

Käännöstieteen opiskelijoiden kokemuksia kriittisistä tilanteista Isossa-Britanniassa

Eija Närvänen

Tampereen yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Käännöstiede (englanti)

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2006

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

NÄRVÄNEN, EIJA: Käännöstieteen opiskelijoiden kokemuksia kriittisistä tilanteista Isossa-Britanniassa

Pro gradu -tutkielma, 115 sivua, 15 liitesivua + englanninkielinen tiivistelmä 7 sivua
Käännöstiede (englanti)
Toukokuu 2006

Tutkielman tavoitteena on selvittää, ovatko Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijat kohdanneet suomalais-brittiläisiä vuorovaikutuksellisia ongelmatilanteita eli kriittisiä tilanteita kieliharjoittelussaan Isossa-Britanniassa ja mihin asioihin nämä mahdolliset tilanteet ovat liittyneet. Tavoitteena on myös tarkastella, miten käännöstieteen englannin koulutus on valmentanut opiskelijoita tällaisiin tilanteisiin.

Käännöstieteen osalta tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavat pääasiassa Ammannin, Witten ja Vermeerin teoriat kääntäjän kulttuurikompetenssista. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään kulttuurienvälisen viestinnän alalla tehtyä, kriittisiä tilanteita sekä suomalaisten ja brittien välistä viestintää koskevaa tutkimusta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin tekemällä kyselytutkimus opiskelijoille, jotka olivat suorittaneet kieliharjoittelunsa 2000-luvulla Isossa-Britanniassa. Kyselyyn saadut vastaukset osoittivat, etteivät vastaajat olleet kokeneet kieliharjoittelussaan juurikaan vakavia ongelmatilanteita. Ne vastaajat, jotka kuitenkin muistivat ongelmatilanteita, raportoivat sekä kielelliseen että ei-kielelliseen viestintään liittyviä tilanteita. Etupäässä ongelmia olivat tuottaneet kulttuurienväliset erot kohteliaisuuden ilmaisemisessa ja sanojen totuusarvossa sekä erot tavoissa ja käytännöissä. Myös opiskelijoiden puutteellinen kielitaito ja kulttuurienväliset erot eleissä ja aikakäsityksissä olivat aiheuttaneet ongelmatilanteita.

Käännöstieteen englannin koulutuksen osalta vastaajien mielikuvat vaihtelivat suuresti: osa koki saaneensa kattavaa suomalais-brittiläisen kulttuurienvälisen viestinnän valmennusta, osa taas ei juuri minkäänlaista valmennusta. Hekin kuitenkin arvioivat saamansa valmennuksen pääasiassa keskinkertaiseksi tai melko hyväksi. Vastaajat myös arvioivat saaneensa tilanteissa tarvittavaa tietoa muualtakin kuin koulutuksestaan, erityisesti televisiosta. He uskoivat, että heidän tietonsa olivat riittävät useimmissa tai lähes kaikissa suomalais-brittiläisissä vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimuksen tuloksia toivotaan voitavan käyttää hyväksi Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opetusta suunniteltaessa. Tulokset saattavat kiinnostaa myös Isoon-Britanniaan lähteviä käännöstieteen opiskelijoita, brittien viestintää tulkitsevia kääntäjiä ja tulkkeja sekä kulttuurienvälisen viestinnän opettajia tai Isoon-Britanniaan lähdössä olevia laajemminkin.

Avainsanat: kriittiset tilanteet, kulttuurienvälinen viestintä, käännöstieteen koulutus, Iso-Britannia

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
1.1	Mitä ovat kriittiset tilanteet?	1
1.2	Tutkimuksen tarkoitus.....	3
1.3	Tutkimuskohteen rajaus	5
1.4	Tutkimushypoteesit.....	7
1.5	Tutkielman rakenne.....	9
2	KULTTUURIENVÄLINEN VIESTINTÄ.....	11
2.1	Kulttuuri mielen ohjelmointina.....	11
2.2	Kulttuurienvälinen viestintä tieteenalana ja toimintana.....	15
2.3	Kriittiset tilanteet tutkimuksen ja koulutuksen näkökulmasta	16
2.3.1	Aiempi tutkimus.....	16
2.3.2	Tutkimuksen ongelmia.....	19
2.3.3	Kriittiset tilanteet koulutuksen apuvälineinä.....	21
2.4	Suomalaiset ja britit kulttuurienvälisen viestinnän tutkimusten valossa	22
2.4.1	Yhtäläisyyksiä.....	23
2.4.2	Eroja.....	26
3	KÄÄNTÄJÄT KULTTUURIENVÄLISEN VIESTINNÄN ASiantuntijoina.....	32
3.1	Kääntäjän kulttuurikompetenssi.....	32
3.2	Koulutustavoitteet Tampereen yliopistossa	35
3.2.1	Eri kielille yhteiset käänntötieteen koulutustavoitteet.....	35
3.2.2	Käänntötieteen englannin koulutustavoitteet.....	37
3.2.3	Yhteenvedo koulutustavoitteista.....	38

4	TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO.....	40
4.1	Kysely aineistonkeruumenetelmänä	40
4.2	Kyselyn toteuttaminen	42
4.3	Kyselylomake.....	44
4.3.1	Lomakkeen rakenne	45
4.3.2	Kysymysten muotoilu	46
4.3.3	Lomakkeen testaus.....	49
4.4	Aineiston analyysi.....	53
5	TUTKIMUSTULOKSET	56
5.1	Taustatietoja.....	56
5.2	Kriittiset tilanteet.....	65
5.2.1	Kriittisten tilanteiden muistaminen.....	65
5.2.2	Koettuja ongelmatilanteita	68
5.3	Käännöstieteen englannin koulutus	89
5.4	Muut kommentit.....	101
6	LOPUKSI.....	103
	LÄHTEET.....	111
	LIITTEET	116
	ENGLISH SUMMARY	

1 JOHDANTO

Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoiden opintoihin kuuluu pakollinen kieliharjoittelu, jonka opiskelijat suorittavat englanninkielisessä maassa, esimerkiksi Isossa-Britanniassa. Oleskellessaan Isossa-Britanniassa opiskelijat kokevat erilaisia vuorovaikutustilanteita paikallisen kulttuurin edustajien kanssa. Näissä tilanteissa he luonnollisesti tarvitsevat hyvää englannin kielen taitoa. Vieraan kielen taito ei kuitenkaan poista kaikkia ongelmia, sillä eri kulttuureissa viestintää säätelevät erilaiset säännöt. Nämä säännöt eivät ohjaa vain kieliopin ja sanaston käyttöä, vaan vaikuttavat siihen, miten ihmisten erilaisissa tilanteissa oletetaan viestivän ja käyttäytyvän. Mikäli opiskelijat eivät ole tietoisia näistä Isossa-Britanniassa ja omassa kulttuurissaan vallitsevista viestintäsäännöistä, he saattavat kokea kieliharjoittelunsa aikana niin sanottuja kriittisiä tilanteita.

1.1 Mitä ovat kriittiset tilanteet?

Kriittinen tilanne (*critical incident*) on käsite, joka on käytössä useilla eri aloilla. Kulttuurienvälisen viestinnän alalla kriittisen tilanteen ovat määritelleet ainakin Salo-Lee ja Winter-Tarvainen, joiden määritelmä soveltuu erinomaisesti myös tähän tutkimukseen. Heidän määritelmänsä mukaan kriittisillä tilanteilla tarkoitetaan

tapauksia, jotka vuorovaikutustilanteeseen osallistuvat ovat kokeneet eri tavoin ongelmallisina ja hämmentävinä, jopa huvittavina. Ne ovat tapauksia, jotka ovat jääneet mieleen, ehkä hetkellisinä kysymyksinäkin: ”mitähän sanoin/tein väärin?”, ”oliko tässä jotakin kummallista?” (1995, 82.)

Määritelmästä voi päätellä, että kriittisiin tilanteisiin liittyy siis jonkinlainen vuorovaikutuksessa koettu ongelma tai väärinkäsitys, joka voi johtaa erilaisiin reaktioihin. Vaikka tilanteita nimitetäänkin *kriittisiksi* tilanteiksi, ei koetun väärinkäsityksen siis tarvitse olla vakava, vaan se voi jopa naurattaa. Toisaalta kriittiset tilanteet saattavat johtaa myös vakaviin seurauksiin, esimerkiksi yksilöiden tai ryhmien välisten suhteiden katkeamiseen (Salo-Lee 1996/1998b, 32; Tiittula 1998b, 11).

Kriittiset tilanteet aiheutuvat kulttuurien erilaisista normeista ja säännöistä (Salo-Lee 1996/1998b, 21). Tulkitsemme toisten viestintäkäytöstä oman kulttuurimme normien valossa, emmekä huomaa viestintäämme sääteleviä sääntöjä ennen kuin joku poikkeaa niistä (Reuter, Shröder & Tiittula 1989, 17). Havainnot ja niiden tulkinta ovatkin usein kulttuurisidonnaisia ja kulttuuritaustan mukaisesti positiivisesti tai negatiivisesti arvottavia (Salo-Lee 1996/1998b, 21). Ihmisillä on myös taipumus tehdä tulkintansa nopeasti ja pysyä sen jälkeen tulkinnassaan (Scollon & Scollon 1995, 10–11) jopa tulkinnan vastaisista havainnoista huolimatta (Gudykunst & Kim 1984/1997, 115).

Kriittisiä tilanteita voi sattua omankin kulttuurin sisällä (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 82). Kulttuurienvälisessä viestinnässä niitä kuitenkin sattuu yleisemmin (Salo-Lee 1996/1998b, 32; Tiittula 1998a, 34), ja voisi jopa ajatella, että niiden välttäminen kokonaan ainakin pitkäkestoisessa kulttuurienvälisessä kanssakäymisessä on mahdotonta.

Aina kriittisiä tilanteita ei kuitenkaan tiedosteta, sillä väärinkäsitys saattaa jäädä joltakin tai kaikilta tilanteen osapuolilta täysin huomaamatta (Gudykunst 1995, 15; Salo-Lee 1996/1998b, 32).

Väärinkäsityksiä ei myöskään välttämättä osata yhdistää kulttuurieroihin tai tilannetekijöihin, vaan niiden ajatellaan usein johtuvan toisen osapuolen persoonallisuudesta (Ehrenhaus 1983, 266; Reuter

ym. 1989, 17; Salo-Lee 1996/1998b, 25; Tiittula 1998a, 35). Näin tehdään erityisen helposti silloin, kun puhujalla on hyvä vieraan kielen taito (Salo-Lee 1993, 81). Mitä paremmin vuorovaikutukseen osallistuvat henkilöt kuvittelevat ymmärtävänsä toistensa sanoja, sitä suurempi on väärinkäsitysten vaara (Gumperz 1982, 132). Käännöstieteen englannin opiskelijoiden englannin kielen taito on usein hyvä, joten väärinkäsityksiin vuorovaikutuksessa brittien kanssa ei ehkä osata riittävästi varautua.

Jotta vuorovaikutustilanteita voitaisiin tulkita ja ymmärtää paremmin ja jotta viestintäongelmilta voitaisiin välttyä, väärinkäsityksiin tulisi kuitenkin varautua ja niitä pitäisi opetella käsittelemään (Scollon & Scollon 1995, 250). Ihmisten olisi tärkeää tutustua toisiin kulttuureihin ja niiden viestintäsääntöihin (Lustig & Koester 1993, 95) ja oppia tiedostamaan myös omassa kulttuurissa vallitsevat viestintäsäännöt (Schröder 1989, 77). Erityisen tärkeää tähän olisi kiinnittää huomiota käännöstieteen englannin opiskelijoiden koulutuksessa, sillä käännöstieteestä valmistuneet opiskelijat toimivat usein kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijatehtävissä. Kääntäjinä ja tulkkeina he ovat tekemisissä toisen kulttuurin edustajien kanssa, kääntävät tekstejä, joissa nämä viestivät keskenään, ja tulokkaavat näiden kielellistä ja ei-kielellistä viestintää. Tällöin heidän tulisi voida tulkita toisen kulttuurin edustajien viestejä ja käytöstä adekvaatisti.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, ovatko Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijat kohdanneet kriittisiä tilanteita kieliharjoittelussaan Isossa-Britanniassa. Tarkoitus on myös tutkia, millaisiin kulttuurieroihin nämä mahdollisesti koetut kriittiset tilanteet ovat liittyneet: millaiset asiat ovat osoittautuneet ongelmallisiksi käännöstieteen englannin opiskelijoiden viestiessä

brittien kanssa? Samalla tarkoitus on tutkia, miten käännöstieteen englannin koulutus on valmistanut opiskelijoita kohtaamaan näitä tilanteita. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää suunniteltaessa Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opetusta: sekä kieliharjoittelua edeltävää että sen jälkeistä valmennusta. Lisäksi tutkimustuloksista on hyötyä käännöstieteen englannin opiskelijoille, jotka ovat lähdössä Isoon-Britanniaan, ovat muuten tekemisissä brittien kanssa tai kääntävät tai tulkaavat brittien viestintää. Tutkimuksen tulokset saattavat kiinnostaa myös kulttuurienvälisen viestinnän opettajia tai Isoon-Britanniaan lähdössä olevia laajemminkin.

Tutkimusaihe onkin tärkeä myös siksi, että alati kansainvälistyvässä maailmassa kulttuurienvälisellä viestinnällä on yhä suurempi rooli. Kulttuurienvälinen viestintä ei enää ole vain harvojen asiantuntijoiden aluetta, vaan se on vakituinen osa monien ihmisten työelämää tai vapaa-ajanviettoa. Suomalaisten ja muiden kulttuurien välistä viestintää koskevaa tutkimusta on tästä huolimatta tehty suhteellisen vähän. Erityisesti suomalaisia ja brittejä toisiinsa vertaileva tutkimus on tähän asti ollut vähäistä. Tietääkseni kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen ongelmatilanteita ei ole Suomessa aiemmin tutkittu myöskään käännöstieteen näkökulmasta.

Muilla aloilla kulttuurienväliseen viestintään liittyviä kriittisiä tilanteita on tutkittu jonkin verran. Tämä tutkimus on keskittynyt Jyväskylän yliopistoon, jossa aiheesta on toistaiseksi tehty kaksi pro gradu -tutkielmaa, toinen kulttuurienvälisen viestinnän maisteriohjelmassa (Kirra 1999) ja toinen englannin kielen laitoksella (Sassi 2002). Kirra selvitti tutkimuksessaan, millaisia kriittisiä tilanteita suomalaiset kohtaavat viestiessään muiden kulttuurien edustajien kanssa, millaisia reaktioita nämä tilanteet aiheuttavat ja miten niitä yritetään ratkaista. Sassi taas laati ja testasi kriittisiin tilanteisiin perustuvan koulutusmateriaalin soveltuvuutta osaksi Yhdysvaltoihin lähtevien teini-ikäisten vaihtopöppiläiden lähtövalmennusta. Jyväskylän yliopistossa on myös tutkittu suomalaisten ja saksalaisten

opiskelijoiden välisiä kriittisiä tilanteita ja niissä heijastuvia kyseisten kulttuurien kulttuurinormeja molempien kulttuurien näkökulmista (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995). Lisäksi muutamissa muissa tutkimuksissa kriittiset tilanteet ovat muodostaneet osan tutkimusaineistoa (Arola 1997, Salo-Lee 1994, Storhammar & Ailiniemi 1995).

Oma tutkimukseni on siis tietääkseni ensimmäinen tutkimus, joka keskittyy suomalais-brittiläisiin kriittisiin tilanteisiin ja käännöstieteen opiskelijoiden kokemuksiin. Koska tavoitteena on tutkia ihmisten kokemuksia melko yksityiskohtaisesti, lähestyn tutkimusaihetta laadullisesta näkökulmasta. Tutkimusaineistoni hankin tekemällä Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoille kyselyn (liite 1), jossa vastaajia pyydettiin kertomaan mahdollisesti kieliharjoittelussa kokemistaan kriittisistä tilanteista ja vastaamaan koulutustaan ja taustatietoja koskeviin kysymyksiin.

1.3 Tutkimuskohteen rajaus

Päätökseni tutkia opiskelijoiden juuri Isossa-Britanniassa kohtaamia tilanteita johtuu osittain aiemman suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita koskevan tutkimuksen vähyydestä. Osittain päätökseni johtuu myös käytännön syistä. Ensinnäkin oletan, että Isoa-Britanniaa koskevaa aineistoa on opiskelijoilta paremmin saatavilla kuin monia muita englanninkielisiä kulttuureja koskevaa aineistoa. Monet opiskelijat valitsevat kieliharjoittelunsa kohdemaaksi juuri Ison-Britannian, onhan maa moniin muihin englanninkielisiin maihin verrattuna melko lyhyen ja edullisen lentomatkan päässä. Toisekseenkin olen itse suorittanut oman kieliharjoitteluni Isossa-Britanniassa ja oleskellut maassa muutenkin, joten brittikulttuuri kiinnostaa minua.

Tässä tutkimuksessa tarkoitan Isolla-Britannialla tavallisuudesta poiketen Englannin, Walesin ja Skotlannin lisäksi myös Pohjois-Irlantia ja briteillä kaikkien näiden alueiden asukkaita. Tutkin siis opiskelijoiden kokemuksia Yhdistyneessä kuningaskunnassa, mutta tutkimuksen raportointiin helpottamiseksi käytän alueesta nimeä Iso-Britannia. Näin laajan ja kulttuurisesti monipuolisen alueen tutkimisessa kulttuurienvälisen viestinnän kannalta on omat ongelmansa. Erityisen ongelmallista on se, että alueen eri osilla on vahvat omat kulttuurinsa: englantilainen kulttuuri eroaa monin tavoin skotlantilaisesta kulttuurista. Toisaalta kaikkien näiden eri alueellisten kulttuurien välillä on kuitenkin myös merkittäviä yhtäläisyyksiä, etenkin suhteessa vieraisiin ja kaukaisempiin kulttuureihin, kuten suomalaiseen kulttuuriin. Monet kulttuurienvälisen viestinnän tutkimukset onkin tehty vertaamalla Yhdistynyttä kuningaskuntaa tai Isoa-Britanniaa muiden maiden kulttuureihin (ks. esim. Hofstede 1991, Trompenaars & Hampden-Turner 1998). Niinpä näiden Ison-Britannian eri alueellisten kulttuurien tutkiminen yhdessä on perusteltua myös siksi, että se mahdollistaa aiempien tutkimusten hyödyntämisen kriittisten tilanteiden tulkitsemisessä ja tämän tutkimuksen tulosten vertaamisen aiempien tutkimusten tuloksiin. Lisäksi tutkimuksen rajaaminen koskemaan vaikkapa vain Englantia olisi rajannut myös mahdollisten tutkimukseen osallistuvien opiskelijoiden määrää.

Kuten valintani tutkia juuri Ison-Britannian kulttuuria, myös valintani tutkia Tampereen yliopiston käännöstieteen pääaineopiskelijoita johtuu osittain aiemman tutkimuksen puutteesta, osittain omakohtaisesta kokemuksesta ja käytännön syistä. Tutkimukseni tekoa helpottaa se, että olen itse käynyt tutkimani koulutusohjelman. Olen myös kieliharjoittelussani kohdannut kriittisiä tilanteita, joihin koulutus ei aina ole minua riittävästi valmentanut, ja kuullut opiskelijatovereideni kertovan samankaltaisista kokemuksista.

Rajasin tutkimukseni koskemaan vain 2000-luvulla kieliharjoittelunsa suorittaneita opiskelijoita ja siten verrattain hiljattain saatua koulutusta. En kuitenkaan halunnut rajata tutkimustani koskemaan vain esimerkiksi kahta viime vuotta, sillä tällainen tutkimusasetelma olisi rajannut mahdollisten vastaajien määrän hyvin pieneksi. Tilastojen mukaan 2000-luvulla noin 15–20 käännöstieteen englannin opiskelijaa vuodessa on suorittanut kieliharjoittelunsa, eivätkä he kaikki ole suorittaneet sitä Isossa-Britanniassa (S. Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2006).

Opiskelijoiden kokemien kriittisten tilanteiden suhteen näkökulmani on laaja: se kattaa sekä kielelliset että ei-kielelliset tilanteet. Koska opiskelijoiden kokemien kriittisten tilanteiden laatua on myös etukäteen hankala arvioida, en halua rajata minkäänlaisia kriittisiä tilanteita tutkimukseni ulkopuolelle tai keskittyä vain tiettyyn viestinnän osa-alueeseen. Tämä on mielestäni tarpeen, jos halutaan saada kattava ja monipuolinen kuva siitä, millaisia ongelmia opiskelijat Isossa-Britanniassa kohtaavat. Lisäksi keskittyminen johonkin tiettyyn viestinnän osa-alueeseen olisi entisestään vähentänyt niiden opiskelijoiden määrää, jotka olisivat voineet osallistua tutkimukseen.

1.4 Tutkimushypoteesit

Edeltä kävi epäsuorasti ilmi osa tutkimushypoteeseistani. Seuraavaksi kerron kuitenkin tarkemmin hypoteeseistani ja siitä, mihin ne perustan.

Ensinnäkin oletan, että käännöstieteen englannin opiskelijat ovat kohdanneet Isossa-Britanniassa kriittisiä tilanteita, joihin on kuulunut sekä kielellisiä että ei-kielellisiä tilanteita. Oletan myös, ettei käännöstieteen englannin koulutus ole riittävästi valmistanut opiskelijoita kohtaamaan tällaisia tilanteita. Jälkimmäinen oletus perustuu omiin ja opiskelijatoverieni kuvailemiin kokemuksiin.

Edellinen oletus taas perustuu Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen tutkimukseen (1995), jossa saksan kielen opiskelijat raportoivat paljon erilaisia kriittisiä tilanteita suomalaisten ja saksalaisten välillä. Sekä Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen tutkimuksessa että omassani aineistoa kerättiin siis kohdemaan kieltä opiskelleilta opiskelijoilta, ja vertailua tehtiin kulttuurisesti hyvin samankaltaisten maiden välillä. Niinpä oletankin saavani omassa tutkimuksessani monessa suhteessa samankaltaisia tuloksia kuin Salo-Lee ja Winter-Tarvainen.

Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen tutkimustuloksiin perustuvat myös oletukseni siitä, että opiskelijoiden havainnoimien kriittisten tilanteiden laatuun vaikuttavat kohdekuulttuurissa vietetty aika ja siellä solmittujen ihmissuhteiden laatu. Oletan, että vain muutamia kuukausia Isossa-Britanniassa oleskelleet opiskelijat tekevät kulttuurin pintatasoa koskevia havaintoja, jotka saattavat liittyä tapakulttuuriin tai puhekuulttuurin ilmeisempiin piirteisiin. Pitempään tai useita kertoja maassa oleskelleet ja läheisemmin kuin vaikkapa työsuhteessa brittien kanssa tekemisissä olleet opiskelijat taas saattavat havaita syvempiä kulttuurieroja ja olla tietoisempia väärinkäsitysten mahdollisuudesta.

Havaittujen kulttuurierojen syvyyteen saattaa vaikuttaa myös opiskelijoiden brittituttavien määrä sekä se, kauanko opiskelijat ovat opiskelleet käännöstieteen englantia. Opiskelijat, joilla on ollut paljon brittituttavia, ovat saattaneet havaita muita syvempiä kulttuurieroja, samoin kauan opintojaan suorittaneet tai pidemmälle niissä ehtineet opiskelijat. Jälkimmäisiin ryhmiin kuuluvat opiskelijat ovat voineet saada koulutuksestaan enemmän kulttuurienvälistä valmennusta ja ehtineet kiinnittää kauemmin huomiota kohdekuulttuuriin. Oletankin lisäksi, että opiskelijat ovat saattaneet hankkia kulttuurieroja koskevaa tietoa myös muualta kuin käännöstieteen englannin koulutuksesta, esimerkiksi mediasta tai jo kohdemaassa käyneiltä tuttaviltaan. Tätä oletusta tukee Storhammarin ja

Ailinpietin tutkimus (1995), jossa suomalaisten lukiolaisten todettiin saaneen muita kulttuureja koskevaa tietoa useista eri lähteistä, muun muassa joukkoviestinten uutisista, englannin kielen oppimateriaalista sekä TV-sarjoista ja elokuvista.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkielmani teoreettinen osuus jakaantuu kahteen osaan: lukuihin 2 ja 3. Luvussa 2 kuvailen, mitä kulttuurilla ja kulttuurienvälisellä viestinnällä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan. Lisäksi kerron kriittisten tilanteiden käytöstä tutkimuksessa ja koulutuksessa. Luvun lopuksi esittelen suomalaisen ja brittiläisen viestinnän eroja ja yhtäläisyyksiä. Koska käännöstiede ei kuitenkaan tarjoa paljonkaan välineitä näiden asioiden lähempään tarkasteluun, lähestyn niitä kulttuurienvälisen viestinnän alalla tehdyn tutkimuksen kautta.

Käännöstieteen osalta tutkielmani teoreettisen viitekehyksen muodostavat erityisesti Ammannin, Witten ja Vermeerin teorialat kääntäjän kulttuurikompetenssista. Näitä teorioita käsittelen luvun 3 alussa. Luvussa 3 käsittelen lisäksi Tampereen yliopiston käännöstieteen koulutuksen opetussuunnitelmia. Luvun tarkoitus on valottaa sitä, millaisia kulttuurieroihin liittyviä seikkoja käännöstieteen opiskelijoille tulisi opettaa ja miten nämä seikat on mahdollisesti huomioitu Tampereen yliopiston käännöstieteen oppiaineiden opetussuunnitelmissa.

Luku 4 aloittaa tämän tutkielman empiirisen osuuden. Perustelen ensin tutkimuksessa käytetyn tutkimusmenetelmän valintaa ja sitten kuvailen tarkemmin, miten tutkimusaineisto hankittiin käännöstieteen opiskelijoille tehdyn kyselyn avulla. Lopuksi kerron myös, miten kerättyä tutkimusaineistoa analysoitiin. Luvussa 5 käsittelen analyysini tuloksia. Vertaan tutkimustuloksia

sekä hypoteeseihini että aiempien tutkimusten tuloksiin. Tässä käytän apuna luvuissa 2 ja 3 esitettyä teoreettista viitekehystä. Luvussa 6 taas kokoan yhteen tutkimukseni tärkeimmät tulokset ja esitän ehdotuksia jatkotutkimukselle.

2 KULTTUURIENVÄLINEN VIESTINTÄ

Tässä luvussa luonnehdin tutkimukseni taustaa kulttuurienvälisen viestinnän alalla esitettyjen teorioiden ja tehtyjen tutkimusten kautta. Aluksi kuvailen, mitä käsitteillä kulttuuri ja kulttuurienvälinen viestintä tarkoitetaan, kun niihin viitataan tässä tutkimuksessa. Sitten kerron kriittisistä tilanteista tutkimuksessa ja koulutuksessa ja lopuksi vertailen suomalaista ja brittiläistä kansallista kulttuuria toisiinsa.

2.1 *Kulttuuri mielen ohjelmointina*

Kulttuurin käsitteestä on esitetty satoja määritelmiä (ks. esim. Kroeber & Kluckhorn 1952), mikä heijastaa käsitteen monimutkaista luonnetta. Onkin muistettava, että näin kompleksisen käsitteen kohdalla määritelmät ovat aina yksinkertaistuksia. Seuraavassa esittelen kuitenkin muutamia kulttuuria koskevia käsityksiä ja määritelmiä, jotka ovat erilaisia, mutta eivät olennaisilta osiltaan keskenään ristiriitaisia. Tarkoitukseni on näiden määritelmien yhdistelmällä kuvata, mitä kulttuurilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan.

Hallin mukaan kulttuuri säätelee yksilöiden käytöstä tavoilla, jotka ovat usein tiedostamattomia eivätkä siis yksilön hallittavissa (1959/1967, 35). Omaa kulttuuriaan onkin hankala ymmärtää (mts. 39) ja se haastetaan vasta, kun kohdataan toinen kulttuuri (Salo-Lee 1994, 103). Toiseen kulttuuriin tutustumalla on siis mahdollisuus tutustua myös omaan kulttuuriinsa (Hall 1959/1967, 40). Vaikka kulttuuri koetaan yksilöllisesti, se on kuitenkin jaettava (Hall & Hall 1990, xiii¹) ja opittua (Hall 1959/1967, 45). Tämä ei tarkoita, ettei kulttuurien sisällä olisi yksilöllisiä eroja (Hall & Hall 1990,

¹ Hallin ja Hallin (1990) teoksen alussa sivunumerot on merkitty roomalaisin numeroin.

xx). Hall ja Hall vertaavat kulttuuria tietokoneeseen, joka ohjelmillaan säätelee ihmisten toimintaa (mts. 3). Tietokoneohjelmointiin kulttuuria vertaa myös Hofstede (1991). Hänen mukaansa kulttuuri on “the collective programming of the mind which distinguishes the members of one group or category of people from another” (mts. 5). Hofsteden mukaan kulttuuri on siis mielen kollektiivinen ohjelmointi, joka erottaa ihmisryhmiä toisistaan. Kuten Hallinkin, myös Hofsteden käsityksessä korostuu kulttuurin jaettu ja opittu luonne. Kulttuuri on ohjelmoitua, ei geeneissä perittyä, ja kollektiivista, ei yksilöllistä. Niinpä Hofstede erottaakin kulttuurin sekä yleismaailmallisesta ihmisluonnosta että yksilöiden luonteesta ja sijoittaa kulttuurin näiden välille (mts. 5–6). Kuten Dahl huomauttaa, tällainen käsitys on siitä hyödyllinen, että se paitsi selittää kulttuurin olemusta, myös sallii yksilölliset erot kulttuurien sisällä (2004, 3).

Paitsi tietokoneohjelmointiin, Hofstede vertaa kulttuuria myös sipuliin, sillä kuten sipulissa, myös kulttuurissa on eri kerroksia. Syvimmällä muiden kerrosten alla ovat Hofsteden mukaan arvot. Ne ovat taipumuksia suosia tiettyjä asiointiloja toisten kustannuksella. Arvot pysyvät usein tiedostamattomina myös kulttuurin jäsenille itselleen, eivätkä ulkopuoliset voi niitä suoraan havaita. Ne voidaan kuitenkin päätellä siitä, miten ihmiset eri tilanteissa käyttäytyvät. Arvoista seuraavan kerroksen sipulissa muodostavat rituaalit, joita ovat esimerkiksi tervehtimisen tavat ja uskonnolliset seremoniat. Rituaaleja seuraavassa kerroksessa ovat sankarit eli kulttuurissa arvostetut, todelliset tai fiktiiviset henkilöt, joiden ominaisuuksia ihailaan ja joiden käytöstä jäljitellään. Sankarien kerrosta seuraa kulttuurin pintakerros, jossa ovat symbolit, kuten sanat, eleet tai kuvat. Sekä rituaalien, sankarien että symbolien kerrokset kuuluvat käytäntöihin. Käytännöt ovat ulkopuolisellekin näkyvissä, mutta niiden kulttuurinen merkitys ja se tapa, jolla kulttuurin jäsenet ne tulkitsevat, ovat näkymättömiä. (Hofstede 1991, 7–8.)

Myös Trompenaars ja Hampden-Turner (1998) kuvaavat kulttuuria sipulimallin kaltaisena kerroksittaisena kokonaisuutena. Kulttuurin syvimmissä, implisiittisessä osassa ovat olemassaoloa koskevat perusolettamukset, joita ei kyseenalaisteta tai tiedosteta. Esimerkkeinä Trompenaars ja Hampden-Turner mainitsevat auktoriteettien kunnioittamisen Japanissa ja tasa-arvon Alankomaissa ja Yhdysvalloissa. Perusolettamusten kerrosta ympäröi normien ja arvojen kerros. Normit² ovat ryhmän yhteinen käsitys siitä, mikä on oikein tai väärin, miten pitäisi toimia. Arvot taas rakentavat tätä ryhmän määritelmää siitä, mikä on oikein tai väärin, ja ovat lähellä ideaaleja, siis sitä, miten halutaan toimia tai miten pyritään toimimaan. Arvojen ja normien kerrosta ympäröi eksplisiittinen artefaktien ja tuotteiden kerros, johon kuuluvat muun muassa kieli, ruoka, rakennukset, muoti ja taide. (Trompenaars & Hampden-Turner 1998, 21–23.)

Sekä Hofstede että Trompenaars ja Hampden-Turner jakavat kulttuurin eri kerroksiin, joista osa on näkymättömiä ja implisiittisiä, osa taas näkyviä ja eksplisiittisiä. He ovat samaa mieltä siitä, että arvot ovat kulttuurissa syvemmillä kuin pintatasolla olevat kieli ja muut symbolit tai tuotteet. Tarkemmassa jaottelussa kulttuurin eri mallien välillä tulee kuitenkin ilmi eroja, ja kaikkea kulttuuriin liittyvää on hankala sovittaa malleihin. Voidaan esimerkiksi kysyä, miksi vaikkapa instituutiot tai ideologiat eivät voisi muodostaa Hofsteden jaotteluissa omaa kerrostaan, kun rituaalit ja sankarit muodostavat (Dahlin 2004, 6 mukaan esimerkiksi Spencer-Oateyn kulttuuria kuvaavassa mallissa järjestelmät ja instituutiot muodostavat oman kerroksensa). Trompenaarsin ja Hampden-Turnerin mallissa taas kulttuuri pelkistyy olettamuksiksi, arvoiksi, normeiksi ja tuotteiksi, jolloin erilaisten käyttäytymisen muotojen, rituaalien ja käytänteiden osuus jää vähemmälle huomiolle. Lisäksi kumpikaan malli ei ota huomioon kulttuurin muuttuvaa luonnetta: kulttuuri ei ole apriorista, vaan sitä reprodusoidaan toiminnassa (Tiittula 1993, 11). Tässä tutkimuksessa kulttuurilla viitataan siihen, mikä molemmissa malleissa on yhteistä, mutta kumpaakaan mallia ei pidetä

² Käännöstieteen näkökulmasta normeja on käsitellyt mm. Chesterman (1997).

kattavana kulttuurin kuvauksena. Eri mallien toisistaan poikkeavat kerrokset nähdään lähinnä esimerkkeinä siitä, mitä kaikkea kulttuuri sisältää.

Tässä tutkimuksessa kulttuurilla tarkoitetaan siis jaettua ja opittua ihmismielen ohjelmointia, joka säätelee ihmisten toimintaa ja erottaa eri ryhmät toisistaan. Kulttuurissa on näkyviä pintatason osia ja näkymättömiä syvätason kerroksia, joissa sijaitsevat muun muassa arvot, normit, rituaalit, sankarit, symbolit ja tuotteet. Pintatason osat heijastavat syvätason osia ja ovat helposti havaittavissa, kun taas syvätason osat saattavat olla tiedostamattomia kulttuurin jäsenille itselleenkin. Tiedostamattomia osia voidaan kuitenkin tehdä tietoisiksi vertaamalla omaa kulttuuria vieraisiin kulttuureihin.

Vaikka kulttuuri onkin jaettua, sen sisällä on siis myös yksilöllisiä eroja, sillä vaikka kulttuuri säätelee ihmisen toimintaa, se ei yksin määrää sitä. Yksilöiden toimintaan vaikuttavat kulttuuritekijöiden lisäksi ihmisluonto ja yksilölliset luonteenpiirteet. On myös tärkeää muistaa, että kulttuurien sisällä on erilaisia alakulttuureja (Dahl 2004, 7; Mauranen 2000, 303). Tällaisia alakulttuureja voivat olla vaikkapa eri sukupuolten kulttuurit, opiskelijakulttuuri tai alueelliset kulttuurit: Isossa-Britanniassa esimerkiksi skotlantilainen tai walesilainen kulttuuri, kuten alussa mainitsin. Nykyään eri kansallisiin kulttuureihin kuuluvat alakulttuurit myös ovat tekemisissä keskenään kansallisten rajojen yli (Mauranen 2000, 303). Saattaakin olla, että samaan alakulttuuriin kuuluvilla suomalaisella ja britillä on enemmän yhteistä keskenään kuin kahdella eri alakulttuureihin kuuluvalla suomalaisella. Tutkimuksissa on usein kuitenkin vertailtu juuri kansallisia kulttuureja, sillä ihmisten kansallisuus on yleensä helpompi määrittää kuin heidän kuulumisensa tiettyyn alakulttuuriin ja samasta maasta kotoisin olevien ihmisten katsotaan yleensä olevan pitkälti samojen arvojen ja normien muovaamia (Dahl 2004, 7). Lisäksi tällaista tutkimusta

helpottaa se, että tietoa ja tilastoja on useammin saatavilla kansallisten kulttuurien kuin alakulttuurien osalta (Hofstede 1991, 12). Niinpä tässäkin tutkimuksessa korostuvat Suomen ja Ison-Britannian kansalliset kulttuurit erilaisten alakulttuurien ja yksilöllisten erojen kustannuksella. Jälkimmäisten merkitys on kuitenkin hyvä pitää mielessä tutkimusta lukiessa.

2.2 Kulttuurienvälinen viestintä tieteenalana ja toimintana

Tässä tutkimuksessa kulttuurienväliseen viestintään viitataan kahdessa eri merkityksessä. Ensinnäkin kulttuurienvälisellä viestinnällä tarkoitetaan monitieteistä, erityisesti yhteiskuntatieteistä vaikutteita saanutta tieteenalaa, joka tutkii, mitä tarkalleen ottaen tapahtuu, kun viestintäprosessiin osallistuu ihmisiä eri kulttuureista (Samovar & Porter 1972/1991b, 1–2). Salo-Leen mukaan yksi tutkimuksen päätavoitteista on löytää sellaisia kulttuurien välisiä eroja, joiden aiheuttamilla väärinkäsityksillä on ratkaiseva merkitys yksilöiden ja ryhmien välisten suhteiden huononemisessa. Toisaalta tutkimuksen tavoitteena on myös paljastaa eri kulttuureille yhteisiä piirteitä, jotka helpottavat keskinäistä kanssakäymistä. Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimus ja opetus käynnistyi Amerikassa 1970-luvulla ja vauhdittui Euroopassa 1980-luvulla. Sittenkin lisääntyneet kansainväliset kontaktit ovat nostaneet esiin tarpeen kulttuurienvälisen viestinnän opetukselle, ja alan oppituleja, tutkimuskeskuksia ja tutkijajärjestöjä on perustettu ympäri maailmaa. (Salo-Lee 1996/1998c, 4.) Kun kulttuurienväliseen viestintään tässä tutkimusraportissa viitataan edellä kuvatussa merkityksessä, puhutaan kulttuurienvälisen viestinnän *alasta* tai *tutkimuksesta*.

Jos taas kulttuurienväliseen viestintään viitataan ilman sanoja *ala* tai *tutkimus*, tarkoitetaan kulttuurienvälistä viestintää toisessa merkityksessä: ihmisten välisenä toimintana. Porterin ja Samovarin mukaan kulttuurienvälisessä viestinnässä tietyn kulttuurin jäsen tuottaa viestin jonkin

toisen kulttuurin jäsenen tulkittavaksi ja ymmärrettäväksi (1972/1991a, 10). Gudykunst ja Kim kuitenkin huomauttavat, että viestin tuottamisen ei tarvitse olla tahallista: viestintää tapahtuu, kun jompikumpi osapuolista liittyy viestiin merkityksen (1984/1997, 12). Koska jokaisen kulttuurin jäsenet kuuluvat useaan alakulttuuriin, voidaan kaiken viestinnän sanoa olevan kulttuurienvälistä. Scollonin ja Scollonin mukaan taas kulttuurienvälistä viestintää ei oikeastaan ole olemassa, sillä kaikki viestintä tapahtuu yksilöiden, ei kulttuurien, välillä (1995, 125). Tässä tutkimuksessa kuitenkin puhutaan kulttuurienvälisestä viestinnästä, ja sillä tarkoitetaan etupäässä eri kansallisiin kulttuureihin kuuluvien henkilöiden välistä viestintää.

2.3 Kriittiset tilanteet tutkimuksen ja koulutuksen näkökulmasta

Tässä luvussa kuvailen ensin aiempaa kriittisiä tilanteita koskevaa tutkimusta. Sitten pohdin tällaisen tutkimuksen ongelmia. Luvun lopussa käsittelen sitä, miten kriittisiä tilanteita on hyödynnetty kulttuurienvälisen viestinnän koulutuksessa.

2.3.1 Aiempi tutkimus

Kriittisiä tilanteita on tutkittu muun muassa psykologian alan tutkimuksissa 1950-luvulta lähtien. Tuolloin Flanagan (1954) kehitti tunnetun tutkimusmenetelmän nimeltä ”critical incident technique”. Tilanteella Flanagan tarkoittaa mitä tahansa havaittavaa inhimillistä toimintaa, joka on itsessään riittävän täydellinen, jotta tilanteessa toimivasta ihmisestä voidaan tehdä johtopäätöksiä ja jotta hänen toimintaansa voidaan ennakoida. Ollakseen kriittinen tilanteen täytyy tapahtua niin, että toiminnan tarkoitus ja sen vaikutukset ovat toiminnan havainnoijalle riittävän selviä. (Mts. 327.)

Flanaganin menetelmässä tutkimusaihetta tutkitaan keräämällä siihen liittyviä kriittisiä tilanteita joko haastatteluin tai kirjallisesti ja analysoimalla ja tulkitsemalla sitten näitä tilanteita. Näin saadaan tietoa erityisistä, tarkkaan kuvatuista tilanteista ihmisten antamien arvioiden ja mielipiteiden sijaan. (Mts. 355.)

Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksessa kriittisiä tilanteita on käytetty yhä enenevässä määrin (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 83). Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen mukaan kriittisiä tilanteita on tutkimusaineistona käytetty muun muassa saksalaisen professori Thomasin tutkimusprojekteissa, joissa on tutkittu kriittisiä tilanteita saksalais-amerikkalaisessa ja saksalais-kiinalaisessa viestinnässä (mts. 83).

Kuten johdannossa mainitsin, Suomessa kriittisiä tilanteita ovat tutkineet muun muassa Salo-Lee ja Winter-Tarvainen (1995). He käyttivät aineistonaan suomalaisilta ja saksalaisilta opiskelijoilta vuosina 1993–94 kerättyä 50 kriittistä tilannetta. Suurimman osan aineistosta toimittivat suomalaiset saksan kielen opiskelijat sekä saksalaiset ja itävaltalaiset Suomessa olleet opiskelijat. (Mts. 81–84.) Tutkittavat henkilöt muistuttivat siis paljolti tämän tutkimuksen kohderyhmää: he olivat opiskelijoita, ja monet heistä opiskelivat vieraan kielen ammattilaisiksi. Heidän raportoimansa kriittiset tilanteet liittyivät yksityiselämään ja arkipäiväisiin tilanteisiin (mts. 102).

Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen tutkimuksessa kulttuurieroja heijastavia tilanteita löytyi kolmesta kategoriasta: yhdessäolon ja kanssakäymisen käytännöistä, keskustelukulttuurista ja ei-kielellisestä viestinnästä (1995, 91). Tutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka suomalaisten ja saksalaisten viestintätyylit ovat suhteellisen samankaltaisia, löytyi niistä silti eroja, jotka koettiin vakavina ja jotka vaikeuttivat eri kulttuureista tulevien ihmisten välisten suhteiden syntymistä ja kehittymistä

(mts. 102). Myös suomalainen ja brittiläinen viestintätyyli ovat kulttuurienvälisen viestinnän alalla tehtyjen tutkimusten mukaan verraten samanlaisia (ks. luku 2.4.1). Näidenkin kulttuurien välillä saattaa kuitenkin olla eroja, jotka voivat haitata hyvien henkilökohtaisten suhteiden kehittymistä suomalaisten ja brittien välillä.

Kun Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen tutkimus keskittyi vertailemaan kahta kulttuuria keskenään, tutki Kirra (1999) varsin laajassa pro gradu -tutkimuksessaan suomalaisten ja useiden muiden kulttuurien edustajien välisiä kriittisiä tilanteita. Tutkimuksensa aineistona Kirra käytti 212 kriittistä tilannetta, jotka suomalaiset Jyväskylän yliopiston avoimen yliopiston kulttuurienvälisen viestinnän opiskelijat olivat raportoineet vuosina 1996–1999 (mts. 33–34). Kirra siis tutki tilanteita suomalaisen kulttuurin näkökulmasta, kuten itsekin teen omassa tutkimuksessani. Kirran tutkimus kuitenkin eroaa omastani muun muassa siinä, että hänen tutkimuksessaan kriittisiä tilanteita raportoineet opiskelijat olivat opiskelleet kulttuurienvälistä viestintää ja tutustuneet alan tutkimukseen sekä kriittisen tilanteen käsitteeseen. Lisäksi oma tutkimukseni keskittyy suomalaisten ja brittien välisiin kriittisiin tilanteisiin, jotka Kirran tutkimuksessa muodostivat vain osan aineistoa.

Kirran kokoamista kriittisistä tilanteista 19 koski suomalais-brittiläistä viestintää. Nämä tilanteet liittyivät moniin eri asioihin, kuten esimerkiksi kielitaitoon, eleisiin, lahjojen antamiseen, alastomuuteen, aikakäsitykseen ja sukupuolirooleihin. (Kirra 1999, 58, 93–96, 103–117, 130, 157–158, 167, 175, 207, 219, 224, 239.) Erityisen hankalaksi suomalaisille heidän brittien kanssa viestiessään osoittautui kuitenkin keskustelun hallinta (mts. 103). Tähän luokkaan Kirra lukee muun muassa puheenvuorojen ottamisen (kaksi tilannetta), kuuntelijan palautekäyttäytymisen (yksi tilanne) ja puheen määrää koskevat odotukset (kaksi tilannetta). Suomalaisilla oli brittien seurassa

vaikeuksia saada suunvuoroa, he tulivat puhuessaan keskeytetyiksi ja heistä tuntui, että britit yllättyivät heidän vähäpuheisuudestaan. (Mts. 103–118.)

Kirran lisäksi kriittisiä tilanteita on pro gradu -tutkielmassaan käsitellyt Sassi (2002). Hän laati kriittisiin tilanteisiin perustuvaa koulutusmateriaalia ja testasi sen soveltuvuutta osaksi Yhdysvaltoihin lähtevien teini-ikäisten vaihto-oppilaiden lähtövalmennusta (mts. 6). Sassin laatima koulutus koostui kymmenestä kriittisestä tilanteesta, niihin liittyvistä aktivointikysymyksistä, pienryhmäkeskusteluista ja yhteisestä loppukeskustelusta (mts. 38–42).

Sassi havaitsi tutkimuksessaan, että oppilaat muistivat koulutuksessa läpikäytyjä kriittisiä tilanteita pitkään. He eivät aina ymmärtäneet tilanteita vielä koulutustilaisuudessa, mutta tilanteet saattoivat saada uusia merkityksiä oppilaan vietettyä aikaa kohdekulttuurissa. Tutkimuksessa laaditun etukäteisvalmennuksen todettiin sopivan oppilaille. (2002; 96–97, 103–104.) Kuten Sassin, käsittelen omassa tutkimuksessani opiskelijoiden kulttuurienvälisestä valmennusta ja sen sopivuutta opiskelijoiden tarpeisiin. Omaan tutkimukseeni osallistuneet opiskelijat ja heidän valmennuksensa eroavat kuitenkin monella tapaa Sassin tutkimuksen oppilaista: tutkimukseni opiskelijat ovat vanhempia ja opiskelevat pitkässä, yliopistotasoisessa koulutusohjelmassa itselleen ammattia kielen ja kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoina.

2.3.2 Tutkimuksen ongelmia

Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen mukaan suurimpia ongelmia kriittisten tilanteiden tutkimisessa on se, että havainnoitsijoiden ja tutkijan ennakkokäsitykset saattavat vaikuttaa kriittisten tilanteiden kuvaukseen ja tulkintaan. Jo tilanteiden kuvaaminen vaatii niiden tulkintaa, ja tulkintaprosessi

saattaa olla kulttuurisesti väritynyt. (1995, 84.) Se, mitä käännöstieteen englannin opiskelijat siis raportoivat tapahtuneen, on heidän tulkintansa tapahtumista suomalaisesta näkökulmasta. Tutkijana taas itse tulkitseen näitä tulkintoja omasta, myöskin suomalaisesta näkökulmastani. Britit saattaisivat tulkita tilanteita toisin ja havaita vuorovaikutuksessa eri tilanteita kuin suomalaiset. Koska minulla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta tehdä tutkimustani yhdessä brittitutkijan kanssa tai kerätä suomalais-brittiläisiä kriittisiä tilanteita käännöstieteen opiskelijoita vastaavalta brittiopiskelijoiden joukolta, tutkin aihetta puhtaasti suomalaisesta näkökulmasta. Tavoitteeni on selvittää, miten suomalaiset käännöstieteen englannin opiskelijat tulkitsevat tilanteita, ei niinkään, mitä tilanteissa todella tapahtui. Lisäksi on muistettava, että suuri osa kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksesta tehdään joka tapauksessa jonkin kulttuurin näkökulmasta, sillä tutkijat eivät voi asettua oman kulttuurinsa ulkopuolelle³.

Omassa tutkimuksessani ongelmalliseksi saattaa muodostua myös se, miten hyvin opiskelijat muistavat kriittisiä tilanteita, jotka ovat saattaneet sattua vuosia aikaisemmin. Flanaganin mukaan kriittisten tilanteiden tutkimuksessa on kuitenkin mahdollista saada luotettavaa tietoa muistinvaraisia tilanteita keräämällä, erityisesti jos tutkimukseen osallistuvat henkilöt jo havainnointihetkellä tietävät tulevasta tutkimuksesta tai jos havainnoinnista ei ole kulunut kovin kauan ja jos tutkimukseen osallistujat olivat havainnointihetkellä motivoituneita tekemään ympäristöään koskevia havaintoja (1954, 339–340). Omassa tutkimuksessani ei luonnollisesti ollut mahdollista informoida opiskelijoita ennen havainnointitilannetta tutkimuksestani ja havaintojen muistamisen tarpeesta. Tutkimukseni opiskelijoilla kieliharjoittelusta ei kuitenkaan ole kulunut kohtuuttoman kauan. Suurin osa opiskelijoista on myös varmasti ollut motivoitunut havainnoimaan brittikulttuuria kieliharjoittelunsa aikana, sillä lienee perusteltua olettaa, että käännöstieteen opiskelijat ovat kiinnostuneita pääaineenaan opiskelemastaan kielestä ja kielialueen kulttuurista.

³ Kulttuuritieteissä sisäpiirin tietoa kutsutaan emic-tiedoksi ja tieteellistä ulkopuolisen tietoa taas etic-tiedoksi. (Ks. Lett 1996; käsittepari alun perin Piken 1954.)

Lisäksi kulttuurienvälisessä viestinnässä kriittiset tilanteet ovat usein tilanteita, jotka säilyvät mielessä pitkään. Myös aiemmissa tutkimuksissa niitä on kerätty muistinvaraisesti (ks. esim. Kirra 1999 & Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995).

2.3.3 Kriittiset tilanteet koulutuksen apuvälineinä

Kulttuurienvälisen viestinnän koulutuksessa kriittisiä tilanteita on käytetty 1960-luvulta lähtien. Tuolloin kriittisiä tilanteita käytettiin esimerkiksi rauhanturvajoukkojen valmennuksessa. (de Frankrijker 1998, 56.) Vuonna 1995 Salo-Lee ja Winter-Tarvainen arvelivat, että maailmalla kriittisistä tilanteista oli tullut ehkä yleisin toiseen kulttuuriin valmentautumisen muoto, vaikka niiden käyttö suomalaisessa kulttuurienvälisen viestinnän koulutuksessa olikin vielä vähäistä. Kriittisiä tilanteita hyödyntävän koulutuksen tavoitteina on Salo-Leen ja Winter-Tarvaisen mukaan kehittää koulutettavien kykyä katsoa ja tulkita tilanteita eri kulttuurien näkökulmista ja auttaa heitä reagoimaan tilanteisiin kulttuurisesti sopivalla tavalla. (1995, 83.)

Käytännössä tilanteita voidaan hyödyntää koulutuksessa useilla eri tavoilla. Koulutettaville voidaan antaa valmis tilannekuvaus tai he voivat kirjoittaa itse kokemastaan tilanteesta. Sen jälkeen tilanteita voidaan analysoida eri kulttuurien näkökulmista ja niistä voidaan keskustella. Tilanteiden syistä voidaan esittää kysymyksiä, jotka voivat olla avoimia tai sisältää valmiita vastausvaihtoehtoja. (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 83.) Valmiita vaihtoehtoja sisältäviä tehtäviä kutsutaan kulttuuriassimilaattoreiksi (Brislin, Cushner, Cherrie & Yong 1986, 22; Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 83). Tehtävät voivat liittyä tiettyyn kulttuuripariin tai olla yleisemmin kulttuurienväliseen viestintään ja kulttuurien kohtaamiseen liittyviä (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 83). Jälkimmäistä tyyppiä edustaa esimerkiksi kulttuuriassimilaattori, jonka Brislin ym.

(1986) suunnittelivat. Se käsittää sata usein kulttuurienvälisessä viestinnässä kohdattua kriittistä tilannetta, joista jokaiselle tarjotaan neljä eri selitysvaihtoehtoa. Näistä selitysvaihtoehtoista lukija voi valita mielestään todennäköisimmän ja tarkistaa sitten, mikä tai mitkä vaihtoehtoista assimilaattorin suunnittelijoiden mukaan on todennäköisin ja miksi.

Brislinin ym. mukaan kulttuurienvälisen viestinnän koulutuksessa kriittisten tilanteiden etu on se, että niissä kuvataan kulttuurieroja lukijoiden mielenkiinnon herättävällä tavalla: lukijoista on mielenkiintoista selvittää, mitä tilanteissa nimetyille henkilöille tapahtui ja miksi. Tilanteet myös simuloivat hyvin pitkäaikaista ulkomailla oleskelua. Ne muun muassa auttavat ymmärtämään paremmin isäntämaan asukkaita, vähentävät taipumusta muodostaa negatiivisia stereotyyppioita⁴, edesauttavat monipuolista kohdekuultuuria koskevaa ajattelua yksinkertaistavan ajattelun sijaan, auttavat sopeutumaan toisessa kulttuurissa elämisen aiheuttamiin arkisiin ongelmiin ja johtavat usein miellyttävämpään ulkomailla oleskeluun. (Brislin ym. 1986, 17, 23–24.)

2.4 Suomalaiset ja britit kulttuurienvälisen viestinnän tutkimusten valossa

Tässä luvussa kerron ensin suomalaisten ja brittien yhtäläisyyksistä ja sitten näiden kulttuurien välisistä eroista. Kun puhutaan suomalaisesta tai brittiläisestä kulttuurista, voidaan kysyä, kenen kulttuuria pidetään normina, johon eri kulttuurien kuvailut perustuvat (Tiittula 1993, 11): esimerkiksi Lewis kuvaa teoksessaan *Finland, Cultural Lone Wolf* lähinnä suomalaisten miesten kulttuuria (Lewis 2005, 58). Niinpä tässä luvussa esitetyt suomalaisia ja brittejä koskevat tutkimustulokset eivät päde kaikkiin suomalaisiin tai kaikkiin britteihin kaikissa tilanteissa. Sen

⁴ Stereotyyppioista on kirjoittanut enemmän esimerkiksi Tiittula (1993).

sijaan ne antavat viitteen siitä, millaisia viestintäsääntöjä monet suomalaiset ja britit ottavat käyttäytymisessään huomioon ainakin tietyissä tilanteissa ja millaisia kyseiset kulttuurit ovat suhteessa toisiinsa ja muihin kulttuureihin. Kulttuurieroista puhuttaessa täytyykin ottaa huomioon, mistä näkökulmasta kulttuuria arvioidaan (Tiittula 1993, 15): esimerkiksi suomalaiset saattavat viestiä keskieurooppalaisten mielestä epäsuorasti (Salo-Lee 1996/1998a, 38) mutta kiinalaisten mielestä suorasti (Salo-Lee 1994, 108). Palaan tässä luvussa esitettyihin tutkimustuloksiin myöhemmin tutkimukseni empiirisessä osassa, kun vertaan niitä oman tutkimukseni vastaajien havaintoihin suomalaisten ja brittien yhtäläisyyksistä ja eroista.

2.4.1 Yhtäläisyyksiä

Kun kulttuureja verrataan toisiinsa, keskitytään usein niiden välisiin eroihin yhtäläisyyksien kustannuksella (Tiittula 1993, 14). Tämänkin tutkimuksen tutkimuskohteena ovat kriittiset tilanteet, joissa heijastuvat kulttuurierot. Tarkoitus ei siitä huolimatta ole vähätellä suomalaisten ja brittien välisten yhtäläisyyksien merkitystä, sillä kulttuurienvälisen viestinnän tutkimusten mukaan Suomi ja Iso-Britannia ovat monella tapaa samankaltaisia.

Hall ja Hall (1990) näkevät sekä suomalaiset että britit yksiaikaisina (*monochronic*): aika nähdään molemmissa kulttuureissa lineaarisena, suunnitelmat ja aikataulut ovat tärkeitä, ihmisten yksityisyyttä kunnioitetaan, ihmiset ovat tehtäväkeskeisiä ja yksi asia hoidetaan kerrallaan. Sitä vastoin moniaikaisten (*polychronic*) kulttuurien edustajat, kuten Välimeren maiden asukkaat, suhtautuvat suunnitelmiin ja aikatauluihin joustavasti, korostavat ihmissuhteiden merkitystä yksityisyyden kustannuksella ja hoitavat monia asioita yhtä aikaa. Moniaikaisten kulttuurien edustajat ovat valmiita keskeyttämään tehtävänsä, jos ihmissuhteiden hoitaminen sitä vaatii, kun

taas yksiaikaisten kulttuurien edustajat eivät pidä keskeytyksistä. (Hall & Hall 1990, 13–15.)

Vaikka sekä britit että suomalaiset ovatkin yksiaikaisia ja pitävät siis aikatauluja tärkeinä, Yli-Rengon tutkimuksen mukaan suomalaiset ovat kuitenkin täsmällisempiä kuin britit (1993, 78). Yli-Renko tutki Suomessa asuvien englantia ja saksaa äidinkielenään puhuvien henkilöiden (lähinnä suurlähetystöjen henkilökunnan) käsityksiä suullisesta vuorovaikutuksesta suomalaisten kanssa (mts. 58).

Hall ja Hall (1990) pitävät sekä suomalaisia että brittejä myös asia- ja sanakeskeisinä (*low context*), ei niinkään henkilö- ja kontekstikeskeisinä (*high context*), joita ovat muun muassa japanilaiset, arabit ja Välimeren maiden asukkaat. Sekä suomalaiset että britit tarvitsevat viestinnässään yksityiskohtaista taustatietoa, joka yleensä välitetään eksplisiittisesti. Henkilö- ja kontekstikeskeisten kulttuurien edustajat taas tarvitsevat vähemmän taustatietoja, sillä he saavat tarvitsemansa informaation kontekstista ja ihmissuhteidensa kautta. (Hall & Hall 1990, 6–7.) Toisaalta Widén kuitenkin huomauttaa, että suomalaisessa kulttuurissa on myös paljon henkilö- ja kontekstikeskeisiä piirteitä (1991, 36, 43, 52).

Hofsteden (1991) 53 maata vertailevan, työelämän arvoja koskevan tutkimuksen mukaan sekä Suomi että Iso-Britannia ovat pienen valtaetäisyyden maita ja valtaetäisyyden suhteen hyvin lähellä toisiaan: kaikista vertailuista maista Suomessa on 8. pienin valtaetäisyys (valtaetäisyysindeksi 33/100) ja Isossa-Britanniassa taas 10./12. pienin⁵ (valtaetäisyysindeksi 35/100). Valtaetäisyydellä Hofstede tarkoittaa sitä, missä määrin kulttuurissa hyväksytään vallan epätasainen jakaantuminen. Pienen valtaetäisyyden maissa eriarvoisuutta pyritään minimoimaan, esimiehet ovat helposti lähestyttäviä, alaiset ja esimiehet ovat toisistaan riippuvaisia, hierarkia merkitsee roolien eriarvoisuutta ja vallassa olevat pyrkivät vaikuttamaan vähemmän mahtavilta kuin ovatkaan sekä

⁵ Hofsteden tutkimuksessa mailla voi olla monta sijalukua, jos useampi maa saa saman indeksin ja sijoittuu täten samalle sijaluvulle.

välttävät statussymboleja. Suuren valtaetäisyyden maissa taas jokaisella on eriarvoinen paikkansa, esimiehiä ei ole helppo lähestyä, alaiset ovat riippuvaisia esimiehistään, hierarkia merkitsee eriarvoisuutta ja vallassa olevat pyrkivät vaikuttamaan mahdollisimman mahtavilta ja suosivat statussymboleja. (Hofstede 1991, 26–43.)

Hofstede (1991) jaottelee kulttuureja myös yksilöllisiin ja yhteisöllisiin kulttuureihin. Hänen mukaansa Iso-Britannia on tutkituista 53 maasta 3. yksilöllisin (yksilöllisyysindeksi 89/100), Suomi taas 17. yksilöllisin (yksilöllisyysindeksi 63/100). Molemmat kulttuurit ovat siis yksilöllisiä, mutta Iso-Britannia on melko paljon Suomea yksilöllisempi. Myös muut Pohjoismaat ovat Suomea yksilöllisempiä. Yksilöllisissä kulttuureissa ihmiset kasvatetaan huolehtimaan vain itsestään ja ydinperheestään, identiteetti perustuu yksilöön itseensä, ristiriidat ja mielipide-erot voi ilmaista, hiljaisuutta ei siedetä, väärin toimiminen johtaa syyllisyydentunteeseen ja viestinnässä suositaan asia- ja sanakeskeistä tyyliä. Sitä vastoin yhteisöllisissä kulttuureissa ihmiset kuuluvat ryhmään ja huolehtivat vain omasta ryhmästään, identiteetti perustuu yhteiskuntajärjestykseen, harmonian ja ”kasvojen” säilyttäminen on tärkeää, puheessa siedetään hiljaisuutta, väärin toimiminen johtaa häpeään ja viestinnässä suositaan henkilö- ja kontekstikeskeistä tyyliä. (Hofstede 1991, 49–67.)

Suomalaisten ja brittien välistä viestintää liike-elämän vuorovaikutustilanteissa on tutkinut Ladau-Harjulin (1998). Hän havaitsi yhtäläisyyksiä suomalaisten ja brittien huumorintajussa: molemmat nauravat samankaltaisille asioille (mts. 260). Samankaltainen väite esitetään usein myös kyseisiä kulttuureja kuvailevissa vähemmän tieteellisissä julkaisuissa: esimerkiksi Lewis toteaa brittien arvostavan suomalaista, usein kuivaa ja mustaa huumoria (2005, 123, 161). Ladau-Harjulin kuitenkin huomauttaa, että suomalais-brittiläisessä viestinnässä ongelmia saattaa aiheuttaa ironian tai kiusoittelun käyttö, sillä on vaikeaa tulkita signaaleja, joilla vieraan kulttuurin edustajat

ilmaisevat, ettei heidän sanomaansa tule ottaa tosissaan (1998, 260). Yli-Rengon tutkimuksessa taas britit olivatkin havainneet, että heidän huumorinsa saattaa ärsyttää tai hermostuttaa suomalaisia, mikäli huumoria käytetään vakavan keskustelun lomassa (1993, 80).

Yhteistä suomalaisille ja briteille saattaa olla myös se, miten itsestä puhutaan. Suomalaiseen kohteliaisuuteen kuuluu itsensä korostamattomuus, vähättely ja vaatimattomuus (Sallinen 1994, 80; Widén 1991, 34). Yli-Rengon tutkimuksessa eräs britti kommentoikin suomalaisia seuraavasti: ”I enjoy their honesty, their lack of pretension and their modesty” (1993, 80). Brittiläinen sosiaalianropologi Fox taas uskoo, että vähättely, itsensä pilkkaaminen ja näennäinen vaatimattomuus ovat englantilaisten määrittäviä piirteitä (2004, 408). Foxin populaari teos *Watching the English: The Hidden Rules of English Behaviour* kuvaa kuitenkin vain englantilaisia, ei kaikkia brittejä.

2.4.2 Eroja

Vaikka suomalainen ja brittiläinen kulttuuri globaalista näkökulmasta ovatkin hyvin lähellä toisiaan, on läheistenkin kulttuurien välillä keskinäisiä eroja, jotka saattavat aiheuttaa kriittisiä tilanteita esimerkiksi juuri käännöstieteen englannin opiskelijoiden ja brittien välillä. Nämä erot saattavat olla vuorovaikutukselle jopa haitallisempia kuin erot, joita koetaan vuorovaikutuksessa kaukaisempien kulttuurien kanssa, sillä verrattaessa omaa kulttuuria kaukaisempiin kulttuureihin erot voivat olla helpommin huomattavissa ja hallittavissa. Toisaalta on kuitenkin tärkeää muistaa, ettei kulttuurieroja aina koeta negatiivisina. (Tiittula 1993, 14.) Esimerkiksi suomalaiset saattavat kokea vaikkapa brittien monet kohteliaisuusfraasit tai puhuteltavan nimen käytön myös ystävällisinä ja positiivisina piirteinä, vaikka ne eroaisivatkin suomalaisten itse käyttämistä

viestintätavoista.

Hofsteden (1991) tutkimuksessa suomalaiset ja britit erosivat toisistaan kahdessa suhteessa. Ensinnäkin britit olivat selvästi maskuliinisia ja suomalaiset taas selvästi feminiinisiä. Tutkituista 53 maasta britit olivat 9./10. maskuliinisimpia (maskuliinisyyssindeksi 66/100), suomalaiset taas olivat 47. maskuliinisimpia eli 7. feminiinisimpiä (maskuliinisyyssindeksi 26/100). Maskuliinisilla kulttuureilla Hofstede tarkoittaa kulttuureja, joiden arvoja ovat raha, materiaallinen menestys, kilpailuhenkisyys, työ sekä miehissä kovuus ja kunnianhimoisuus ja naisissa hellyys ja ihmissuhteisiin suuntautuminen. Feministisissä kulttuureissa tärkeitä taas ovat muista ihmisistä ja ympäristöstä huolehtiminen, luonto, heikkojen puolustaminen, elämänlaatu, yhteistyö ja sukupuoliroolien minimoiminen. (Hofstede 1991, 79–103.) Hofsteden tutkimustuloksia tukee Yli-Rengon tutkimus, jossa havaittiin, että Suomessa naisten ja miesten välinen suhde on tasa-arvoisempi kuin Isossa-Britanniassa, ja jossa suomalaisten koettiin olevan brittejä kiinnostuneempia ympäristöstä ja yhteiskunnallisista asioista sekä olevan brittejä lähempänä luontoa. Lisäksi Isoon-Britanniaan verrattuna suomalaista yhteiskuntaa pidettiin luokattomana yhteiskuntana. (Yli-Renko 1993, 78–79.)

Suomalaiset ja britit erosivat Hofsteden tutkimuksessa toisistaan jonkin verran myös epävarmuuden välttämisen suhteen. Tutkituista maista Suomessa epävarmuuden välttäminen oli 31./32. vahvinta (epävarmuuden välttämisen indeksi 59/100), Isossa-Britanniassa taas 47./48. vahvinta eli 7. heikointa (epävarmuuden välttämisen indeksi 35/100). Britit siis välttävät epävarmuutta vähemmän kuin suomalaiset. Kulttuureissa, joissa epävarmuuden välttäminen on heikkoa, epävarmuuden katsotaan kuuluvan normaaliin elämään, epävarmuus ei aiheuta paljon stressiä, erilaisuutta pidetään mielenkiintoisena ja sääntöjen määrää minimoidaan. Sen sijaan kulttuureissa, joissa epävarmuuden

välttäminen on vahvaa, elämän epävarmuus koetaan uhkana, epävarmuus aiheuttaa stressiä, erilainen katsotaan vaaralliseksi ja ihmiset kaipaavat sääntöjä. (Hofstede 1991, 109–126.)

Ladau-Harjulin (1998) havaitsi tutkimiansa suomalaisten ja brittiläisten liike-elämässä toimineiden ihmisten välillä monenlaisia kulttuurieroja. Eroja löytyi muun muassa hiljaisuuden sietämisessä, kuuntelijan antamassa palautteessa, puheenvuoron ottamisessa, small talkissa eli kevyessä jutustelussa, sanojen totuusarvossa, kaavamaisissa ilmaisuissa, suoruudessa, puhuttelussa, intonaatiossa ja ei-kielellisessä viestinnässä. (Ladau-Harjulin 1998, 258–261.) Kuten Kirrankin (1999) tutkimuksessa, myös Ladau-Harjulinin tutkimuksessa suomalaisten ja brittien välisessä viestinnässä hankaluuksia tuotti siis erityisesti keskustelukulttuurien erilaisuus.

Ladau-Harjulinin ja Yli-Rengon tutkimuksissa suomalaisten todettiin sietävän hiljaisuutta keskustelussa hyvin, kun taas britit kokivat hiljaisuudet epämukavina ja pyrkivät täyttämään niitä erilaisilla äännähdyksillä ja huomautuksilla (Ladau-Harjulin 1998, 258–259; Yli-Renko 1993, 76). Ladau-Harjulinin tutkimuksessa suomalaiset taas kokivat tämän häiritsevänä, sillä heistä tuntui, että britit keskeyttivät heidän puheensa. Lisäksi keskusteluvuorojen ottamisessa havaittiin eroja: britit puhuivat useammin päällekkäin ja ottivat keskusteluvuoron nopeasti, kun taas suomalaiset odottivat, että puhekumppani saa puhuttua asiansa loppuun. Niinpä suomalaiset eivät aina saaneet briteiltä puheenvuoroa. (Ladau-Harjulin 1998, 258–259.) Samankaltaisia eroja on havaittu suomalaisten ja muiden kulttuurien välillä myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Kirra 1999; Lehtonen 1994; Lehtonen & Sajavaara 1985). Tutkimuksissa onkin todettu, että suomalaiset ovat hiljaisia kuuntelijoita (Lehtonen 1994, 97). Puhekulttuuriamme leimaa kuulijakeskeisyys, ja me kuuntelemme mielellämme (Sallinen-Kuparinen 1986, Isotaluksen 1995, 71 mukaan).

Ladau-Harjulin löysi eroja myös suomalaisten ja brittien small talkissa ja sanojen totuusarvoon suhtautumisessa. Brittiläiseen viestintään small talk kuuluu olennaisena osana, ja sen avulla tutustutaan keskustelukumppaniin ja hänen taustaansa. (Ladau-Harjulin 1998, 258.) Suomalaiset taas eivät useinkaan halua puhua heidän mielestään epäolennaisista asioista, vaan menevät mielellään suoraan asiaan. (Ladau-Harjulin 1998, 258; Yli-Renko 1993, 78.) Useiden tutkimusten mukaan small talk onkin yksi suomalaisten suurimmista vaikeuksista vieraskielisissä vuorovaikutustilanteissa (Salo-Lee 1996/1998a, 44). Suomessakin on kuitenkin small talkia, sen säännöt vain ovat erilaiset kuin muualla. Täällä kyselemistä pidetään helposti utelemisena, ja on kohteliasta odottaa, että toinen kertoo itse itsestään. (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 98, 101.)

Suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä syntyvät small talk -ongelmat liittynevät myös siihen, että Suomessa puheelle asetetaan suuria vaatimuksia: Carbaughn havaitsemien suomalaisen puheen sääntöjen mukaan puhujan ei pidä todeta itsestäänselvyyksiä tai asioita, joilla ei ole merkitystä kaikille kuulijoille (1995, 55). Lisäksi Suomessa sanojen totuusarvolle annetaan suuri paino, sanojen oletetaan suoraan heijastavan todellisuutta ja puhujan oletetaan olevan sitoutunut siihen, mitä hän sanoo (Carbaugh 1995, 55; Salo-Lee 1993, 86–87). Niinpä Ladau-Harjulininkin tutkimuksessa brittien oli helppo luottaa suomalaisiin, mutta suomalaisten oli joskus vaikea arvioida brittiläisten keskustelukumppaniensa todellisia tarkoitusperiä (1998, 259–260).

Sanojen totuusarvoon liittyy myös Ladau-Harjulinin tutkimuksessa esille tullut ero siinä, miten suomalaiset ja britit käyttivät kaavamaisia ilmaisuja. Tällaiset englannin kieleen kuuluvat kaavamaiset ilmaisut, kuten ”How are you?”, suomalaiset käsittivät usein kirjaimellisesti kysymyksenä kuulijan hyvinvoinnista. Brittien mielestä suomalaiset taas saattoivat vaikuttaa tylyiltä, kun he usein ohittivat nämä fraasit. (Ladau-Harjulin 1998, 260.) Isossa-Britanniassa ”How

are you?” onkin usein käsitettävä pelkäksi tervehdykseen kuuluvaksi ritualisoituneeksi small talkiksi. Suomessa tervehdyksiin ei kuitenkaan välttämättä liity small talkia (Salo-Lee 1996/1998a, 46).

Ladau-Harjulinin mukaan suomalaiset ovat myös brittejä suurempia viestinnässään. Puhumalla suoraan suomalaiset viestivät olevansa vilpittömiä ja rehellisiä. Briteistä tällainen suoruus saattaa kuitenkin kuulostaa tylyltä ja epäkohteliaalta⁶, joten he ilmaisevat itseään epäsuoremmin, erityisesti puhuessaan negatiivisista asioista. (Ladau-Harjulin 1998, 259.) Yli-Rengon tutkimuksessa britit olivatkin sitä mieltä, etteivät suomalaiset ole selvillä englannin kielen kohteliaasta käytöstä (1993, 74). Suomalaisista brittien epäsuoruus taas saattaa vaikuttaa epärehelliseltä (Ladau-Harjulin 1998, 259). Toisaalta suomalaiset kuitenkin mielellään puhuvat itsestään epäsuorasti ja puhuttelevat keskustelukumppaniaan epäsuorasti, esimerkiksi käyttämällä passiivia aktiivimuotojen sijaan ja välttämällä persoonapronomineja (Ailinpieti, Järvinen-Kinnunen, Peltonen & Unger 1995, Salo-Lee 1996/1998a, 48–49 mukaan). Brittiläisessä kulttuurissa taas henkilökeskeisyyttä korostetaan käyttämällä paljon persoonapronomineja (Salo-Lee 1996/1998a, 39). Toisin kuin britit, suomalaiset myös harvoin puhuttelevat keskustelukumppaneitaan nimeltä (Ladau-Harjulin 1998, 260; Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 93; Yli-Renko 1993, 77).

Eroja on Ladau-Harjulinin mukaan myös suomalaisten ja brittien intonaatiossa: suomalaisen puheen intonaatio laskee aina lauseen loppua kohti, brittien ei. Britit myös käyttävät puheessaan vaihtelevampaa intonaatiota kuin suomalaiset, joten suomalaiset saattavat heidän korvissaan kuulostaa monotonisilta, innottomilta ja kyllästyneiltä silloinkin, kun suomalaisten tarkoitus on antaa itsestään kohteliaan kiinnostunut kuva. Suomalaisten taas voi olla hankala tulkita, millaisia asenteita britit ilmentävät erilaisilla intonaatioillaan. (Ladau-Harjulin 1998, 261.)

⁶ Kulttuurienvälisiä eroja kohteliaisuudessa ovat käsitelleet tarkemmin muun muassa Brown ja Levinson (1978/1988).

Keskustelullisten seikkojen lisäksi Ladau-Harjulinin tutkimuksessa tuli esille eroja suomalaisten ja brittien käyttämässä ei-kielellisessä viestinnässä, vaikka suomalaisten ja brittiläisten liikemiesten todettiin ymmärtävän toistensa ei-kielellistä viestintää kaiken kaikkiaan melko hyvin. Britit kuitenkin toivoivat, että suomalaiset eivät vaikuttaisi niin ilmeettömiltä. Osa briteistä koki, että suomalaiset hymyilivät harvoin, mutta tuijottivat usein. (Ladau-Harjulin 1998, 261.) Myös Yli-Rengon tutkimuksessa kävi ilmi, että brittien mielestä suomalaisilla ei ollut juurikaan ei-kielellistä viestintää. Suomalaisten ei katsottu hymyilevän tai nauravan paljonkaan. Britit kommentoivatkin suomalaisia muun muassa seuraavasti: ”Most people look miserable all the time” ja ”One feels the whole nation would be happier if they were deaf and dumb and had a good excuse for never speaking to anyone”. (Yli-Renko 1993, 79, 80.) Yhteyden luominen ei-kielellisin keinoin, esimerkiksi hymyn avulla, onkin todettu suomalaisille vaikeaksi (Salo-Lee 1994, 106). Esimerkiksi Rusanen suomalaisia, amerikkalaisia, ranskalaisia ja saksalaisia vertaillen tutkimuksen mukaan suomalaiset olivat näistä kansoista vähäilmeisimpiä ja -eleisimpiä. Viisi ulkomaalaista oli jopa sitä mieltä, että suomalaisilla ei ole lainkaan ilmeitä tai eleitä. (Rusanen 1993, 59.) Toisaalta suomalaiset kuitenkin usein osoittavat kiinnostusta ja kuuntelua juuri kiinteällä katsekontaktilla (Salo-Lee 1996/1998a, 43), joka Ladau-Harjulinin tutkimuksen perusteella ilmeisesti saatetaan kuitenkin brittien taholta tulkita tuijotukseksi.

Yli-Rengon tutkimuksessa suomalaisten havaittiin kättelevän brittejä useammin ja britit pitivätkin suomalaisia usein melko muodollisina tervehdysten, esittelyjen, puhuttelujen ja pöytätapojen suhteen. Suomalaisen puhuttelun britit kokivat myös tylynä ja epäkohteliaana. Suomalaiset kiittivät ja pyysivät brittejä harvemmin anteeksi. Britit kokivat suomalaiset avuliaina ulkomaalaisia kohtaan, mutta uskoivat suomalaisten ystäväystyvänsä brittejä hitaammin. (Yli-Renko 1993, 75–77.)

3 KÄÄNTÄJÄT KULTTUURIENVÄLISEN VIESTINNÄN ASiantuntijoina

Tässä luvussa taustoitan tutkimustani kuvailemalla niitä tavoitteita, joita kääntäjille kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoina on asetettu. Ensin tarkastelen joitakin kääntäjän kulttuurikompetenssia koskevia teorioita ja sitten luon katsauksen käänntieteen koulutustavoitteisiin Tampereen yliopistossa. Näin pyrin valottamaan sitä, millaisia kulttuurienvälisen viestinnän taitoja opintojen eri vaiheissa olevilta käänntieteen opiskelijoilta on lupa odottaa ja millaisia taitoja heiltä kääntäjänä vaaditaan, jotta voin tutkimukseni empiirisessä osassa verrata opiskelijoiden koulutusta koskevia kokemuksia oppiaineen tavoitteisiin. Katsaukseni on tiivis, sillä käsittelen asiaa vain oman tutkimustehtäväni kannalta tarkoituksenmukaisin osin⁷.

3.1 Kääntäjän kulttuurikompetenssi

Kääntäjän kulttuurikompetenssin osalta keskityn erityisesti Ammannin, Witten ja Vermeerin teorioihin, koska he ottavat kääntäjien kompetensseja koskevissa ajatuksissaan huomioon myös muut kuin vain teksteihin ja kielellisiin ilmaisuihin liittyvät kulttuurierot. He eivät myöskään tee teorioissaan eroa kääntämisen eri lajien välillä, vaan tarkoittavat teoriansa koskemaan yhtä lailla vaikkapa kaunokirjallista kääntämistä tai tulkkausta.

Ammann pitää kääntäjien peruskompetensseina tekstikompetenssia ja kulttuurikompetenssia (1989/1990, 65). Kulttuurikompetenssilla hän tarkoittaa kääntäjän kykyä irrottautua omasta

⁷ Laajemmin kääntäjän kulttuurikompetenssia ovat käsitelleet esimerkiksi Hyökki (1992), Siren (1993) ja Tiusanen (1995) Tampereen yliopistossa tehdyissä pro gradu -tutkielmissaan.

kulttuuristaan ja huomioida vieraan kulttuurin erityispiirteet suhteessa omaansa sekä taitoa käyttää tekemiään huomioita viestintätilanteissa tavoitteellisesti ja kulttuurin edellyttämällä tavalla. Kulttuurikompetenssi ilmenee siis kykyinä tietoisesti analysoida kulttuurisia ilmiöitä, vertailla eri tilanteita ja soveltaa tietojaan käytännössä. Kulttuurienvälisessä viestinnässä kääntäjän on tiedettävä, mitä, miten (millä keinoilla) ja milloin (missä tilanteessa) tulee viestiä. Tämä pätee yhtä lailla kielelliseen kuin ei-kielelliseen viestintäänkin. Tärkeää on tiedostaa, että eri kulttuureista tulevat henkilöt näkevät saman tilanteen eri tavoin. (Ammann 1989/1990, 68–75.) Kääntäjän tulee muistaa, että muissa kulttuureissa on hänen omaa kulttuuriansa koskevia odotuksia, jotka saattavat johtaa tietynlaisiin reaktioihin. Lisäksi kääntäjän on muistettava, että hän on itsekin oman kulttuurinsa vaikutuksen alainen. (Ammann 1989, 94.) Kääntäjän kulttuurikompetenssi vaikuttaa olennaisesti siihen, onnistuuko kulttuurienvälinen viestintä toivotulla tavalla (Ammann 1989/1990, 71).

Kääntäjien kulttuurikompetenssia on käsitellyt myös Witte, jonka mukaan kääntäjille ei riitä intuitiivinen kulttuurintuntemus: kääntäjien kulttuurikompetenssiin kuuluu taito hallita ja tuntea kulttuureja tietoisesti. Tätä tietoista kulttuurintuntemusta voi kehittää tekemällä itsensä ensin tietoiseksi oman kulttuurinsa piirteistä ja opiskelemalla sen jälkeen vierasta kulttuuria. (Witte 1987, 110–111.) Kulttuurikompetenssin perusta onkin Witten mukaan kääntäjän omassa kulttuurissa: vieraan kulttuurin ilmiöitä käsitellään aina oman kulttuurin muodostamaa taustaa vasten. Vieras kulttuuri siis tiedostetaan vertaamalla sen ilmiöitä oman kulttuurin vastaaviin ilmiöihin. (Mts. 116.) Tämä vieraan kulttuurin tietoinen opettelu on tärkeää, sillä viestintä on kulttuurisidonnaista. Jos vierasta kulttuuria ei tunneta, on vaarana tulkita sen ilmiöitä oman kulttuurin mukaisesti. (Mts. 113–114.)

Witte jakaa kääntäjien kulttuurikompetenssin kulttuurispesifiin kulttuurikompetenssiin ja kulttuurienväliseen kulttuurikompetenssiin. Kulttuurispesifi kulttuurikompetenssi koskee sekä kääntäjän omaa kulttuuria että vieraita työkulttuurejakin. Kulttuurienvälinen kulttuurikompetenssi taas käsittää eri kulttuurien tiedot, käsitykset ja oletukset itsestään ja toisistaan. (Witte 1987, 129.) Kääntäjän on siis osattava tarkastella sekä omaa kulttuuriaan että muita kulttuureja kaikkien viestintätilanteeseen osallistuvien näkökulmista.

Ammannin ja Witten lisäksi kulttuurintuntemuksen merkitystä kääntäjille painottaa Vermeer. Hänen mukaansa kääntäjän tulisi periaatteessa tavoitella samantasoista kulttuurikompetenssia vieraisissa työkulttuureissaan kuin omassa kulttuurissaankin (Vermeer 1986, 189). Käytännössä näin laajan vierasta kulttuuria koskevan kompetenssin saavuttaminen ei kuitenkaan liene realistista.

Edellä esitetyt teoriat koskevat tietenkin ammattikäntäjiä, eikä esimerkiksi tähän tutkimukseen osallistuneilta opiskelijoita voida vaatia yhtä paljon. Teoriat kertovat kuitenkin siitä, mihin käännöstieteen koulutuksessa kulttuurikompetenssin osalta voidaan tähdätä. Witte ehdottaa, että käännöstieteen koulutuksessa olisi ennen kulttuurispesifiä kulttuurikompetenssia käsiteltävä yleistä kulttuurikompetenssia, jolla hän tarkoittaa perustietoa kulttuurienvälisen kontaktin yleisistä tekijöistä: esimerkiksi stereotyyppioista ja ennakkoluuloista (1989, 224). Ammannin mukaan taas kääntäjien ja tulkkien koulutuksessa järjestetään usein maantuntemuskursseja, joilla keskitytään yleensä faktatietojen (esimerkiksi päivämäärien ja lukujen) välittämiseen. Tällaisia perustietoja ei kuitenkaan opetuksessa tulisi käsitellä erillisinä, vaan ne tulisi liittää laajemmin kulloiseenkin ajankohtaiseen tilanteeseen: esimerkiksi niiden rooliin, merkitykseen ja vaikutuksiin nykypäivän yhteiskunnassa. Lisäksi opetuksessa käsiteltäviä ilmiöitä tulisi vertailla oman kulttuurin vastaaviin ilmiöihin. (Ammann 1989/1990, 72–73.) Ammann myös uskoo, että kulttuurienvälistä viestintää

yleensä käsittelevän kirjallisuuden lukemisesta voisi olla kääntäjille ja tulkeille hyötyä muutenkin kuin vain suorassa kontaktissa vieraiden kulttuurien edustajien kanssa, vaikka tällaisen kirjallisuuden lukeminen onkin hänen mukaansa usein opiskelijoiden oman kiinnostuksen varassa (mts. 75).

Witten ja Ammannin mukaan käännöstieteen koulutuksessa tulisi siis käsitellä sekä kulttuurienvälistä viestintää yleensä että kulttuurispesifejä ilmiöitä. Jälkimmäisten ilmiöiden kohdalla tärkeää olisi liittää ilmiöt laajempiin yhteyksiin ja käsitellä niitä omaan kulttuuriin nähden vertaillen.

3.2 Koulutustavoitteet Tampereen yliopistossa

Seuraavaksi tarkastelen sitä, millaisia muodollisia vaatimuksia kieliharjoittelulle ja kulttuuritekijöitä koskevalle koulutukselle käännöstieteen englannin koulutuksessa opetussuunnitelman tasolla asetetaan. Ensin kuvailen eri kielille yhteisiä käännöstieteen koulutustavoitteita, sitten nimenomaan käännöstieteen englannin opetukselle asetettuja tavoitteita.

3.2.1 Eri kielille yhteiset käännöstieteen koulutustavoitteet

Lukuvuosien 1998–2000, 2000–2002, 2002–2004 (jonka voimassaoloa jatkettiin myös lukuvuodeksi 2004–2005) ja 2005–2007 humanistisen tiedekunnan opinto-oppaissa käännöstieteestä valmistuvista opiskelijoista todetaan seuraavaa (kursivoinnit lisätty):

Esimerkki 1:⁸

- a. Käännöstieteen opintoihin kuuluu yleisen käännöstieteen, kieli- ja kulttuuripareittaisen käännösviestinnän sekä kielen ja *kulttuurin* opintoja. Korkeakoulututkinnon kääntäminen ja tulkkaus pääaineenaan suorittaneella on koulutuksen antaman *kulttuurienvälisen viestinnän tunteen, äidinkielisten ja vieraskielisten viestintätaitojen* sekä monipuolisten tiedonhankintavalmiuksien ansiosta hyvät mahdollisuudet sijoittua monenlaisiin työtehtäviin (Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 1998–2000, 90).
- b. Käännöstieteen laitoksesta valmistuvilla on *erinomaiset äidinkielliset ja vieraskieliset viestintätaidot* sekä monipuoliset tiedonhankintavalmiudet. He ovat myös *kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoita*. (Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2000–2002, 105.)
- c. Käännöstieteestä valmistuvilla on *erinomaiset äidinkielliset ja vieraskieliset viestintätaidot* sekä monipuoliset tiedonhankintavalmiudet. He ovat myös *kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoita*. (Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2002–2004 ja 2004–2005.)
- d. Käännöstieteestä valmistuneilla on erinomaisen kielitaidon, ammattimaisen käännöstaidon, *monipuolisten viestintätaitojen, kulttuurintuntemuksen* sekä tiedonhaku- ja viestintäteknologisten taitojen ansiosta erinomaiset mahdollisuudet sijoittua kaikille työelämän alueille, joilla tarvitaan *kulttuurienvälisiä asiantuntemusta*. (Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2005–2007.)⁹

Käännöstieteestä valmistuvien opiskelijoiden siis oletetaan olevan kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoita, joskin epäselväksi jää, mitä tällä tarkalleen ottaen tarkoitetaan. Valmistuneilla opiskelijoilla oletetaan myös olevan viestintätaitoja, jotka vuosien 2002–2002 ja 2002–2005 oppaissa kuitenkin liitetään lähinnä kielitaitoon. Uusimmassa oppaassa taas mainitaan monipuoliset viestintätaidot, jotka saattavat viitata muuhunkin kuin kielitaitoon. Lisäksi uusimmassa oppaassa myös mainitaan erikseen, että koulutusohjelman käyneillä on kulttuurintuntemusta. Vanhimmissa oppaassa taas kerrotaan, että opintoihin kuuluu ”kulttuurin opintoja”.

Sen lisäksi, että oppaissa kuvaillaan, millaisia valmiuksia koulutusohjelman käyneillä on, oppaissa listataan myös käännöstieteen koulutuksen tavoitteet. Koulutuksen tavoitteena sanotaan olevan muun muassa (kursivoinnit lisätty):

Esimerkki 2:

- a. antaa kääntäjän perusammattitaito vähintään yhdessä kieli- ja *kulttuuriparissa* ja tarjota erikoistumismahdollisuus tulkin työhön (1998–2000, 90; 2000–2002, 105; 2002–2005; 2005–2007).
- b. perehdyttää asiantuntevaan ja ammattimaiseen tekstin tulkintaan ja tuottamiseen monikielisissä ja *monikulttuurisissa viestintätilanteissa* (2005–2007).

⁸ Tässä tutkielmassa en numeroi esimerkkejä juoksevasti, vaan aloitan numeroinnin uudelleen joka luvussa.

⁹ Raportoinnin helpottamiseksi käytän jatkossa eri vuosien opinto-oppaista vain lyhyitä merkintöjä 1998–2000, 2000–2002, 2002–2005 ja 2005–2007.

Koulutuksen tavoitteena on siis antaa opiskelijoille paitsi kielellistä, myös kulttuurista ammattitaitoa. Uusimmassa oppaassa korostuu lisäksi se, että tärkeinä monikulttuurisina viestintätilanteina nähdään erityisesti tekstin tulkintaan ja tuottamiseen liittyvät tilanteet.

3.2.2 Käännöstieteen englannin koulutustavoitteet

Käännöstieteen englannin koulutustavoitteissa kulttuuritekijät näkyvät lähinnä perusopintojen tavoitteissa. Oppaiden mukaan perusopintojen jälkeen opiskelija (kursivoinnit lisätty):

Esimerkki 1:

- a. selviytyy suullisen ja kirjallisen viestinnän eritasoisista tehtävistä ja tietää, *miten englantia äidinkielenään puhuva kommunikoi erilaisissa tilanteissa*. Lisäksi opiskelija tuntee tekstistrategioiden konventiot ja *kulttuurien väliset erot*. Hän osaa kuvata suomalaista yhteiskuntaa ja sen instituutioita englanniksi sekä tuntee ainakin yhden tärkeän englanninkielisen alueen instituutiot ja tietää miten ne eroavat suomalaisista. (1998–2000, 96.)
- b. on selvillä siitä, *miten englantia äidinkielenään puhuva kommunikoi erilaisissa tilanteissa*. Hän on *perillä kulttuurieroista* ja osaa kuvata suomalaista yhteiskuntaa ja sen rakenteita englanniksi sekä on perehtynyt ainakin yhden keskeisen englanninkielisen alueen instituutioihin ja rakenteisiin. (2000–2002, 113; 2002–2005.)
- c. on selvillä siitä, *miten englantia äidinkielenään puhuva kommunikoi erilaisissa tilanteissa*. Hän on perehtynyt ainakin yhden keskeisen englanninkielisen alueen instituutioihin ja rakenteisiin. (2005–2007.)

Perusopinnot suorittaneelta opiskelijalta vaaditaan siis jo paljon: hänen pitäisi olla selvillä siitä, ”miten englantia äidinkielenään puhuva kommunikoi erilaisissa tilanteissa” ja tuntea kulttuurierot. Oppaassa korostuu lisäksi yhteiskuntien instituutioiden ja rakenteiden tuntemus.

Kulttuuritekijät mainitaan uusimmassa oppaassa myös koko oppiaineen tavoitteissa ja aineopintojen tavoitteissa (kursivoinnit lisätty):

Esimerkki 2:

- a. Ammattitaitoon kuuluu käännös- ja tulkkaustaidon ohella vankka englannin ja suomen kielen taito, *englanninkielisten maiden ja suomalaisen kulttuurin tuntemus*, perehtyneisyys kääntämisen teoriaan sekä alalla käytettyyn viestintäteknologiaan (2005–2007).
- b. [Aineopintojen jälkeen opiskelija] osaa kuvata *suomalaista yhteiskuntaa ja sen rakenteita* englanniksi (2005–2007).

Kuten edellä luetelluista esimerkeistä näkyy, myös käännöstieteen englannin koulutustavoitteissa kiinnitetään huomiota kulttuuritekijöihin, mutta pääasiallisesti vain perusopintojen kohdalla. Oppaissa puhutaan hyvin yleisesti kulttuurien tai kulttuurierojen tuntemuksesta. Vanhemmissa oppaissa mainitaan myös erilaiset tilanteet, joissa englantia äidinkielenään puhuva kommunikoi, ja näiden tilanteiden tuntemus. Suurelta osin koulutustavoitteet keskittyvät kuitenkin eri maiden yhteiskuntiin ja niiden instituutioihin ja rakenteisiin, eivät niinkään vuorovaikutuksessa tai viestinnässä näkyviin kulttuurieroihin.

Käännöstieteen englannin aineopintoihin kuuluvaa kieliharjoittelua oppaissa käsitellään vain käytännön asioiden kannalta. Missään oppaissa harjoittelulle ei anneta tarkempia tavoitteita tai kuvata harjoittelun sisältöä. Kaikissa oppaissa harjoittelua kutsutaan ”kieliharjoitteluksi”.

3.2.3 Yhteenveto koulutustavoitteista

Kulttuurieroihin ja kulttuurienväliseen viestintään liittyvät asiat ovat siis osa käännöstieteen ja käännöstieteen englannin koulutustavoitteita, erityisesti perusopintojen ja jossain määrin myös aineopintojen kohdalla. Niistä puhutaan hyvin yleisellä tasolla, mutta oppaista jää kuva, että koulutuksessa keskitytään erityisesti yhteiskuntien rakenteiden ja instituutioiden käsittelyyn ja monikulttuuriseen viestintään osana tekstien tulkintaa ja laatimista. Mielestäni kääntäjän työn keskittyminen teksteihin ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivät käännöstieteen opiskelijat tarvitsisi myös vuorovaikutustilanteita koskevaa kulttuurista tietoa. Usein tällainen tieto auttaa tulkitsemaan tietystä kulttuurissa tuotettuja tekstejä, sillä se auttaa havaitsemaan, mikä tekstissä on kulttuurisidonnaista ja miten teksti saatettaisiin eri kulttuurissa luoda ja vastaanottaa eri tavoin.

Lisäksi varsinkin kaunokirjallisissa teksteissä usein kuvaillaan eri henkilöhahmojen välistä vuorovaikutusta, jota kääntäjän tulisi ymmärtää. Erityisen tärkeää vuorovaikutuksellisten kulttuurierojen ymmärtäminen on tietenkin tulkeille, sillä he ovat jatkuvasti työssään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa muiden kulttuurien edustajien kanssa.

Opinto-oppaista paljastui myös, miten kieliharjoitteluun suhtaudutaan: oleskelulle ei määritellä tarkempia tavoitteita tai keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseen. Opiskelijoiden varaan jätetään se, millaista hyötyä he oleskelustaan saavat. Oleskelua voisikin ehkä hyödyntää opinnoissa entistä tehokkaammin määrittelemällä sille tarkempia tavoitteita. Vieraassa maassa oleskelu on opiskelijoille erinomainen tilaisuus kerätä esimerkiksi juuri kulttuurieroja koskevaa tietoa. Tämä ei kuitenkaan näy opintojakson nimestä ”kieliharjoittelu”, joka korostaa sitä, että tarkoituksena on parantaa kielitaitoa, ei niinkään tutustua toiseen kulttuuriin. Esimerkiksi nimi ”kieli- ja kulttuuriharjoittelu”, joka on käytössä käännöstieteen saksan oppiaineessa (Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2005–2007) kiinnittäisikin paremmin huomiota siihen, että vieraassa maassa oleskellessa voi ja kannattaa kehittää kielitaitonsa lisäksi myös kulttuurintuntemustaan.

Lopuksi on mainittava, että opinto-oppaat kertovat vain suunnitellusta opetussuunnitelmasta. Käytännössä toteutuneeseen opetussuunnitelmaan voi siis kuulua asioita, joita näihin oppaisiin kirjatuissa opetussuunnitelmissa ei ole kuvattu. Lisäksi on muistettava, että esimerkiksi käännöskursseilla todennäköisesti käsitellään kulttuurieroihin ja kulttuurienväliseen viestintään liittyviä asioita, vaikka näin ei opintosuunnitelmissa erikseen mainittaisikaan.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

Tässä luvussa perustelen tutkimusmenetelmäni valintaa. Sen jälkeen kerron, miten hankin tutkimusaineiston. Kerron myös, miten analysoin kyseistä aineistoa.

4.1 Kysely aineistonkeruumenetelmänä

Kriittisiä tilanteita koskevissa tutkimuksissa aineistoa voidaan kerätä kyselyillä, yksilö- tai ryhmähaastatteluilla tai pyytämällä vastaajia tekemään päivittäisiä tai viikoittaisia muistiinpanoja (Flanagan 1954, 340–343). Valitsin näistä aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn, koska kyselyllä on mahdollista tavoittaa useampia vastaajia kuin haastatteluilla (Jyrinki 1974, 25). Halusin tavoittaa tutkimuksellani mahdollisimman monta vastaajaa, koska mahdollisia erilaisia kriittisiä tilanteita on todella paljon. Lisäksi suurempi vastaajien määrä antaa paremmat mahdollisuudet saada tutkimustuloksia, jotka ovat yleistettävissä koskemaan Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoiden näkemyksiä tai joiden perusteella voidaan ainakin todeta heidän näkemyksiään koskevia tendenssejä. Haastatteluihin verrattuna kyselyn etu on myös se, että kysymykset ovat kaikille vastaajille yhdenmukaisia, ja haastattelijan vaikutus tutkittavien vastauksiin minimoituu. Vastaajilla on myös mahdollisuus käyttää vastausten pohtimiseen aikaa ja he voivat tarvittaessa tarkistaa vastauksiaan, mikä voi lisätä vastausten luotettavuutta. (Jyrinki 1974, 25.) Lisäksi vastaajien on mahdollista vastata kyselyyn anonyymisti.

Haastatteluilla hankittuun aineistoon verrattuna kyselyllä kerättyä aineistoa pidetään joskus pinnallisena (Hirsjärvi 1997/2003, 182). Oman tutkimukseni tavoitteita ajatellen haastattelut olisivat

kuitenkin saattaneet antaa tarpeettoman paljon syvällistä tietoa, sillä tarkastelen tutkimuksessani kriittisten tilanteiden lisäksi myös käänöstieteen englannin koulutusta. Riittävän monen vastaajan haastatteleminen sekä heidän kokemiensa kriittisten tilanteiden että heidän saamansa koulutuksen suhteen olisi saattanut tuottaa niin paljon aineistoa, että sen käsittely pro gradu -tutkielman laajuudessa työssä olisi ollut hankalaa.

Kyselyn haitta haastatteluihin nähden on myös se, että tutkija ei voi antaa vastaajille lisäselvitystä vaikeiden kysymysten kohdalla. Lisäksi kyselyihin saatetaan antaa puutteellisia vastauksia. (Jyrinki 1974, 25–27.) Myös omassa tutkimuksessani oli vaarana, etteivät vastaajat välttämättä ymmärrä kaikkia kyselyn kysymyksiä tai vastaa kaikkiin kysymyksiin. Näitä ongelmia pyrin kuitenkin vähentämään testaamalla kyselyä ennen varsinaisen kyselyn toteuttamista ja muokkaamalla kyselyäni testauksessa saatujen vastausten perusteella helpommaksi ja ymmärrettävämmäksi. Kyselyn testaamisen lopullisena päämääränä oli tutkimustulosten luotettavuuden parantaminen.

Kyselyn lisäksi tutkimukseni tavoitteiden kannalta toimiva metodi olisi ollut myös aineiston kerääminen pyytämällä Isoon-Britanniaan lähteviä käänöstieteen opiskelijoita tekemään oleskelunsa aikana muistiinpanoja kohtaamistaan kriittisistä tilanteista ja tekemällä lisäksi koulutusta koskevan kyselyn tai haastatteluja. Tämän menetelmän hyvä puoli on se, että tehdessään muistiinpanoja jo paikan päällä opiskelijat muistavat kokemansa kriittiset tilanteet vielä hyvin. Koska opiskelijat kuitenkin usein suorittavat kieliharjoittelun kesälomansa aikana, aineiston kerääminen tätä tutkimusta varten olisi ollut mahdollista vasta kesällä 2006. Tällöin vastauksia olisi saatu vain hyvin pieneltä joukolta opiskelijoita, sillä tutkimus olisi rajoittunut koskemaan vuotta 2006. Lisäksi tutkimuksen aikataulu olisi venynyt käytännössä liian pitkäksi. Niinpä kysely sopii tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi paitsi haastattelua, myös päiväkirja- tai

muistiinpanomenetelmää paremmin.

4.2 Kyselyn toteuttaminen

Käytin aineistonkeruussa Internet-kyselyä (liite 1), jonka loin kotisivuilleni. Näin sain kyselyyni annetut vastaukset sähköpostiini. Tämä mahdollisti kyselyyn vastaamisen anonyymisti, joskin vastaajien oli täytettävä kyselyyn sähköpostiosoitteensa, mikäli he halusivat osallistua kyselyn täyttäneiden kesken suoritettuun elokuvalippujen arvontaan. Suurin osa vastaajista täyttikin kyselyyn sähköpostiosoitteensa.

Pyrin tavoittamaan kyselyni kohderyhmän lähettämällä kyselyn saatekirjeen (liite 2) ja linkin kyselyyn kahdelle sähköpostilistalle: Tampereen yliopiston käänntieteen opiskelijoiden ainejärjestön Transla ry:n sähköpostilistalle (Translalista) ja Tampereen yliopiston käänntieteen englannin henkilökunnan ja opiskelijoiden sähköpostilistalle (Etran-lista). Valitsin nämä sähköpostilistat, koska oletin, että suurin osa käänntieteen englannin opiskelijoista lukee ainakin jompaakumpaa listaa.

Translalistalla oli tuohon aikaan yhteensä 467 henkilöä (E. Seppänen, henkilökohtainen tiedonanto 24.1.2006), joista kuitenkin vain osa oli käänntieteen englannin pääaineopiskelijoita. Etran-listalla taas oli 180 henkilöä, joista noin 140 oli käänntieteen englannin pääaineopiskelijoita (J. Hopkins, henkilökohtainen tiedonanto 2.4.2006). Tarkkoja tilastoja käänntieteen englannin pääaineopiskelijoiden määrästä Translalistalla ei kuitenkaan ole saatavilla. Lisäksi monet opiskelijat saattavat olla molemmilla listoilla, mikä osaltaan vaikeuttaa kyselyn tavoittamien opiskelijoiden määrän arviointia.

Vaikeaa on arvioida myös kyselyn kohderyhmään kuuluvien henkilöiden määrää. Luonnollisesti vain osa käännöstieteen englannin opiskelijoista on suorittanut kieliharjoittelunsa juuri Isossa-Britanniassa ja 2000-luvulla. Tällaisten henkilöiden määrästä ei ollut tarkkoja tilastoja, sillä kieliharjoitteluja ei ole toistaiseksi tilastoitu sen mukaan, missä maassa ne on suoritettu.

Käännöstieteen englannin opiskelijoista 114 oli kuitenkin suorittanut kieliharjoittelunsa jossakin maassa 2000-luvulla, osa heistä Isossa-Britanniassa. (S. Pulkkinen, henkilökohtainen tiedonanto 30.1.2006.)

Lähetin kyselyni ja sen saatekirjeen Translalistalle 22.2.2006 ja Etran-listalle hieman myöhemmin 27.2.2006. Molemmilla kerroilla pyysin opiskelijoita vastaamaan kyselyyn 5.3.2006 mennessä.

Näin heillä oli noin viikko tai hieman yli viikko aikaa vastaamiseen. Määräaikaan mennessä kyselyyn vastasi vain viisi opiskelijaa. Niinpä uusin pyyntöni molemmilla sähköpostilistoilla 8.3.2006 ja annoin vastaajille vastausaikaa 19.3.2006 asti. Lisäksi lähetin kyselystä sähköpostilistoille muistutuksen 15.3.2006. Samassa viestissä huomautin, että kyselyyn voi vastata, vaikka ei muistaisikaan mitään tiettyä kriittistä tilannetta itsensä ja brittien välillä. Näin tein siltä varalta, että joidenkin opiskelijoiden vastaamattomuus johtui siitä, etteivät he muistaneet kriittisiä tilanteita. Opiskelijat olivat nimittäin saattaneet käsittää, että vain kriittisiä tilanteita muistavat henkilöt voivat vastata kyselyyn, sillä kyselyn saatekirjeessä (liite 2) sanottiin seuraavaa: ”Jos muistat tällaisia tilanteita, toivoisin, että kertoisit niistä pro gradu -tutkimustani varten”.

Sähköpostilistoille lähettämäni muistutuksen jälkeen kyselyyn vastasikin vielä yhdeksän opiskelijaa, joista neljä ei muistanut mitään tiettyä kriittistä tilannetta. Myös heidän vastauksensa olivat tutkimuksen kannalta hyödyllisiä, sillä yksi tutkimuksen tavoite oli selvittää, oliko vastaajille ylipäänsä sattunut kriittisiä tilanteita kieliharjoittelun aikana. Lisäksi näiltä vastaajilta haluttiin

kerätä heidän käännöstieteen englannin koulutusta koskevia mielipiteitään.

Yhteensä kyselyyn vastasi lopulta 15 käännöstieteen englannin opiskelijaa sekä yksi englantilaisen filologian opiskelija, joka oli opiskellut käännöstieteen englantia sivuaineena. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia vain käännöstieteen englannin pääaineopiskelijoiden kokemuksia, mutta koska en katsonut yhden sivuaineopiskelijan vastauksen vääristävän aineistosta saatavia tuloksia, kelpuutin myös englantilaisen filologian opiskelijan vastauksen osaksi tutkimusaineistoani. Ennen varsinaista kyselyä tein lisäksi testikyselyn, johon vastasi kolme opiskelijaa. Koska lopullinen kysely ei olennaisesti poikennut testikierroksella käytetystä kyselystä, päätin hyväksyä myös testikierroksella saadut kolme vastausta osaksi tutkimusaineistoa. Tähän päätökseeni vaikutti lisäksi se, että testivastaukset olivat tutkimuskysymysteni kannalta erittäin mielenkiintoisia ja antoivat paljon aihetta analyysiin. Testikyselyyn osallistuneet mukaan lukien vastaajien lopulliseksi määräksi tuli 19. Kyselyn vastausprosenttia on kuitenkin hyvin hankala arvioida, sillä Isossa-Britanniassa kieliharjoittelunsa suorittaneiden ja Translalistalla tai Etran-listalla olevien käännöstieteen englannin opiskelijoiden tarkka määrä ei ole tiedossa.

Kyselyyn saamani vastaukset koodasin kirjaimella V ja numeroilla 1–16, siis V1–V16.

Testikyselyyn saamani vastaukset taas koodasin kirjaimella T ja numeroilla 1–3, siis T1–T3.

4.3 Kyselylomake

Tässä osiossa kuvailen tutkimukseni kyselylomakkeen yleistä rakennetta. Kerron sen eri osien kysymyksistä ja niiden perusteluista. Lopuksi kerron vielä kyselyn testauksesta ja kyselyyn testikierroksen perusteella tehdyistä muutoksista.

4.3.1 Lomakkeen rakenne

Kyselyssä oli yhteensä 26 kysymystä (liite 1). Monivalintakysymyksiä oli 16 ja avoimia kysymyksiä 6. Monivalintakysymysten runsaus johtuu siitä, että halusin helpottaa pitkähköön kyselyyni vastaamista antamalla vastaajille vastausvaihtoehtoja. Yksi monivalintakysymys jakautui kolmeen alakysymykseen (kysymys 15 liitteessä 1). Lisäksi kysymyksistä neljä (kysymykset 12, 13, 18 ja 24) oli monivalintakysymyksiä, jotka sisälsivät avoimia jatkokysymyksiä.

Jaoin kyselyn neljään osaan: osassa A vastaajilta kysyttiin tutkimuksen kannalta tarpeellisia taustatietoja, osassa B opiskelijat saivat kertoa kokemistaan kriittisistä tilanteista, osassa C selvitettiin vastaajien mielipiteitä käänntstieteen englannin koulutuksesta ja osassa D vastaajille varattiin mahdollisuus esittää muita kommenttejaan tutkimusaiheeseen tai kyselyyn liittyen. Osien järjestys perustui siihen, että halusin aloittaa kyselyni helpoilla, vastausvaihtoehtoja sisältävillä taustakysymyksillä, jotta kyselyyn vastaamisen kynnyks laskisi. Kriittisiä tilanteita koskevan, kyselyn raskaimman osuuden halusin sijoittaa kyselyn keskivaiheille, sillä arvelin, että siellä vastaajat parhaiten jaksaisivat vastata pohdintaa vaativiin avoimiin kysymyksiin. Kyselyn loppupuolelle sijoitin kääntäjien koulutusta koskevat kysymykset, jotka olivat hieman B-osan kysymyksiä helpompia ja sisälsivät usein vastausvaihtoehtoja. Arvelin, että melko pitkässä kyselyssä vastaajat saattavat väsyä vastaamiseen kyselyn loppupuolella.

4.3.2 Kysymysten muotoilu

Kyselyn osa A: Taustatietoja

Kyselyn osassa A oli yhteensä 13 kysymystä, jotka käsittelivät vastaajien taustatietoja. Ensimmäiset kaksi kysymystä käsittelivät vastaajien sukupuolta ja syntymävuotta. Näitä tietoja kysyin siksi, että kriittisissä tilanteissa merkitystä voi olla myös osapuolten iällä tai sukupuolella: samaa sukupuolta olevat tai samaan ikäluokkaan kuuluvat henkilöt saattavat ymmärtää toisiaan paremmin kuin eri sukupuolta tai eri ikäluokkaa edustavat henkilöt. Eri sukupuolet ja ikäluokat saattavat suhtautua kriittisiin tilanteisiin erilaisilla tai yrittää ratkaista niitä eri tavoin. Eri kulttuureissa eri sukupuoliin ja ikäluokkiin myös kohdistuu erilaisia rooli-odotuksia (Gudykunst & Kim 1984/1997, 100–104; Hall 1959/1967, 50; Hofstede 1991, 80), joten vastaajien sukupuolella tai iällä voi olla merkitystä kriittisten tilanteiden tulkinnassa ja ymmärtämisessä.

Vastaajien sukupuolta ja ikää käsitteleviä kysymyksiä seurasivat kysymykset, joissa kysyttiin, koska vastaajat olivat aloittaneet käänntieteen englannin opintonsa Tampereen yliopistossa (kysymys 3) ja koska he olivat suorittaneet kieliharjoittelunsa (kysymys 4). Hieman myöhemmin kysyin myös, mitä käänntieteen englannin opintoja opiskelijat olivat suorittaneet lähtiessään kieliharjoitteluun (kysymys 10) ja vastatessaan kyselyyni (kysymys 11). Näitä tietoja kysyin, jotta olisi mahdollista vertailla eri vuosina ja täten eri opintosisältöjä opiskelleiden opiskelijoiden kokemuksia ja tutkia, vaikuttaako suoritettujen opintojen määrä kriittisten tilanteiden laatuun tai siihen, miten opiskelijat tilanteita tulkitsevat.

Selvitin kyselyssäni myös opiskelijoiden kieliharjoittelua ja Isossa-Britanniassa oleskelua koskevia

seikkoja, kuten missä päin Isoa-Britanniaa vastaaja oli suorittanut harjoittelunsa (kysymys 5), kauanko kieliharjoittelu kesti (kysymys 6), paljonko brittituttavia vastaajalla oli kieliharjoittelussaan (kysymys 8) ja oliko vastaaja ennen kieliharjoitteluaan oleskellut Isossa-Britanniassa (kysymys 12) tai ollut tekemisissä brittien kanssa (kysymys 13). Näitä tietoja selvitin, koska eri puolilla Isoa-Britanniaa oleskelleiden kokemukset saattavat poiketa toisistaan ja koska yksi esioletukseni oli, että pidempään Isossa-Britanniassa oleskelleet tai enemmän brittien kanssa tekemisissä olleet opiskelijat ovat saattaneet havaita syvempiä kulttuurieroja kuin muut. Esioletusteni mukaan myös opiskelijoiden kieliharjoittelussaan muodostamien ihmissuhteiden laatu (esimerkiksi oliko kyseessä työ- vai ystävyysuhde) vaikuttaa heidän kokemiensa kriittisiin tilanteisiin. Niinpä kysyin kysymyksessä 7, mitä vastaaja pääasiassa teki kieliharjoittelunsa aikana, ja kysymyksessä 9, keitä hänen mahdolliset brittituttavansa olivat (esimerkiksi ystäviä, työtovereita, opettajia tai asuinkumppaneita).

Kyselyn osa B: Vuorovaikutustilanteita

Kyselyn B-osassa oli kaksi kriittisiä tilanteita käsittelevää kysymystä (kysymykset 14 ja 15). Näistä jälkimmäisen muotoilussa käytin apunani aiemmissa tutkimuksissa käytettyjä kriittisiä tilanteita koskevia kysymyksiä (erityisesti Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995, 107; ks. myös Storhammar & Ailiniemi 1995, 47). Koska en voinut olettaa kyselyni vastaajien kuitenkaan tunnevan kriittisen tilanteen käsitettä, lisäsin kyselyni B-osan alkuun käsitteen vapaamuotoisen, Salo-Leeltä ja Winter-Tarvaiselta (1995, 82) mukailun määritelmän sekä joitakin esimerkkejä siitä, millaiset kulttuuritekijät tilanteissa saattavat heijastua. En kuitenkaan käyttänyt termiä ”kriittinen tilanne”, vaan sanaa ”vuorovaikutustilanne”, sillä en halunnut vastaajien saavan sellaista kuvaa, että tilanteiden on oltava erityisen kriittisiä tai vakavia. Koska minun täytyi kyselyssä antaa vastaajille

melko paljon tietoa kriittisistä tilanteista ja ohjeita niistä kertomiseen, päätin jakaa toisen kriittisiä tilanteita koskevan kysymyksen kolmeen osaan: ensin pyysin opiskelijoita kuvailemaan tilanteen (kysymys 15a), sitten analysoimaan sitä (15b) ja lopuksi kertomaan sen vaikutuksista (15c).

Kyselyn osa C: Käännöstieteen englannin koulutus

Testikyselyn osiossa C oli yhteensä 9 kysymystä, jotka käsittelivät käännöstieteen englannin koulutusta. Aloitin osion kysymällä opiskelijoilta, olivatko he kirjoittaneet kieliharjoittelustaan raportin ja analysoineet siinä kokemiaan vuorovaikutustilanteita (kysymykset 16 ja 17). Näin halusin selvittää, sisältyykö kieliharjoittelun suorittamiseen kriittisten tilanteiden tietoista analyysiä, josta voisi olla hyötyä harjoittelun aikana mahdollisesti syntyneiden mielikuvien ja stereotyyppien tarkistamisessa. Sen jälkeen kysyin vastaajilta, muistavatko he käännöstieteen englannin koulutuksesta kursseja, jotka olisivat valmentaneet heitä kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita (kysymys 18). Tähän kysymykseen liittyivät myös avoimet jatkokysymykset: ”Jos muistat, niin mitä kursseja?” ja ”Millaista valmennusta sait näillä kursseilla?” Lisäksi kysyin, miten hyvin käännöstieteen englannin koulutus ylipäänsä oli vastaajien mielestä valmentanut heitä suomalais-brittiläisiin vuorovaikutustilanteisiin (kysymys 19).

Seuraavaksi kysyin, kuinka paljon vastaajat toivoisivat käännöstieteen englannin koulutuksessa käsiteltävän suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita (kysymys 20), jotta saisin selville, olivatko he mielestään saaneet riittävästi valmennusta aiheessa. Seuraavat kolme kysymystä (kyselyn kysymykset 21–23) taas käsittelivät sitä, miten paljon tietoa vastaajat katsoivat käännöstieteen englannin koulutuksessa saaneensa suomalaisten ja brittien käyttäytymisestä vuorovaikutustilanteissa sekä kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä. Näitä asioita

kysyin, koska kulttuurienvälisissä vuorovaikutustilanteissa tärkeää ei ole vain vieraan kulttuurin tunteminen, vain myös oman kulttuurin ja yleisemmin kulttuurienvälisen viestinnän tunteminen, kuten luvussa 3.1 mainittiin.

Kyselyn C-osan viimeinen kysymys (kysymys 24) käsitteli vastaajien mielipiteitä siitä, onko heillä riittävästi tietoa välttyäkseen ongelmilta vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa. Kysymykseen kuuluivat myös avoimet jatkokysymykset: ”Mistä arvioit saaneesi mahdolliset tietosi?” ja ”Jos sinulla ei mielestäsi ole riittävästi tietoa useimpia tai lähes kaikkia tilanteita ajatellen, millaista tietoa tarvitsisit?” Näillä jatkokysymyksillä pyrin selvittämään, ovatko opiskelijat saaneet tietonsa käänntieteen koulutuksesta vai jostakin muualta, ja millaista tietoa he mahdollisesti tarvitsisivat lisää.

Kyselyn osa D: Muut kommentit

Kyselyn osiossa D oli kaksi kysymystä. Ensimmäisessä vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa muita kommenttejaan tutkimuksen aiheeseen tai kyselyyn liittyen (kysymys 25). Näin vastaajat saivat mahdollisuuden täsmentää vastauksiaan tai kertoa asioista, joiden kertomiseen kyselyssä ei muuten ollut varattu mahdollisuutta. Toisessa kysymyksessä kysyttiin vastaajan sähköpostiosoitetta elokuvalippujen arvontaa varten (kysymys 26).

4.3.3 Lomakkeen testaus

Koska kysely toteutettiin Internet-kyselynä, oli tärkeää varmistua sen teknisestä toimivuudesta. Lisäksi oli tärkeää selvittää, ymmärtävätkö vastaajat kyselyn kysymykset tarkoitetulla tavalla,

osaavatko he vastata niihin ja kauanko aikaa kyselylomakkeen täyttäminen vie. Selvittääkseni näitä asioita testasin kyselyäni kolmella käännöstieteen englannin opiskelijalla, jotka olivat suorittaneet kieliharjoittelunsa Isossa-Britanniassa.

Yksi testaaajista löytyi käännöstieteen englannin syventäviin opintoihin kuuluvalta kurssilta *TRENSM3 Käännösseminaari su–en*. Kaksi muuta vastasivat viestiin, jonka lähetin käännöstieteen opiskelijoiden ainejärjestön Transla ry:n hallituksen sähköpostilistalle 9.2.2006. Kerroin kaikille testaaajille, että tutkimukseni käsittelee suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita ja että tarkoitus on lähinnä testata kyselyn toimivuutta ja sitä, kauanko sen täyttäminen vie aikaa. Lähetin testaaajille linkin kyselyyn sekä kyselyyn suunnitellun saatekirjeen, joka ei poikennut lopullisesta saatekirjeestä kuin vastaamiselle annetun aikataulun suhteen. Samalla muistutin heitä mittaamaan, kauanko aikaa kyselyn täyttäminen vie. Testaajat täyttivät kyselylomakkeen 9.2.–15.2.2006. Heiltä kului vastaamiseen 10 minuuttia, 15 minuuttia ja 27 minuuttia. Testikierros osoitti, että teknisesti kysely toimi kuten oli tarkoituskin, mutta kyselyn sisältöä piti vielä muokata.

Testikyselyn perusteella kyselystä poistettiin joitakin kysymyksiä:

- Kysymykset ”Asuitko yhdessä brittien kanssa?” ja ”Milloin pääasiassa olit tekemisissä brittien kanssa?” poistettiin, koska näihin tietoihin saatiin jo vastauksia kysymyksillä ”Mitä pääasiassa teit kieliharjoittelusi aikana?” (kysymys 7) ja ”Keitä nämä tuttavat olivat?” (kysymys 9). Se, oliko vastaaja asunut yhdessä brittien kanssa, selvisi jälkimmäisestä kysymyksestä, koska tässä kysymyksessä yksi vastausvaihtoehto oli ”asuinkumppaneita”.
- Kysymykset ”Muistatko käännöstieteen englannin koulutuksesta kursseja, jotka olisivat valmentaneet sinua kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?” (kysymys 18) ja ”Miten käännöstieteen englannin koulutus yleensä on mielestäsi valmentanut sinua

kohtamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?” (kysymys 19) oli alun perin jaoteltu käsittelemään erikseen ennen kieliharjoittelua ja kieliharjoittelun jälkeen saatua koulutusta. Nämä kysymykset kuitenkin yhdistettiin koskemaan koulutusta kokonaisuudessaan, koska vastaajat nimesivät joka tapauksessa kursseja, joilla he olivat saaneet vuorovaikutustilanteita koskevaa valmennusta. Lisäksi heidän saattoi olla hyvin vaikea erotella, millaista valmennusta he olivat milloinkin saaneet. Kysymysten jaottelu ei myöskään ollut tarpeen tutkimuskysymysteni kannalta: tarkoitukseni on tutkia, miten käännöstieteen koulutus on valmentanut opiskelijoita kohtaamaan suomalais-brittiläisiä kriittisiä tilanteita yleensä, ei vain kieliharjoittelussaan.

- Kysymykseen ”Kuinka paljon toivoisit käännöstieteen englannin koulutuksessa käsiteltävän suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?” (kysymys 20) liittynyt avoin jatkokysymys ”Jos toivoisit asiaa käsiteltävän enemmän, niin miten toivoisit sen tapahtuvan?” poistettiin. Kysymys olisi saattanut olla vastaajille hyvin vaikea, jos heillä ei ole kokemusta erilaisista valmennustavoista. Kysymystä oli myös hankala helpottaa vastausvaihtoehdoilla, sillä erilaisia mahdollisia valmennustapoja on todella paljon. Vaihtoehdoissa oli lisäksi se ongelma, että jos opiskelijoilla ei ole niistä kokemusta, heidän on mahdotonta tietää, mitkä niistä olisivat hyviä.

Joidenkin kysymysten poistamisen lisäksi kyselyyn tehtiin myös muita muutoksia:

- Kysymyksiin ”Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten suomalaiset yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin?” (kysymys 21), ”Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten britit yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin?” (kysymys 22) ja ”Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen

englannin koulutuksessa saanut kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä?” (kysymys 23) lisättiin esimerkkejä kuvaamaan, mitä tarkoitan tiedolla suomalaisten ja brittien käyttäytymisestä vuorovaikutustilanteissa ja mitä tiedolla kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä.

- Kysymyksen ”Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa välttyäksesi ongelmilta vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa?” (kysymys 24) avoin jatkokysymys ”Jos sinulla ei mielestäsi ole riittävästi tietoa useimpia tai lähes kaikkia tilanteita ajatellen, millaista tietoa tarvitsisit?” olisi saattanut olla vastaajille vaikea. Jos heiltä puuttuu tarvittavaa tietoa tai he kokevat ongelmia vuorovaikutustilanteissaan brittien kanssa, heidän voi olla hankala kuvitella, millaista tietoa he tarvitsisivat. Niinpä kysymystä helpotettiin ehdottamalla, että vastaajat voivat käyttää vastaamisessa apunaan kysymyksissä 21–23 lueteltuja esimerkkejä tiedon aiheista.

Testikierroksella oli tärkeää selvittää myös, ymmärtävätkö vastaajat kriittisiä tilanteita koskevat kysymykset ja jaksavatko he vastata niihin riittävän kattavasti. Osoittautui, että vastaajat jaksivat vastata kriittisiä tilanteita koskeviin kysymyksiin melko perusteellisesti ja pohtien. Jokainen vastaaja kertoi yhden tilanteen riittävän yksityiskohtaisesti ja annettuja ohjeita noudattaen ja vastasi kysymyksen kolmesta osasta jokaiseen. Kaksi vastaajaa kertoi tilanteen, joka saattoi johtua myös yksilöllisistä eroista ihmisten välillä, ei niinkään kulttuurieroista. He kuitenkin huomasivat tämän itsekin ja kommentoivat asiaa sanomalla esimerkiksi (liite 3):

Esimerkki 1:

- En tiedä, johtuivatko nämä ongelmat kuitenkaan kulttuurieroista vai vaan perheen (ja minun) ominaisuuksista. Ajattelin kyllä, että näinkö Englannissa toimitaan, että mistään ei puhuta, vaan tehdään mitä sattuu ja toivotaan että menee edes suunnilleen oikein. (T3)
- Tilanne johtui luultavasti ennemminkin vastapuolen nipoudesta kuin varsinaisista kulttuurisista, tosin ehkä taustalla saattoi möllöttää syvään iskostunut palvelusväen aseman ylläpitäminen ja sopivuuden haku porhojen seurassa liikkumisessa. (T2)

Niinpä arvelin, että vastaajat olivat ymmärtäneet kysymykseni. Heidän vastauksensa heijastivat enemmänkin kriittisten tilanteiden monimutkaista luonnetta ja vastaajien vaikeutta vetää rajaa kulttuuristen ja yksilöllisten erojen välille kuin hankaluuksia käsittää, millaisia vuorovaikutustilanteita kysymyksellä tarkoitettiin. Mielestäni vastaajien kertomat tilanteet olivat kuitenkin mielenkiintoisia, sillä ne saattoivat osaltaan vaikuttaa heidän käsityksiinsä brittikulttuurista. Niinpä pidin kriittisiä tilanteita koskevan kysymykseni lähes ennallaan: muutin vain tilanteiden analyysiä koskevan kohdan 15b alakysymysten järjestystä ja jaottelua loogisemmaksi.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysivaiheessa sähköpostiin saadut kyselyvastaukset koodattiin vastaajiin viittaavilla numeroilla (T1–T3 ja V1–V16) ja kopioitiin kriittisiä tilanteita lukuun ottamatta taulukkoon, jossa oli mahdollista vertailla saman vastaajan eri kysymyksiin antamia vastauksia keskenään sekä eri vastaajien samaan kysymykseen antamia vastauksia keskenään. Tämän jälkeen monivalintakysymyksiin saaduista vastauksista laskettiin, kuinka monta vastaajaa oli valinnut kunkin vaihtoehdon. Avoimiin kysymyksiin saaduista vastauksista taas etsittiin yhteisiä ja erottavia piirteitä sekä laskettiin, moniko vastaaja mainitsi samankaltaisia asioita. Eri kysymyksiin (erityisesti taustatietoja koskeviin kysymyksiin) saatuja vastauksia analysoitiin ristiin, jotta saataisiin selville, miten erilaiset taustatekijät ovat saattaneet vaikuttaa opiskelijoiden kertomiin kokemuksiin kriittisistä tilanteista ja käänöstieteen englannin koulutuksesta.

Vastaajien kriittisiä tilanteita koskevien kysymysten kohdalla kuvailemat yhteensä 18 tilannetta (liite 3) koodattiin vastaajiin viittaavilla koodeilla (T1–T3 ja V1–V16) sekä numeroitiin, jotta saman

vastaajan kertomat eri tilanteet voitaisiin erottaa toisistaan. Niinpä esimerkiksi koodi V2:3 viittaa vastaajan V2 kertomista tilanteista kolmanteen tilanteeseen. Tilanteiden lukemisen helpottamiseksi niiden kieliasusta korjattiin ilmeisimmät kielivirheet (esimerkiksi ”Iso-Brittania” muutettiin muotoon ”Iso-Britannia”). Tilanteiden kieliasun säilyttämistä ennallaan ei pidetty tarpeellisena, sillä tarkoitus ei ole tutkia vastaajien käyttämää kieltä, vaan heidän käsityksiään siitä, mitä tilanteissa tapahtui.

Kriittisten tilanteiden tunnistamiseen käytettiin seuraavia kriteerejä:

1) Vastaajat olivat kokeneet tilanteen jollakin tavalla ongelmalliseksi tai vahvoja tunteita

herättäväksi tai tilanteessa oli sattunut jokin väärinkäsitys tai jotakin vastaajien odotusten vastaista:

Esimerkki 1:

- a. -- enkä tiennyt, miten tilanteen voisi hoitaa. (V13:2)
- b. Tilanteessa minua lähinnä ärsytti keittiöpojan yleinen käytös --. (V10:1)
- c. -- sanan ”love” käytön käsitin aluksi väärin --. (V15:1)
- d. Pään nyökkäys näytti minusta oudolta. (V2:1)

2) tilanne liittyi vuorovaikutukseen:

Esimerkki 2:

- a. Poikaystäväni veljen vaimo alkoi kysellä minulta viettämästäni ajasta Englannissa --. (V3:1)
- b. Itse myös olisin ilmoittanut toiselle, jos tiedän myöhästävänä puolituntia -- (V13:1)

ja 3) tilanteessa heijastuivat suomalais-brittiläiset kulttuurierot:

Esimerkki 3:

- a. Tilanne johtui yksinkertaisesti suomalaisesta tavasta kommunikoida. (T1:1)
- b. -- mutta tilanteen ymmärtäminen oli terveellinen oppitunti siitä, mitä brittiläisellä kohteliaisuuskäsityksellä tarkoitetaan. (V4:1)

Näitä kriteerejä käyttäen vastaajien kertomista 18 tilanteesta kriittisiksi tilanteiksi luokiteltiin 13 tilannetta. Loput viisi tilannetta (T2:1, T3:1, V2:3, V5:1, V16:1) saattoivat liittyä joko kulttuurieroihin tai yksilöllisiin eroihin tai muihin kuin vuorovaikutuksellisiin eroihin. Monien vastaajien (ja analyysivaiheessa myös tutkijan) oli siis vaikea vetää rajaa yksilöllisten erojen ja

kulttuurierojen välille, mikä kertoo kriittisen tilanteen käsitteen kompleksisuudesta. Koska vastaajat kuitenkin pohtivat tilannekuvauksissaan kulttuurikysymyksiä, ja tilanteet tarjosivat mielenkiintoisia mahdollisuuksia analyysiin, hyväksyttiin kaikki tilanteet osaksi tutkimusaineistoa.

Analyysissä kaikki vastaajien raportoimat tilanteet luokiteltiin erilaisiin luokkiin tilanteissa esiintyneiden teemojen mukaan. Tilanteita myös verrattiin toisiinsa ja vastaajien antamiin taustatietoihin sekä aikaisempien tutkimusten tuloksiin. On huomattava, että monet tilanteista heijastivat useita erilaisia teemoja (esimerkiksi sekä kohteliaisuuteen että sanojen totuusarvoon liittyviä eroja), ja ne olisi siten voitu luokitella toisinkin. Oma luokitteluni perustuu kuitenkin siihen, minkä tekijän katsoin olevan kulloisessakin tilanteessa pääasiällisin ongelmien tai väärinkäsitysten lähde.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa seuraan raportoinnissani pääpiirteittäin kyselyn rakennetta: aloitan kertomalla kyselyn A-osaan saamistani taustatietoja koskevista vastauksista, sitten tarkastelen vastaajien B-osassa kuvailemia kriittisiä tilanteita ja C-osassa raportoimia käänntieteen englannin koulutusta koskevia mielipiteitä. Lopuksi käsittelen vielä vastaajien kyselyn D-osassa kertomia muita kommentteja.

5.1 Taustatietoja

Vastaajien taustatietojen osalta monissa kysymyksissä vastaukset hajaantuivat eri vastausvaihtoehtoihin niin, että tietyn vastausvaihtoehdon valitsi vain muutama opiskelija. Tämä hankaloitti analyysivaiheessa päätelmien tekoa siitä, miten taustatiedoissa ilmoitetut seikat ovat vaikuttaneet vastaajien kokemuksiin kriittisistä tilanteista ja käänntieteen englannin koulutuksesta. Niinpä en tässä luvussa käsittelekään taustatiedoissa todettujen seikkojen vaikutuksia vastaajien kokemuksiin kuin niiltä osin, kun niissä oli nähtävissä jonkinlaisia useampia opiskelijoita koskevia tendenssejä. Tällöinkin näihin tendensseihin täytyy kuitenkin suhtautua varauksella, sillä ne nousevat melko pienestä aineistosta. Taustatietojen vaikutusta hypoteesieni valossa pohdin tarkemmin luvussa 6.

Kyselyn ensimmäiset kaksi kysymystä käsittelivät vastaajien sukupuolta ja ikää. Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma (kysymykset 1 ja 2).

Sukupuoli		Syntymävuosi							
Nainen	Mies	1972	1974	1978	1979	1980	1981	1982	1984
16	3	1	1	2	1	5	6	2	1

Selvä enemmistö vastaajista oli naisia, mikä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoiden sukupuolijakauma: suurin osa opiskelijoista on naisia. Kyselyyn vastanneet opiskelijat olivat syntyneet vuosina 1972–1984 ja olivat siis noin 22–34-vuotiaita. Vastaajista suurin osa oli syntynyt vuosina 1980 ja 1981.

Seuraavat kaksi kysymystä käsittelivät sitä, koska vastaajat olivat aloittaneet käännöstieteen englannin opintonsa ja koska he olivat suorittaneet kieliharjoittelunsa. Näihin kysymyksiin saadut vastaukset näkyvät taulukosta 2.

Taulukko 2. Käännöstieteen englannin opintojen aloitusvuosi ja kieliharjoittelun suorittamisvuosi tai -vuodet (kysymykset 3 ja 4).

Käännöstieteen englannin opintojen aloitusvuosi						
1997	1999	2000	2001	2002	2003	
1	3	4	7	1	3	
Kieliharjoittelun suorittamisvuosi tai -vuodet						
1998–2002	2000	2002	2003	2003–2004	2004	2005
1	2	3	5	2	4	2

Yleisin opintojen aloitusvuosi oli 2001 ja kieliharjoittelun suorittamisvuosi 2003. Kolme vastaajaa (T1, V4 ja V6) oli suorittanut kieliharjoittelunsa useamman vuoden aikana. Suurin osa vastaajista (14 vastaajaa) oli suorittanut kieliharjoittelunsa opiskeltuaan käännöstieteen englantia noin kaksi tai kolme vuotta. Yksi vastaaja (T1) oli suorittanut kieliharjoittelunsa jo ennen kuin aloitti käännöstieteen englannin opinnot, kaksi (V13 ja V16) samana vuonna kuin aloitti opinnot ja kaksi vastaajaa suoritettuaan opintoja noin neljä tai viisi vuotta (V8 ja V12).

Kysymykset 5 ja 6 käsittelivät sitä, missä vastaajat olivat suorittaneet kieliharjoittelunsa ja kauanko heidän kieliharjoittelunsa oli kestänyt. Kysymyksen 6 vastausvaihtoehdot olivat: ”1–2kk”, ”3–4kk”, ”5–6kk”, ”7–8kk”, ”9–10kk”, ”11–12kk” ja ”yli 12kk”. Vastaajien kieliharjoittelun suorituspaikka ja kesto näkyvät taulukosta 3.

Taulukko 3. Kieliharjoittelun suorituspaikka ja kesto (kysymykset 5 ja 6).

Kieliharjoittelun suorituspaikka						
Englanti	Skotlanti	Wales	Pohjois-Irlanti	Englanti ja Wales	Englanti ja Skotlanti	
14	3	–	–	1	1	
Kieliharjoittelun kesto						
1–2 kk	3–4 kk	5–6 kk	7–8 kk	9–10 kk	11–12 kk	yli 12 kk
4	11	–	–	1	1	2

Vastaajista selvästi suurin osa (14 vastaajaa) oli suorittanut kieliharjoittelunsa Englannissa. Niinpä tässä tutkimuksessa myöhemmin kuvatut vastaajien kokemukset käsittelevätkin pääasiassa

vastaajien viestintää englantilaisten kanssa. Kolme vastaajaa oli kuitenkin suorittanut harjoittelunsa Skotlannissa (T2, V2 ja V14), yksi sekä Englannissa että Skotlannissa (V7) ja yksi sekä Englannissa että Walesissa (V6). Kukaan vastaajista ei ollut suorittanut kieliharjoitteluaan ainoastaan Walesissa tai Pohjois-Irlannissa.

Selvästi suurin osa vastaajista oli myös suorittanut melko lyhyen kieliharjoittelun: yhteensä 15 vastaajaa oli oleskellut Isossa-Britanniassa 1–4 kuukautta. Kieliharjoitteluajojen lyhyys johtuneesi siitä, että opiskelijoiden on usein helpointa suorittaa harjoittelu kesälomansa aikana. Pidempään (9–12 kk tai yli) Isossa-Britanniassa oli kuitenkin oleskellut neljä vastaajaa (T1, V4, V6 ja V14), jotka olivat olleet maassa pääasiassa opiskelemassa.

Sitä, mitä vastaajat olivat kieliharjoittelunsa aikana pääasiassa tehneet, kysyttiin kysymyksellä 7. Kysymykseen saadut vastaukset näkyvät taulukosta 4.

Taulukko 4. Pääasiallinen toiminta kieliharjoittelun aikana (kysymys 7).

Pääasiallinen toiminta kieliharjoittelun aikana			
Opiskeli	Teki oman alansa töitä	Teki muita töitä	Muuta
7	–	12	–

Vastaajat olivat siis kieliharjoittelunsa aikana olleet Isossa-Britanniassa opiskelemassa tai tekemässä muita kuin oman alansa töitä. Kukaan vastaajista ei valinnut kysymyksen vaihtoehtoja ”Tein oman alani töitä” tai ”Muuta, mitä?” Kieliharjoittelunsa aikana opiskelleet olivat oleskelleet Isossa-Britanniassa keskimäärin kauemmin kuin töitä tehneet.

Kysymyksissä 8 ja 9 vastaajilta tiedusteltiin, paljonko ja millaisia brittituttavia heillä oli ollut kieliharjoittelunsa aikana:

8. Kuinka paljon brittituttavia sinulla oli kieliharjoittelusi aikana?

valitse

9. Keitä nämä tuttavat olivat? Voit valita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat.

- Minulla ei ollut brittituttavia
- Isäntäperhettä.
- Ystäviä
- Työtovereita
- Opiskelutovereita
- Opettajia
- Asuinkumppaneita
- Muita tuttavia, keitä?

Kysymyksessä 8 vastaajille annettiin seuraavat vastausvaihtoehdot: ”paljon”, ”melko paljon”, ”jonkin verran”, ”melko vähän”, ”vähän” ja ”ei lainkaan”. Vastaukset kysymyksiin 8 ja 9 on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5. Brittituttavien määrä ja laatu kieliharjoittelun aikana (kysymykset 8 ja 9).

Brittituttavien määrä kieliharjoittelun aikana					
paljon	melko paljon	jonkin verran	melko vähän	vähän	ei lainkaan
4	2	7	3	3	–
Brittituttavien laatu kieliharjoittelun aikana					

ei britti-tuttavia	isäntä-perhettä	ystäviä	työ-tovereita	opiskelu-tovereita	opettajia	asuin-kumppaneita	muita tuttavlia
–	4	14	11	5	3	8	3

Kaikilla vastaajilla oli ollut kieliharjoittelussaan brittituttavia, mutta heidän arvionsa näiden tuttavien määrästä vaihtelivat paljon. Yleisin arvio oli ”jonkin verran”. Tämän ja muiden vastaavien kysymysten kohdalla on kuitenkin huomattava, että vastaajat saattoivat tulkita vastausvaihtoehdot eri tavoilla: se, mikä yhdelle vastaajalle on jonkin verran, saattaa toiselle olla melko paljon.

Kysymyksen 9 vaihtoehdoista kaikki vastaajat valitsivat ainakin yhden tuttavaryhmän, joka heillä oli ollut. Kolmella vastaajalla (T3, V11 ja V12) oli ollut vain yhdenlaisia tuttavlia, kun taas muut 16 vastaajaa mainitsivat kahdesta neljään erilaista tuttavaryhmää. Yleisimmät tuttavaryhmät olivat ”Ystäviä”, ”Työtovereita” ja ”Asuinkumppaneita”. Lisäksi monilla opiskelijoilla oli ollut myös opiskelutovereita ja isäntäperhettä. Kolme vastaajaa valitsi myös vaihtoehdon ”Muita tuttavlia, keitä?” Kaksi heistä (V3 ja V15) täsmensi, että heillä oli ollut poikaystävä, ja kolmas (V16), että hänen tuttaviansa oli kuulunut ”lähibaarin henkilökuntaa”.

Seuraavat kaksi kysymystä (kysymykset 10 ja 11) käsittelivät sitä, kuinka paljon käänntieteen englannin opintoja vastaajat olivat suorittaneet lähtiessään kieliharjoitteluun ja vastaushetkellä.

Molemmissa kysymyksissä vastausvaihtoehdot olivat:

- en mitään
- osan perusopinnoista
- perusopinnot
- perusopinnot ja osan aineopinnoista
- perusopinnot ja aineopinnot
- perusopinnot, aineopinnot ja osan syventävistä opinnoista

- perusopinnot, aineopinnot ja syventävät opinnot.

Taulukosta 6 näkyvät vastaajien vastaukset näihin kysymyksiin. Taulukossa perusopinnoista käytetään lyhennettä P, aineopinnoista lyhennettä A ja syventävistä opinnoista lyhennettä S.

Taulukko 6. Käännöstieteen englannin opintojen määrä kieliharjoitteluun lähettäessä ja vastaamishetkellä (kysymykset 10 ja 11).

Käännöstieteen englannin opintojen määrä kieliharjoitteluun lähettäessä						
ei mitään	osan P:sta	P	P ja osan A:sta	P ja A	P, A ja osan S:stä	P, A ja S
2	1	1	13	–	2	–
Käännöstieteen englannin opintojen määrä vastaamishetkellä						
ei mitään	osan P:sta	P	P ja osan A:sta	P ja A	P, A ja osan S:stä	P, A ja S
–	–	–	6	–	9	4

Suurin osa vastaajista (13 vastaajaa) oli kieliharjoitteluun lähtiessään suorittanut käännöstieteen englannin perusopinnot ja osan aineopinnoista. Vastaamishetkellä taas suurin osa vastaajista (13 vastaajaa) oli suorittanut perusopinnot, aineopinnot ja osan syventävistä opinnoista tai sekä perusopinnot, aineopinnot että syventävät opinnot. Voitaneen siis sanoa, että enemmistö vastaajista tunsi vastaushetkellä käännöstieteen englannin opintoja laajasti ja pystyi arvioimaan opintojen kaikissa eri vaiheissa suoritettavia kursseja.

Vastaajien taustatietoja käsittelevän osion viimeiset kaksi kysymystä (kysymykset 12 ja 13)

kuuluvat seuraavasti:

12. Olitko oleskellut Isossa-Britanniassa ennen kieliharjoittelusi alkua?

Kyllä

En

Jos olit, niin kuinka kauan yhteensä?

13. Olitko ollut tekemisissä brittien kanssa jossain muualla ennen kieliharjoittelusi alkua (esim. Suomessa)?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Jos olit, niin missä yhteydessä?

Vastaajista seitsemän oli oleskellut Isossa-Britanniassa jo ennen kieliharjoitteluaan. Heistä kolme (T1, V14 ja V15) oli oleskellut maassa ennen harjoitteluaan 2–3 kuukautta. Näistä vastaajista kaksi (T1 ja V14) oli oleskellut harjoittelussaan yli 12 kuukautta ja kolmas (V15) 1–2 kuukautta. Loput Isossa-Britanniassa jo ennen harjoitteluaan käyneet vastaajat olivat oleskelleet maassa yhden viikonlopun (V9), kolme päivää (V12), yhden viikon (T2) ja noin kaksi viikkoa (V2). Niinpä aikaisemmat oleskelut eivät olennaisesti pidentäneet kokonaisoleskelun aikaa kuin yhden vastaajan kohdalla (V15): hänen oleskeluaikansa Isossa-Britanniassa kaksinkertaistui 1–2 kuukaudesta 3–4 kuukauteen.

Selvästi suurin osa vastaajista (16 vastaajaa) oli ollut brittien kanssa jollakin tavalla tekemisissä jo ennen kieliharjoitteluaan. Heistä 15 täsmensi, missä yhteydessä. Kaksi vastaajaa (V4 ja V13) taas ei ollut ollut tekemisissä brittien kanssa ennen kieliharjoitteluaan ja yksi vastaaja (V7) ei osannut sanoa. Brittien kanssa tekemisissä olleet opiskelijat olivat tavanneet brittejä muun muassa yliopistolla, käännöstieteen laitoksella ja ylipäänsä opintojen yhteydessä:

Esimerkki 1:

- a. yliopistolla (V6, V9 ja V16)
- b. käännöstieteen laitoksella... (V14)
- c. käännöstieteen laitoksen natiiviopettajien kanssa (V15)
- d. natiiviopettajien kanssa (T3)
- e. opiskelujen [yhteydessä] (V11)
- f. lukiossamme oli brittiopettaja (T1)

On hankalaa sanoa, kuinka moni edellisistä vastauksista viittasi juuri käännöstieteen laitoksen brittiläiseen opetushenkilökuntaan. Esimerkiksi vastaus ”opiskelujen [yhteydessä]” voi viitata yhtä hyvin käännöstieteen opintoihin kuin muihinkin opintoihin. Opintoihinsa liittyneiden tilanteiden lisäksi vastaajat olivat olleet brittien kanssa tekemisissä matkoilla ja vapaa-ajallaan:

Esimerkki 2:

- a. ulkomailla matkaillessani ja Suomessa ystävien ja tuttujen brittiystäviä kohdatessani (V12)
- b. Vaihdivuoden aikana Espanjassa tapasin hyviä skottiystäviä, myös Suomessa brittikavereita. (V8)
- c. Suomessa tuttavien kautta, vapaaehtoistöissä ulkomailla (V10)
- d. lukioaikana vaihto-oppilaana, baarissa (V16)
- e. satunnaisia kohtaamisia pubeissa, laivaristeilyillä ja etelänmatkoilla (V3)
- f. satunnaisia törmäämisiä vapaa-ajalla (T2)

Kaksi vastaajaa myös kertoi olleensa tekemisissä brittien kanssa, kun tapasi sukulaisiaan:

Esimerkki 3:

- a. Minulla on sukulaisia Isossa-Britanniassa. (V2)
- b. Tätini meni naimisiin walesilaisen kanssa -- (V5)

Vastaajat olivat siis olleet brittien kanssa tekemisissä monissa erilaisissa yhteyksissä jo ennen kieliharjoitteluaan. Monet olivat kuitenkin tavanneet brittejä yliopistolla tai satunnaisesti vapaa-ajallaan ja matkoillaan. Vain harva vastaaja kertoi, että hänellä oli brittejä ystävinään tai suvussaan. Niinpä suurimmalla osalla vastaajista ei ollut ollut kovin läheisiä suhteita britteihin, vaikka he olivat näiden kanssa tekemisissä olleetkin.

5.2 Kriittiset tilanteet

Tässä alaluvussa käsittelen vastauksia, joita sain kyselyn B-osan kysymyksiin eli kysymyksiin 14, 15a, 15b ja 15c. Kysymyksissä vastaajia pyydettiin sanomaan, muistivatko he kieliharjoittelunsa ajalta kriittisiä tilanteita, ja kertomaan muistamiaan tilanteita.

5.2.1 Kriittisten tilanteiden muistaminen

Kysymys 14 käsitteli sitä, muistivatko vastaajat kriittisiä tilanteita kieliharjoittelustaan Isossa-Britanniassa:

14. Eri kulttuurien kohdatessa saattaa sattua vuorovaikutustilanteita, jotka jäävät mieleen erikoisina, hämmentävinä, ärsyttävinä tai jopa huvittavina. Nämä tilanteet saattavat herättää kysymyksiä, kuten "mitähän sanoin tai tein väärin?" ja "oliko tässä jotakin kummallista?" Tilanteet voivat olla kielellisiä tai ei-kielellisiä, ja niissä voivat heijastua monenlaiset kulttuuritekijät: esimerkiksi kohteliaisuuteen, kielenkäyttöön, keskustelukulttuuriin, tunteiden näyttämiseen, valtasuhteisiin, rooliodotuksiin, aikakäsitykseen, tilakäsitykseen, pukeutumiseen tai kehonkieleen liittyvät asiat.

Muistatko kieliharjoittelusi ajalta tällaisia tilanteita itsesi ja brittien välillä?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Vastaajista kymmenen kertoi muistavansa kysymyksessä kuvaillun kaltaisia tilanteita. Kuusi vastaajaa taas sanoi, ettei muista tilanteita, ja kolme vastaajaa ei osannut sanoa, muistaako.

Yhteensä vain hieman yli puolet vastaajista siis kertoi muistavansa kulttuurieroja heijastaneen vuorovaikutustilanteen kieliharjoittelunsa ajalta. Määrä on yllättävän alhainen ottaen huomioon, miten yleisiä kriittiset tilanteet kulttuurienvälisessä viestinnässä ovat (ks. johdanto). Eräs vastaaja

(V1) totesikin: ”Vaikka kuinka mietin, ei mieleeni tullut ainuttakaan tilannetta, jossa kulttuurien törmäys olisi aiheuttanut mitään ongelmia tai ihmetystä. Jälkeenpäin ajatellen tuo tuntuu lähes mahdottomalta.” Onkin mielenkiintoista pohtia, miksi monet kyselyyn vastanneet käännöstieteen englannin opiskelijat eivät muistaneet kriittisiä tilanteita kieliharjoittelustaan Isossa-Britanniassa. Tätä asiaa mielti kaksi vastaajaa myös kyselyn osiossa D, jossa heillä oli mahdollisuus esittää vapaasti muita kommenttejaan tutkimuksen aiheeseen tai kyselyyn liittyen. Vastaajat pohtivat seuraavia vaihtoehtoja:

Esimerkki 1:

- a. Aika on luultavasti kullannut muistot tai sitten koulutus ja omat taustatiedot olivat todellakin tehneet tehtävänsä. – – Kenties englantia ja Britanniaa ovat monelle suomalaiselle ja etenkin käännöstieteen (englanti) opiskelijalle jo niin ”verissä” että kulttuurishokkikin jää kokematta. (V1)
- b. – – ehkäpä kielitaito ja se että oli tietoinen mahdollisista eroista auttoivat välttämään hämmentäviä tilanteita. (V6)

Kyseiset vastaajat siis epäilivät, että heillä oli jo niin hyvät taustatiedot tai kielitaito, ettei tilanteita sattunut, tai että he olivat unohtaneet tilanteita ajan myötä. Onkin mahdollista, että tilanteita on sattunut, mutta opiskelijat eivät enää muista niitä, sillä kieliharjoittelusta saattaa olla jo useampi vuosi aikaa. Toisaalta opiskelijoiden vastausten ja heidän kieliharjoittelunsa ajankohdan (tai muidenkaan taustatietojen) välillä ei kuitenkaan löytynyt yhteyttä: kieliharjoittelunsa aikaisemmin suorittaneet eivät muistaneet tilanteita huonommin kuin aivan viime vuosina kieliharjoittelussa olleet. Niinpä onkin mahdollista, että kriittisiä tilanteita ei ole sattunut kovin paljon, sillä opiskelijoilla on ollut niin hyvät kääntäjien koulutuksesta tai muualta hankitut taustatiedot tai kielitaito, että he ovat osanneet luovia vuorovaikutustilanteissa onnistuneesti. Opiskelijat ovat saattaneet olla hyvin valmistautuneita kriittisiin tilanteisiin. Saattaa myös olla, että suomalainen ja brittiläinen kulttuuri ovat niin samankaltaisia (ks. luku 2.4.1), etteivät opiskelijat kokeneet paljonkaan kulttuurieroista johtuvia hankaluuksia. Joka tapauksessa voitaneen sanoa, etteivät monet vastaajista kokeneet ainakaan kovin vakavia kriittisiä tilanteita kieliharjoittelussaan, koska vakavat

ongelmat varmasti olisivat pysyneet mielessä pitkään. Osa opiskelijoista kommentoikin vuorovaikutuksen kitkattomuutta ja vuorovaikutusta koskevien ongelmien vähäpätöisyyttä kyselyn osioissa C ja D:

Esimerkki 2:

- a. -- kulttuurisia tai taustatiedoista johtuvia ongelmia ei esiintynyt ja englantilainen kulttuuri itsessään tuntui hyvin kotoisalta ja ongelmattomalta ympäristöltä. (V1)
- b. En muista, että vuorovaikutustilanteissa olisi ollut vaihdon aikana mitään ongelmia, enemmän tuli ihmeteltyä muita kulttuuriin liittyviä asioita (kokolattiamatot, vesihanat, pubikulttuuri, ruoka, luokkaerot jne.). (V6)
- c. En osannut vastata tutkimuksen kysymyksiin 14-15, koska en muista nimenomaan vuorovaikutukseen liittyviä hankalia tilanteita. Joskus muistan tietenkin unohtaneeni sanan tai kyselleeni suoraan erilaisuuksista esim. tervehtimisessä, mutta en mitään, missä lyhyt selitys ei olisi selvittänyt asiaa. Suurimmat hankaluudet tai hämmästyksen aiheet eivät niinkään liittyneet ihmisiin, vaan erilaisiin esineisiin ja käytäntöihin (kokolattiamatto kylpyhuoneessa, kaupassa hedelmät punnitaan vasta kassalla). (V7)

Lisäksi myös monet kriittisiä tilanteita muistaneet vastaajat kertoivat kysymyksen 15 kohdalla kuvailemissaan kriittisissä tilanteissa, etteivät tilanteet olleet erityisen vakavia ja ettei vastaavanlaisia tilanteita sattunut kovin usein:

Esimerkki 3:

- a. -- ystävänä muistelee asiaa vain ensimmäisinä ja ainoana kömmähdyksinä, mitä brittiläiseen kulttuuriin tutustuessani tein. (T1:1)
- b. Tämänkaltaisia vastakkainnapituksia tapahtui kuitenkin melko harvakseltaan, eivätkä tapaukset hiertäneet kaiken kaikkiaan kovinkaan paljon --. (T2:1)
- c. Aikakäsitysten ero ei sinänsä aiheuttanut vakavia konflikteja missään vaiheessa --. (V4:2)
- d. Vakavia tilanteita ”pleasettomuuteni” johdosta tuskin syntyi --. (V10:1)
- e. Tapaus oli kuitenkin harvinainen, muutoin olin lähinnä positiivisesti yllättyneet brittien (tai pikemminkin lontoolaisten) ystävällisyydestä. (V16:1)

Vain yksi vastaaja (V13) koki, että hänen kysymykseen 15 kertomansa kaksi kriittistä tilannetta olivat olleet melko vakavia tai erittäin vakavia. Lisäksi yksi vastaaja (V15:1) kertoi, että hänellä oli kieliharjoittelunsa alussa ”paljon kielellisiä ongelmia brittien kanssa”. Kaksi vastaajaa taas sanoi, että ”muutamia muitakin vastaavanlaisia tapauksia tapahtui” (T3:1) ja ”oikeastaan tällaisia pieniä tilanteita oli useita” (V5:1). Jälkimmäiset tilanteet kuitenkin liittyivät enemmänkin au pairin rooliin ja tehtäviin kuin kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen. Niinpä voidaan sanoa, että pääsääntöisesti

kyselyyn vastanneet opiskelijat eivät muistaneet vakavia suomalais-brittiläiseen vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia kieliharjoittelustaan. Yhteensä kaksitoista opiskelijaa kuitenkin kuvaili joitakin ongelmatilanteita, joita käsittelen seuraavaksi.

5.2.2 Koettuja ongelmatilanteita

Vastaajien kokemia ongelmatilanteita selvitettiin kysymyksillä 15a, 15b ja 15c:

15a. Jos muistat kieliharjoittelusi ajalta edellä mainitun kaltaisia vuorovaikutustilanteita, kuvaile yksityiskohtaisesti tapahtumien kulku. Vastaa kuvailussasi seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä sanottiin tai tehtiin?
- Milloin?
- Missä?
- Kuka?
- Kuinka?
- Miksi?

Kerro, mitä tiedät tai pystyit päättämään tilanteeseen osallistuneiden henkilöiden taustasta (esim. "nuori, noin 25-vuotias englantilainen nainen"). Vältä kuvailussasi yleistyksiä (esim. "britit yleensä..."). Yksilöi sen sijaan tilannetta tarkemmin (esim. "Ollessani ruokakaupassa 23-vuotiaan skotlantilaisen ystäväni Lucyn kanssa, tapasimme erään hänen tuttavansa, noin 30-vuotiaan skotlantilaismiehen, joka kysyi minulta...").

Kuvaile tähän yksi tai useampi kokemasi vuorovaikutustilanne. Jos kuvaillet useamman tilanteen, erota ne selvästi toisistaan numeroimalla ne.

15b. Analysoi edellisen kysymyksen tilannetta/tilanteita ja kerro mahdollisuuksien mukaan:

- Liittyikö tilanteeseen jokin väärinkäsitys? Jos liittyi, mistä luulet sen johtuneen?
- Selvisikö väärinkäsitys koskaan? Miten se selvisi? Kuinka vakavana pidät väärinkäsitystä tilanteen osapuolten välisten suhteiden kannalta?
- Jäikö sinulle jotakin epäselväksi?
- Mitä opit kokemuksesta?

Tilanteen analyysissä voit yleistääkin, jos olet esimerkiksi huomannut tiettyjen piirteiden toistumista (esim. "Tällaista käyttäytymistä huomasin kieliharjoitteluni aikana usein muulloinkin. Etenkin nuoret

tuntuivat...").

Jos kuvailit edellä useamman tilanteen, erota ne analyysissäkin selvästi toisistaan numeroimalla ne.

15c. Vastaa vielä seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia tunteita tai reaktioita tilanne sinussa aiheutti?
- Muuttiko tilanne käsitystäsi jostakin tilanteeseen osallistuneesta henkilöstä? Jos, niin miten?
- Muuttiko tilanne käsitystäsi brittikulttuurista? Jos, niin miten?

Jos kuvailit edellä useamman tilanteen, erota ne edelleen selvästi toisistaan numeroimalla ne.

Ne kymmenen opiskelijaa, jotka sanoivat muistavansa kysymyksessä 14 kuvaillun kaltaisia tilanteita, ja kaksi opiskelijaa, jotka eivät osanneet sanoa, muistivatko tilanteita, kuvailivat kyselyssä yhden tai useamman ongelmatilanteen. Yhden tilanteen kuvaili yhteensä kahdeksan opiskelijaa. Kaksi tilannetta taas kuvaili kaksi opiskelijaa. Kolme tilannetta kuvaili samaten kaksi opiskelijaa.

Analyysissä tilanteet jaoteltiin seuraaviin luokkiin:

Kielellinen viestintä:

- Puutteellinen kielitaito (1 tilanne)
- Erot kohteliaisuuden ilmaisemisessa (4 tilannetta)
- Erot sanojen totuusarvossa (5 tilannetta)

Ei-kielellinen viestintä:

- Erot eleissä (1 tilanne)

- Erot aikakäsityksissä (2 tilannetta)
- Erot tavoissa ja käytännöissä (5 tilannetta)

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin eri luokkia ja niiden sisältämiä tilanteita. Luokista kaksi (puutteellinen kielitaito ja erot eleissä) sisältävät vain yhden kriittisen tilanteen. Koska aineistoni on melko pieni, on tällaisia yhden esimerkin sisältäviä luokkia hankala kokonaan välttää. On myös helppo kuvitella, että puutteellinen kielitaito tai erot eleissä ovat saattaneet aiheuttaa ongelmia useammille käännöstieteen englannin opiskelijoille, vaikka niistä kummastakin tämän tutkimuksen aineistossa kertoi vain yksi opiskelija.

Kielellinen viestintä: puutteellinen kielitaito

Vastaajat raportoivat siis vain yhden pääasiassa puutteellisesta kielitaidosta johtuneen tilanteen, joka on esitetty alla. Tilanteen sisällä kirjaimet a, b, ja c viittaavat kysymyksiin 15a, 15b ja 15c.

Esimerkki 1:

- a. Kieliharjoitteluni alussa minulla oli paljon kielellisiä ongelmia brittien kanssa, vaikka olin kuvitellut osaavani englantia hyvin. Unohdin helposti sanoa "please", vaikka tiesinkin, että se pitäisi muistaa. Pienen kaupungin paikallisbussissa ostaessani lippua en tiennyt, mitä minun pitäisi sanoa, eikä mieleeni olisi tullut sanoa "return, please" tai "single, please" ennen kuin kuulin paikallisten sanovan niin. Työpaikalla taas en tiennyt, milloin minun haluttiin tulevan töihin, jos kellonajaksi mainittiin "half seven" - en tiennyt, tarkoittiko se 7.30 vai 6.30. Lisäksi olin ihmeissäni, kun noin 60-vuotias miespuolinen englantilainen työnantajani kutsui minua sanalla "love".
- b. Kaikkiin kielellisiin ongelmiini ei liittynyt suoranaista väärinkäsitystä, mutta sanan "love" käytön käsitin aluksi väärin, kun en tiennyt, että sitä käytetään Englannissa niin yleisesti. Kuvittelin aluksi, että pomon suhtautui minuun sovinnistisen alentuvasti, kun käytti sanaa "love". Sittemmin huomasin, että myös muut työkaverini käyttivät samaa sanaa, ja käsitin, että se on Englannissa tapana.
- c. Pomoani pidin aluksi sovinnistisenä ja ihmettelin, että onko Englannissa näin sovinnistinen työskulttuuri. Olin myös kiukkuinen, koska tunsin, ettei minua otettu töissä vakavasti. Myöhemmin tilanne vain nauratti, kun tajusin oman väärinkäsitykseni. Loppujen lopuksi brittien tapa käyttää usein sanoja "love" ja "mate" on minusta aika herttainen. Muut kielelliset ongelmani koin turhauttavina, koska tuntui, että en osaa käyttäytyä edes yksinkertaisissa arkipäivän tilanteissa, kuten bussilipun ostamisessa, vaikka osasin mielestäni englantia hyvin. (V15:1)

Tilanteen kertonut opiskelija oli kieliharjoittelunsa aikaan opiskellut käännöstieteen englantia kaksi vuotta ja koki, että hänen kielitaitonsa oli hyvä. Siitä huolimatta hänelle sattui kieliharjoittelunsa

alussa paljon tilanteita, joissa hänen kielitaitonsa osoittautui puutteelliseksi. Sanan ”love” käyttöä koskeva väärinkäsitys on erityisen mielenkiintoinen, sillä se johti ainakin hetkellisesti negatiiviseen arvioon vuorovaikutuksen toisen osapuolen luonteesta: ”pomoani pidin aluksi sovinnistisena”. Johdannossa todettiin, että kulttuurisia väärinkäsityksiä ei aina osata yhdistää kulttuurieroihin, vaan niiden ajatellaan usein johtuvan toisen osapuolen persoonallisuudesta. Näin kävi tässäkin tilanteessa: opiskelija ei tullut heti ajatelleeksi, että sanan ”love” käyttö voisi erota vastaavan suomenkielisen sanan käytöstä, vaan kuvitteli sanavalinnan johtuneen työnantajansa sovinnistisuudesta.

Opiskelija kertoi myös unohtaneensa helposti sanoa ”please”. Samasta ongelmasta kertoi kaksi muutakin opiskelijaa (T1:1 ja V10:1). Koska he eivät kuitenkaan raportoineet muita kielitaitoon liittyviä ongelmia, käsittelemme heidän kuvailemiaan kriittisiä tilanteita seuraavassa luokassa, joka liittyy eroihin kohteliaisuuden ilmaisemisessa Suomessa ja Isossa-Britanniassa.

Kielellinen viestintä: erot kohteliaisuuden ilmaisemisessa

Vastaajat kuvailivat yhteensä neljä tilannetta (esimerkit 2–5), jotka liittyivät kulttuurienvälisiin eroihin kohteliaisuuden ilmaisemisessa. Näistä tilanteista kaksi koski pääasiassa sitä, että vastaaja oli jättänyt kieliharjoittelunsa aikana sanomatta ”please” silloin, kun britit olisivat katsoneet sen tarpeelliseksi:

Esimerkki 2:

- a. Noin 20-vuotias ystäväni Gemma piti minua aluksi kovin epäkohteliaana, kun äänekkäässä baarissa jouduin huutamaan melun yli tilaukseni baarimikolle. Kuulemma erityisen epäkohteliaaksi tilanteen teki sanan ”please” poisjättäminen. Itse olin siihen asti kyllä uskollisesti käyttänyt kyseistä sanaa, mutta ajattelin että kun baarissa muutenkin oli niin kova melu niin halusin pitää sanomani selvänä ja vähäsanaisena. Silly me :D
- b. Tilanne johtui yksinkertaisesti suomalaisesta tavasta kommunikoida. Mahdollisimman lyhyitä lauseita hankalassa tilanteessa. Britit taas odottavat kohteliaisuutta ja monisanaisuutta kaikissa tilanteissa. Tämän jälkeen visusti käytin aina sanaa ”please” jokaisessa yhteydessä ja se yletön kohteliaisuus on kyllä jäänyt päälle ja edelleenkin ”vaivaa”. Väärinkäsitystä ei jäänyt, ystäväni

muistelee asiaa vain ensimmäisinä ja ainoina kömmähdyksinä, mitä brittiläiseen kulttuuriin tutustuessani tein.

- c. Ensimmäiseksi tilanne sai aikaan itsessäni ärtymystä siitä, että pakkoko sitä on jokaisessa tilanteessa olla niin äärettömän kohtelias. Myöhemmin kuitenkin ymmärsin tällä pienellä sananvalinnalla paljastaneeni oman taustani suomalaisen kulttuurin jäsenenä ja hyväksyin asian varsin avoimesti. Tilanne ei muuttanut erityisesti käsitystäni brittikulttuurista, mutta vahvisti sen normien merkitystä itselleni. (T1:1)

Esimerkki 3:

- a. Työpaikallani keittiössä työskentelevä noin 20-vuotias keittiöpoika hermostui kun en sanonut jonkun pyytämäni asian perään "please". Tätä varmaankin tapahtui alussa, ennen kuin totuin kyseisen sanan käyttöön, paljonkin, mutta kukaan muu ei huomautellut asiasta. Keittiöpoika oli nyt vaan muuten hankala. Tapaus toisaalta herätti minut ajattelemaan että olisi ehkä hyvä kiinnittää huomiota asiaan, etten vaan tahattomasti kuulosta hirvittävän tyylyltä paikallisten korviin.
- b. Tilanne johtui vain eroista kielellisissä konventioissa. Suomessa sanalle "please" ei ole oikein vastinetta, ellei sitten halua käyttää sanaa "kiitos" esittämänsä pyynnön loppuun (mikä muuten jäi suomenkieliseen kielenkäyttöönikin Englannissa vietetyn ajan jälkeen, ihan hyvä juttu mielestäni). Vakavia tilanteita "pleasettomuuteni" johdosta tuskin syntyi, mutta voi olla että jotkut ovat pitäneet minua hieman tyyhykänä, kun pieni mutta tärkeä sana on jäänyt joskus puuttumaan. Epäselvyyksiä ei jäänyt, ja opin tarkkailemaan pieniä juttuja kielenkäytössäni.
- c. Tilanteessa minua lähinnä ärsytti keittiöpojan yleinen käytös, eikä tilanne aiheuttanut muutosta käsitykseeni hänestä. Hän oli yleensäkin ärsyttävä. Toisaalta taas, hän varmasti myös huomautti aiheesta - ehkäpä meitä suomalaistytöjä oli pidetty tyylinä - ja sai minut entistä enemmän huomaamaan kivojen pikku sanojen käytön tärkeyden Englannissa (please, sorry, thanks, honey..) (V10:1)

Molemmissa tilanteissa vastaajat toimivat suomalaisen kohteliaisuuskäsityksen mukaan, mikä ei toiminut englanninkielisessä viestinnässä. Ensimmäisessä tilanteessa (T1:1) vastaaja (joka ei ollut kieliharjoittelunsa aikaan vielä aloittanut käännöstieteen opintoja) arveli, ettei sanan ”please” käyttö hankalassa tilanteessa olisi tarpeen. Toisessa tilanteessa (V10:1) vastaaja (joka oli kieliharjoittelunsa aikaan opiskellut englantia noin kaksi vuotta) taas unohti käyttää sanaa sellaisissakin tilanteissa, jossa tiesi sen olevan brittien kohteliaisuuskäsityksen mukaan tarpeen. Samoin kävi seuraavan tilanteen¹⁰ kertoneelle vastaajalle (joka myös oli opiskellut käännöstieteen englantia noin kaksi vuotta ennen lähtöään kieliharjoitteluun):

Esimerkki 4:

- a. Suurimpia ongelmia minulle Englannissa oli se, että tunsin itseni usein epäkohteliaaksi tai epäsosiaaliseksi, kun käyttäydyin niin kuin Suomessa on tapana. Kun opin vastaamaan teen tarjoamiseen "yes, please", hyvä 28-vuotias brittiystäväni huomautti, että olisin voinut vastata myös "yes, please, that would be wonderful, thank you". Usein olin itse britteihin verrattuna hiljaa, en jaksanut aina tekopirteää small talkia ja minusta tuntui, että puheeni kuulosti monotoniselta brittien korviin.
- b. Väärinkäsitys oli ehkä se, että brittituttavat saattoivat saada minusta epäkohteliaan tai epäsosiaalisen kuvan, vaikka mielestäni en ole kumpaakaan. Tosin uskon, että hyvät tuttavat näkivät

¹⁰ Tässä tilanteessa heijastuvat kohteliaisuuden lisäksi myös muut kulttuurierot, kuten erot puheen määrässä ja small talkin käytössä.

minut suurin piirtein sellaisena kuin todella olenkin. Englannista myös tarttui mukaan kohteliaisuusfraaseja, joita nykyään käytän Suomessakin suomeksi käännettynä.

- c. Minua harmitti, että britit saattoivat saada minusta väärän käsityksen. En halunnut vaikuttaa epäkohteliaalta, mutta välillä vaikutin siltä vahingossa. Parhaimmalle brittiystävälleni kerroin kuitenkin heti tuttavuutemme alussa, että saatan unohtaa sanoa "please", koska suomessa ei ole vastaavaa sanaa, mutta tarkoitukseni ei ole olla epäkohtelias. Hän ei ollut tullut ajatelleeksikaan, ettei jossakin kielessä olisi vastaavaa sanaa, mutta jatkossa häntä vain nauratti, jos unohtin sanoa "please". (V15:3)

Oman kielen ja kulttuurin vaikutus näkyi siis vastaajien viestinnässä silloinkin, kun he tiesivät, mikä tilanteissa olisi ollut brittiläiselle viestinnälle tyypillinen toimintatapa. Erityisen helposti unohtui sanan "please" käyttäminen, sillä suomessa ei ole suoranaista vastinetta kyseiselle sanalle. Samaan viittaa Kirran tutkimus, jonka tutkimusaineiston kriittisistä tilanteista yhdessä suomalainen henkilö unohti ruokapöydässä sanoa "please" ja sai briteiltä kiukkuisen vastauksen "Could you please say please!" (1999, 58). Oman tutkimukseni vastaajista yksi (V15:3) koki hankaliksi myös sekä brittien puheen määrää koskevat odotukset, brittiläisen intonaation että small talkin. Kuten luvussa 2.4.2 mainittiin, Ladau-Harjulinin tutkimuksen mukaan britit käyttävätkin puheessaan vaihtelevampaa intonaatiota kuin suomalaiset, eivät kestä hiljaisuuksia kuten suomalaiset ja käyttävät enemmän small talkia kuin suomalaiset. Small talk liittyi myös seuraavaan omassa tutkimuksessani esille tulleeseen kriittiseen tilanteeseen:

Esimerkki 5:

- a. Kesäkuussa 2003 olin englantilaisen poikaystäväni veljen perheen luona kyläilemässä (noin 30-35-vuotias pariskunta, jolla oli kaksi pientä lasta). Paikalla olivat myös poikaystäväni vanhemmat ja hänen siskonsa perheineen. Istuimme omakotitalon pihalla syömässä, juomassa ja jutustelemassa. Poikaystäväni veljen vaimo alkoi kysellä minulta viettämästäni ajasta Englannissa: missä paikoissa olin käynyt ja niin edelleen. Luettelin muutamia englantilaisia kaupunkeja ja sanoin vierailleeni muun muassa Yorkissa. Veljen vaimo innostui asiasta, sillä hän oli opiskellut Yorkissa. Hän teki paljon jatkokysymyksiä ja kyseli missä kaikkialla olin Yorkin vierailuni aikana käynyt ja mitä olin kaupungista pitänyt. Tämän jälkeen aloimme keskustella muiden paikalla olevien kanssa joistakin muista aiheista. Noin 10 minuuttia York-keskustelun jälkeen mainitsin Yorkin uudelleen. Veljen vaimo hihkaisi innoissaan: "Thanko totta! Oletko käynyt Yorkissa?"
- b. En usko, että tilanteeseen liittyi sen kummempaa väärinkäsitystä. Mitään varsinaisesti epäselvääkään ei jäänyt, lukuun ottamatta sitä, että ihmettelin kovasti, miten veljen vaimo pystyi kyselemään sujuvasti York-aiheisia tarkkojakin kysymyksiä (esim. olinko käynyt katsomassa jotain tiettyä nähtävyyttä), ja sitten unohtamaan koko keskustelun tyystin. En koe oppineeni kokemuksesta sen kummemmin mitään: kyseessä oli ääriesimerkki pinnallisesta, automatisoituneesta small talkista, jota en itse haluakaan oppia kovin hyvin.
- c. Tunsin itseni hölmöksi: kuvittelin, että veljen vaimo oli ollut tosissaan kiinnostunut Yorkin vierailustani, mutta hän ei tuntunut rekisteröineen keskusteluumme lainkaan. Olin ehkä hieman loukkaantunutkin, mutta ennen kaikkea olin hämmästynyt - miten on mahdollista unohtaa 10 minuutissa kokonaan, että olin ylipäätään käynyt Yorkissa! Ennen tapahtunutta olin pitänyt veljen

vaimoa todella herttaisena ja vilpittömänä ihmisenä. Tapaus muutti käsitystäni hänestä ainakin hetkellisesti. Jälkeenpäin aloin miettiä, että ehkä hän on vain todella harjaantunut small talkiin, ehkä tilanne ei johtunutkaan siitä, että hän olisi pitänyt minun juttujani niin mitättöminä ja tylsinä, että ne menivät toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Haluaisin välttää brittikulttuuria koskevia yleistyksiä, mutta tilanne vahvisti käsitystäni siitä, että brittikulttuuriin kuuluu olennaisesti jokapäiväinen merkityksetön jutustelu, jonka pääasiallinen funktio on kohteliaisuuden osoittaminen. Oma käsitykseni kohteliaisuudesta on kuitenkin toisenlainen - on kohteliaista ottaa toinen huomioon ja kuunnella, mitä toinen sanoo. Englannissa myös kysellään päivän aikana toisen vointia parhaimmillaan kymmeniä kertoja, mutta ainoa oikea vastaus on "alright". En kuitenkaan usko, että britit olisivat välinpitämättömiä ihmisiä. Luulen, että britit (nyt se yleistys sitten tulee) turvautuvat tuttavuuden alussa pinnallisempaan small talkiin ja päästävät uudet ihmiset lähelleen vasta pidemmän ajan kuluttua. Ehkä veljen vaimo keskittyi niin paljon omaan suoritukseensa, että rekisteröi vastaukseni vain siksi hetkeksi, että hän keksi niihin sopivat jatkokysymykset. Ehkä hän halusi vain hoitaa emännän roolinsa sulavan kohteliaasti ja ystävällisesti. Joka tapauksessa Suomessa en ole koskaan törmännyt vastaavaan: toki mekin jutustelemme niitä näitä, mutta harva varmaan pyyhkii toisen sanomiset täydellisesti mielestään seuraavan 10 minuutin aikana. (V3:1)

Tähän tilanteeseen liittyi olennaisesti myös keskustelukumppanin kuuntelutapa. Luvussa 2.4.2 todettiin, että kansainvälisissä vertailuissa suomalaiset ovat osoittautuneet kuulijakeskeisiksi ja kuuntelevat mielellään. Tämä heijastui myös edellä kuvatussa kriittisessä tilanteessa: vastaaja odotti poikaystävänsä veljen vaimon kuuntelevan puhettaan ja myös osoittavan kuunnelleensa sitä. Hänestä oli epäkohteliaista kysyä jo kerrottuja asioita uudelleen, sillä se osoitti kuuntelun puutetta ja siis myös mielenkiinnon puutetta. Tilanteessa briteille saattoi sen sijaan kohteliaisuuden kannalta olla tärkeämpää small talkin ylläpitäminen ja hiljaisuuksien välttäminen. Vastaaja ei kuitenkaan heti osannut yhdistää tilannetta kulttuurieroihin, vaan tilanteen katsottiin jälleen johtuvan toisen osapuolen persoonallisuudesta: ”Ennen tapahtunutta olin pitänyt veljen vaimoa todella herttaisena ja vilpittömänä ihmisenä. Tapaus muutti käsitystäni hänestä ainakin hetkellisesti”.

Suurimmassa osassa edellisistä tilanteista vastaajat koettiin britteihin verrattuna epäkohteliaana – joko brittien mielestä tai vastaajan itsensä mielestä. Luvussa 2.4.2 todettiin, että Yli-Rengon tutkimuksessa suurin osa briteistä oli sitä mieltä, etteivät suomalaiset ole selvillä kohteliaasta englannin kielen käytöstä. Oma tutkimukseni vaikuttaisi tukevan tätä tutkimustulosta: useammalla vastaajalla oli ongelmia kohteliaassa englanninkielisessä kielenkäytössä, joka heidän kokemuksensa mukaan tuntui olevan briteille hyvin tärkeää. Kohteliaisuuteen liittyviä kysymyksiä

kommentoitiinkin myös muiden vastaajien kuin edellä mainittujen neljän vastaajan kyselyvastauksissa, ja monet vastaajat olivatkin huomanneet eroja suomalaisten ja brittien kohteliaisuuskäsityksissä:

Esimerkki 6:

- a. -- sen muistan, että ihmisten kohteliaisuus, ystävällisyys ja avuliaisuus teki vaikutuksen. (V16:1)
- b. Toki huomasin eroja brittien viestintätyylissä verrattuna suomalaiseen (mm. kohteliaisuuden suhteen) -- (V6)
- c. -- tilanteen ymmärtäminen oli terveellinen oppitunti siitä, mitä brittiläisellä kohteliaisuuskäsityksellä tarkoitetaan. (V4:1)
- d. Toisaalta opin kuitenkin myös suhtautumaan oikein paikalliseen kohteliaisuuteen enkä ottanut kaikkien sanoja enää niin vakavasti. (V13:2)
- e. Sekä suomalaisen että nähtävästi ranskalaisen on joskus vaikea tulkita tilannetta oikein, sillä meidänkin maissamme kyllä tehdään toisinaan tarjouksia pelkästä kohteliaisuudesta odottamatta, että niihin tartutaan, mutta jos tarjousta toistetaan useamman kerran, se on meille signaali siitä, että tarjous tulee pian hyväksyä ollakseen olematta epäkohtelias - eli täysin päinvastoin kuin briteillä. (V14:1)

Kielellinen viestintä: Erot sanojen totuusarvossa

Kohteliaisuuskäsityksien lisäksi väärinkäsityksiä aiheutti vastaajien ja brittien välisessä vuorovaikutuksessa usein myös sanoilta odotettu totuusarvo. Yhteensä viidessä eri tilanteessa suomalainen vastaaja käsitti brittien sanat kirjaimellisemmin kuin britti oli ne tarkoittanut.

Seuraavassa tilanteessa¹¹ vastaaja oli käsittänyt brittien kysymyksen ”Are you alright?” väärin:

Esimerkki 7:

- a. Minun oli vaikea tottua siihen, miten usein britit kysyvät "How are you?" tai "Are you alright?" Aluksi myös ymmärsin kysymyksen "Are you alright?" niin, että olin näyttänyt siltä, etten olisi kunnossa. Ihmettelin, että mikä ilmeessäni on vikana, kun kaikki koko ajan kyselevät, olenko kunnossa. Myöhemminkään en hyvien brittiystävieni kanssa aina tiennyt, halusivatko he todella tietää, mitä minulle kuuluu, vai halusivatko he vain tervehtiä.
- b. Tilanteeseen liittynyt väärinkäsitys oli lähinnä se, että kuvittelin ensin brittien ajattelevan, että minulla ei ole kaikki kunnossa, vaikka he eivät sitten niin ajatelleetkaan. "Are you alright?"-kysymyksen toistuttua riittävän monta kertaa kaikkien kohdalla tajusin, mistä oli kysymys. Silti minusta tuntui vaikealta aina vastata, että "I'm fine, thanks" tai "I'm good, thanks". Joskus vastasinkin rehellisemmin "I'm ok, thanks", jolla en kuitenkaan tarkoittanut, että minulla menisi erityisen huonostikaan. Britit kuitenkin tuntuivat tulkitsevan sen niin, että jotakin on todella vialla, koska he olettivat, että muuten olisin sanonut "I'm fine" tms.
- c. Tiesin kyllä, että briteille "How are you?" on usein vain tervehdys, mutta minun oli hankala tottua sen käyttöön. Tuntui turhalta luetella joka kerta samat vuorosanat, joilla ei ollut mitään sen kummempaa sisällöllistä merkitystä. Jossain vaiheessa tapa alkoikin ärsyttää. Toisaalta joskus siitä taas oli hyötyä, jos vaikka hississä törmäsin johonkin puolittuun, enkä olisi keksinyt sanottavaa.

¹¹ Tämä tilanne voitaisiin lukea myös edelliseen, kohteliaisuutta koskevaan luokkaan. Tilanteessa kyse on myös small talkista, joka Bickmoren (1999) mukaan voi heijastaa alun perin Jakobsonin (1960) kuvailemaa viestinnän faattista funktiota: small talkia voidaan käyttää viestinnän kanavan ylläpitämiseen.

Tällöin molemminpuolinen "how are you?"-rimpsu kattoi mukavasti koko hissimatkan, eikä tarvinnut varsinaisesti keksiä sanottavaa. Parhaan brittiystäväni kanssa minun oli kuitenkin vaikea tietää, koska hän oikeasti halusi tietää, mitä minulle kuuluu, sillä oletin, että häntä kuulumiseni kiinnostivat. Joskus kysyinkin häneltä suoraan, haluaako hän rehellisen vastauksen vai tahtooko hän vain tervehtiä. Saman henkilön kanssa kulttuurieroja oli muutenkin helppo selvittää. (V15:2)

Tässä tilanteessa vastaaja käsitti kysymyksen ”Are you alright?” kirjaimellisesti hyvinvointia koskevana kysymyksenä silloinkin, kun britit tarkoittivat sen vain tervehdykseen liittyväksi small talkiksi, johon ei ole tarkoitukseen vastata kertomalla todellisesta mielentilastaan. Samaa asiaa käsitteli ohimennen myös yksi muu vastaaja jo edellä kerrotussa kriittisessä tilanteessaan (V3:1): ’Englannissa myös kysellään päivän aikana toisen vointia parhaimmillaan kymmeniä kertoja, mutta ainoa oikea vastaus on ”alright”’. Kuten luvussa 2.4.2 todettiin, myös Ladau-Harjulinin tutkimuksessa tuli ilmi, että suomalaiset käsittivät tällaiset englannin kieleen kuuluvat kaavamaiset ilmaiset usein kirjaimellisesti kysymyksenä kuulijan hyvinvoinnista. Omassa tutkimuksessani samainen väärinkäsitys sattui jo noin kaksi vuotta käännöstieteen englantia opiskelleille opiskelijoille. Toinen opiskelija myös kertoi, että hänen oli vaikea tottua tapaan vielä senkin jälkeen, kun hän jo tiesi, että kyseessä on vain tervehtimistapa: ’Tiesin kyllä, että briteille ”How are you?” on usein vain tervehdys, mutta minun oli hankala tottua sen käyttöön. Tuntui turhalta luetella joka kerta samat vuorosanat, joilla ei ollut mitään sen kummempaa sisällöllistä merkitystä’. Vastajaan kommentti heijastaa hyvin luvussa 2.4.2 mainittua Carbaughn käsitystä siitä, että suomalaisen puheen sääntöjen mukaan puhujan ei tulisi sanoa itsestäänselvyyksiä tai asioita, joilla ei ole merkitystä kuulijoille.

Sanoilta odotettuun totuusarvoon liittyivät myös seuraavat kaksi kriittistä tilannetta, jotka koskivat kutsujen ja tarjousten esittämistä:

Esimerkki 8:

- a. Kohteliaisuuteen liittyvä ero: isäntäperheeni kutsui minut uutena vuotena mukaan ystäviensä juhliin. He kysyivät oliko minulla muita suunnitelmia ja kun vastasin ei, he kutsuivat minut mukaan. Myöhemmin kuitenkin kävi ilmi, että he olivat tavallaan kutsuneet minut vain kohteliaisuudesta, ja minun olisi siinä tapauksessa pitänyt ymmärtää kieltäytyä kutsusta.

- b. Väärinkäsitykseni johtui kaikesta siitä, että Suomessa olin tottunut siihen, että kutsua ei esitetä, jos sitä ei oikeasti tarkoiteta. Olin siis tottunut siihen, että ihminen tarkoittaa mitä sanoo. Kun ymmärsin, että kohteliaisuuskäsityksemme oli hieman erilainen, olin hetken aikaa hämilläni enkä tiennyt miten tilanteen voisi hoitaa. Ensin ajattelin, että mitäs kutsuivat minut, jos kerran eivät oikeasti tarkoita sitä, mutta sitten tajusin, että näkemyksissämme kohteliaisuudesta on varmasti kulttuurisesti suuri ero. Isäntävanhempani olivat varmasti asiasta aivan yhtä hämillään, kun meninkin hyväksymään kutsun, vaikka minun olisi kuulunut kieltäytyä. Emme koskaan kuitenkaan puhuneet asiasta suoraan, ja tilanne ratkesi ajan kanssa. Tämä oli varmasti yksi tärkeimmistä "läksyistä" mitä opin kieliharjoittelussa: opin olemaan luottamatta siihen, mitä ihmiset sanovat, ja opin myös vastaamaan tällaisissa tilanteissa jotakin ympäröivästä. Yleensä aika sitten näytti, oliko toinen ollut tosissaan vai ei. Vakavuudeltaan asia oli minusta erittäin korkealla, koska sillä on mahdollisuus aiheuttaa todella noloja tilanteita molemmille osapuolille.
- c. Tapauksen jälkeen olin närkästynyt, koska olin tottunut siihen, että pitää tarkoittaa sitä mitä sanoo. Ajan kanssa sain kuitenkin perspektiiviä asiaan, ja ymmärsin että tässä oli taas kyse kulttuurisesta erosta, ei siitä että isäntäperheeni olisi halunnut olla töykeä minua kohtaan. Noloituin myös itse tilanteesta, koska ajattelin, että "nyt ne varmasti pitävät minua ihan tyhmänä". Näin jälkikäteen ajateltuna olisi ollut hyvä, että olisimme voineet keskustella asiasta, mutta aihe tuntui vaikeasti lähestyttävältä eikä kukaan meistä tehnyt aloitetta keskustelulle. Tapaus aiheutti minussa sen reaktion, että aloin arvostaa yhä enemmän suomalaista suorapuheisuutta. Toisaalta opin kuitenkin myös suhtautumaan oikein paikalliseen kohteliaisuuteen enkä ottanut kaikkien sanoja enää niin vakavasti. (V13:2)

Esimerkki 9:

- a. Tämä tilanne ei ollut minun itseni ja britin välillä, vaan erään ranskalaisen tytön ja skotlantilaisen tytön välillä, mutta olin vieressä kuuntelemassa. Skotlantilainen tyttö oli alle 20-vuotias 1. vuoden yliopisto-opiskelija ja kämppekaverini, ja ranskalainen tyttö oli myös opiskelija, parikymppinen ja erään toisen kämppekaverini vieraana asunnossa.
- Ranskalainen tyttö oli vieraana joutumassa nukkumaan lattialla. Vaikuttaakseen ystävälliseltä skottityttö tarjosi tälle sänkyään ja sanoi itse voivansa nukkua lattialla erään kolmannen tytön huoneessa. Hän odotti toisen kieltäytyvän tarjouksesta, ja ranskalainen tyttö sanoikin, ettei voisi ottaa toisen sänkyä. Brittien kohteliaisuuskäsityksen mukaisesti skottityttö kuitenkin toisti vielä uudelleen, että ei kun ihan totta, ota vaan sänkyäni, odottaen edelleen, että tarjouksesta kieltäydytään. Ranskalainen kuitenkin tulkitsi tilanteen niin, että koska tarjous toistettiin, se oli tehty tosissaan, ja otti sänkyänsä vastaan. Skottityttö nukkui yönsä lattialla ja kiroili ranskalaisen tytön selän takana epäkohteliaita ulkomaalaisia.
- b. Tilanne johtui siitä, että Britanniassa todellakin pitää toistella moneen, moneen kertaan, että oletko varma, ettet halua vaatteita päältäni, ihan totta, ota ne nyt vaan, no oletko nyt aivan varma...no hyvä on, ei sitten. Henkilön, jolle tarjous tehdään, täytyy tajuta kieltäytyä loppuun saakka. Sekä suomalaisen että nähtävästi ranskalaisen on joskus vaikea tulkita tilannetta oikein, sillä meidänkin maissamme kyllä tehdään toisinaan tarjouksia pelkästä kohteliaisuudesta odottamatta, että niihin tartutaan, mutta jos tarjousta toistetaan useamman kerran, se on meille signaali siitä, että tarjous tulee pian hyväksyä ollakseen olematta epäkohtelias - eli täysin päinvastoin kuin briteillä. Itselleni tuotti joskus myös vaikeuksia muistaa tarjota asioita tarpeeksi moneen kertaan ja muistaa, että joku saattaa ensin kieltäytyä pari kolmekin kertaa kohteliaisuudesta, vaikka aikookin todellisuudessa hyväksyä.
- c. No, tilanne aiheutti lähinnä huvittuneisuutta. Maassa maan tavalla. Kyseinen skottityttö ei tosin selvästikään ollut kovin kansainvälisesti kokenut henkilö, sillä hän ei selvästikään ymmärtänyt, ettei ranskalainen ollut tahallaan epäkohtelias. (V14:1)

Edellisissä tilanteissa sekä suomalainen että ranskalainen henkilö käsittivät brittien esittämät kutsun ja tarjouksen kirjaimellisesti kutsuna ja tarjouksena silloin, kun britit esittivät ne vain kohteliaisuudesta ja odottavat puhekumppaninsa kieltäytyvän. Erityisen hankalaksi tilanteen ymmärtämisen teki jälkimmäisessä tilanteessa (V14:1) se, että tarjous toistettiin vielä ranskalaisen

kieltäytyttyä siitä. Tilanteen kertonut, kolme vuotta Isossa-Britanniassa asunut vastaaja huomautti myös, että hänen oli joskus vaikea muistaa tarjota asioita briteille riittävän monta kertaa.

Mielenkiintoista kyllä kutsun esittäminen suomalais-brittiläisessä viestinnässä tuli esille myös yhdessä Kirran tutkimusaineiston kriittisistä tilanteista – mutta Kirran tutkimuksen tilanteessa kulttuuriero oli täysin käänteinen:

Brittiläisen ja suomalaisen viestinnän suoruuseron tiedostin vain kerran kahden kuukauden aikana. Suunnilleen itseni ikäiset työtoverit olivat lähdössä viettämään iltaa ja pyysivät minua kohteliaasti mukaansa. Epäroin hieman, sillä pelkäsin tuntevani oloni ulkopuoliseksi ja sanoinkin sen vastausta odottavalle tytölle. Ilmeisesti toivoin tytön toistavan pyyntönsä ja vakuuttavan tulevan illan hauskuutta, jolloin olisin voinut lopulta myöntyä. Hän sanoi kuitenkin vain: ”It’s totally up to you. You are welcome to come with us but we don’t mind if you don’t want to come.” Näin suora vastaus sai jotenkin tuntemaan, etteivät he todella halunneet minua mukaansa, ja niinpä jäin lähtemättä. Suomessa on tottunut siihen, että toista, vaikkakin vain kohteliaisuussyistä, jonnekin mukaan pyydetessä vielä henkilön kieltäytyttyä toistetaan pyyntö tai sanotaan ”miten hauskaa olisi, jos hän lähtisi”. Hiljaa sisimmässä saatetaan huokaista helpotuksesta, kun toinen kieltäytyy toisenkin pyynnön jälkeen. Tämän vuoksi brittiläinen suoruus tuntui hieman loukkaavalta, vaikkei vastaus todellisuudessa sitä ollutkaan. (Kirra 1999, 95.)

Myös edellisessä tilanteessa britti kutsuu suomalaisen mukaansa, mutta vain kohteliaisuudesta, ja odottaa tämän kieltäytyvän. Tällä kertaa suomalainen on kuitenkin se, joka on tottunut siihen, että kutsuja toistetaan vielä toisen kieltäytyttyäkin. Sekä Kirra että tilanteen kertonut henkilö selittävät tilannetta suomalaisten epäsuoralla viestinnällä, jota tilanteen britti ei heidän mukaansa ymmärtänyt (mielestäni on kuitenkin huomattava, että britti saattoi ymmärtää suomalaisen tarkoituksen, mutta ei vain halunnut antaa hänelle tilaisuutta hyväksyä kutsua). Kirran mukaan tilanteen suomalainen olisi halunnut, että britti olisi kiinnittänyt enemmän huomiota siihen, mitä hän tarkoitti, ei niinkään siihen, mitä hän sanoi. (1999, 96.) Tämä sotii vastaan Salo-Leen ja Carbaughn kuvaamaa periaatetta, jonka mukaan Suomessa sanojen totuusarvolle annetaan suuri paino ja puhujien tulee olla sitoutuneita sanoihinsa. Myöskään Ladau-Harjulinin havainto, jonka mukaan hänen tutkimansa suomalaiset olivat brittejä suurempia viestinnässään, ei tue Kirran tulkintaa. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että sekä suomalaisten että brittien suoruudessa ja heidän sanojensa totuusarvossa on tilanteista ja yksilöllistä vaihtelua: joissakin tilanteissa jotkin suomalaiset eivät tarkoita, mitä

sanovat. Edellä kuvatun kaltaisia kulttuurieroja kannattaisikin tutkia entistä enemmän tilanteisen vaihtelun kannalta, jotta välttyttäisiin tutkimustuloksilta, jotka saattavat vahvistaa haitallisia stereotyyppioita.

Tutkimusaineistoni seuraavissa kahdessa tilanteessa vastaajat tulkitsevat ilmaukset ”Can I help you?” ja ”Well done” kirjaimellisesti ja havaitsevat myöhemmin, etteivät britit ehkä tarkoittaneet niillä aivan sitä, mitä sanoivat:

Esimerkki 10:

- a. Ensimmäisen päivänä Lontooseen ja oppilaitokseeni saapuessani sain asuntotoimistosta ohjeet kääntyä asuntokohteeni vastaanottotoimiston puoleen, jotta voisin kirjoittautua sisään. Löysin toimistorakennuksen ohjeiden ja kartan perusteella, ja sen kummemmin asiaa miettimättä painelin sisään ensimmäisestä mahdollisesta ovesta (joka kaiken lisäksi oli avoimena suoraan kadulle). Toimistossa sisällä minua oli vastassa pari hämmästyneen näköistä, noin kolmekymppistä virkailijaa joiden kysymyksen "Can I help you?" tulkitsin poikkeukselliseksi avuliaisuudeksi, varsinkin kun ei selvästi ollut vielä minun vuoroni (peremmällä oli pitkä jono muita sisäänkirjoittautujia). Kieltäydyin hilpeästi tästä avuntarjouksesta, liityin sivuovesta vastaanottotiskin taakse jonon jatkoksi odottamaan vuoroani ja päätin paremman selityksen puutteessa jättää huomiotta selkeästi närkästyneiden ja toisiinsa vilkuilevien virkailijoiden ilmeet.
- b. Myöhemmin, joitakin päiviä asuntokohteessani asuttuani ja toimistossa asioituani ymmärsin, että tavallisilla asukkailla ei missään olosuhteissa ollut asiaa toimistossa olevan vastaanottotiskin 'väärälle' puolelle. Varsinaisen sivuovesta varsinaisen toimiston puolelle ja sieltä ulos kadulle kulkivat vain ja ainoastaan henkilökunnan edustajat ja se että olin marssinut sisään kiellettyä reittiä (joka oli kyseisenä päivänä auki vain tuuletussyistä) täytyi olla huomattava rikkomus, ainakin joidenkin työntekijöiden mielestä. Ymmärsin samalla, että 'can I help you?' olikin vain toimiston työntekijöiden kohteliaan mahdollinen tapa herätellä minut tajuamaan tekemäni rike ja saada minut luikkimaan omalle reviirilleni ASAP.
- c. Olen yhä sitä mieltä, että 'can I help you' on harhaanjohtavan lievä ilmaisu, jos varsinainen viesti on 'ulos täältä ja sassiin', mutta tilanteen ymmärtäminen oli terveellinen oppitunti siitä, mitä brittiläisellä kohteliaisuuskäsityksellä tarkoitetaan. (V4:1)

Esimerkki 11:

- a. Toinen työpaikkani omistajista oli n. 60-vuotias liikemies, Sandhurstin käynyt majuri evp. ja ylemmän yhteiskuntaluokan edustaja. Tavatessani tämän esimieheni ensimmäistä kertaa kätelimme ja esittäydyimme, minkä jälkeen hän totesi "well done". Jäin hieman hölmistyneenä odottamaan jatkoa tai selvitystä siitä, mitä nyt olin tehnyt erityisen hyvin. Vasta myöhemmin minulle selvisi, että tämä "well done" on kyseisen herran maneerit, jota hän toistaa puheessaan hyvin usein. Varsinkin hänen puheenvuoronsa lähestyessä loppuaan tapasi miltei kaikki olla "well done", vaikka asiat olisivatkin sujuneet täysin normaalisti. Muut eivät tuntuneet kiinnostavan tähän maneerin sen suurempaa huomiota, mutta myönsivät kyllä sen olevan merkillepantava ja huvittavakin puheenparsi kun heille asiasta mainitsin.
- b. Luulin omistajan tarkoittaneen minua ja minun työpanostani, vaikka kyseessä oli miltei tyhjä hokema. Opin, että sujuvaan englanninkieliseen puheenparteen tottuminen vie aikaa. Opin myös sen, että ei kannata turhaan jännittää kommunikaatiotilanteita, vaikka ne tapahtuisivat vieraalla kielellä tai esimiehen kanssa. Jännittäminen vain pahentaa asiaa: tässä nimenomaisessa tilanteessa se luultavasti esti minua kysymästä "what do you mean, sir?" ja näin selvittämästä asiaa kerralla.
- c. Hämmäntyneisyyttä, huvittuneisuutta ja ihmetystä. Minulle oli suuri ihmetyksen ja riemun aihe todeta se aksentti, jolla omistaja ja hänen vieraansa puhuivat. Se oli suoraan BBC:n laatusarjojen yläluokan puheen kaltaista. Olin jonkin aikaa epäuskon vallassa, kunnes hyväksyin että nämä ihmiset

todellakin puhuvat tähän tapaan ja että tämä ei ole näytelmää vaan totisinta totta. (V2:2)

Jälleen kerran vastaajat tulkitsevat brittien viestintää suomalaisten totuudenmukaisuutta ja kirjaimellisuutta korostavien viestintäsääntöjen mukaisesti: he tulkitsevat ilmauksen ”Can I help you?” avuntarjoukseksi ja ilmauksen ”Well done” kehuksi hyvästä työstä. Ensimmäisessä tilanteessa (V4:1) kyse oli luultavasti myös eroista henkilöiden kohteliaisuuskäsityksissä sekä viestinnän suoruudessa. Tilanteessa toistuu Ladau-Harjulinin havainto siitä, että britit saattavat viestiä suomalaisia epäsuoremmin. Jälkimmäisessä tilanteessa (V2:2) taas ”well done” voi olla yhdelle britille tyypillinen yksilöllinen hokema, jota muutkin britit pitivät huvittavana. Vastaajan mukaan britit eivät kuitenkaan aluksi kiinnittäneet hokemaan sen suurempaa huomiota, joten todennäköistä on, että he eivät tulkinneet ilmausta yhtä kirjaimellisesti kuin suomalainen vastaaja. Niinpä tässäkin tilanteessa heijastuu suomalaisten taipumus odottaa viestinnältä useissa tilanteissa totuudenmukaisuutta.

Tässä tutkimuksessa esille tulleet kielellistä viestintää koskevat kriittiset tilanteet liittyivät siis pääasiassa vastaajien englanninkielen taitoon sekä eroihin vastaajien ja heidän kohtaamiensa brittien kohteliaisuuskäsityksissä ja sanoilta odotetussa totuusarvossa. Tutkimuksessa ilmi tulleet erot vastaajien ja brittien välillä olivat suurelta osin samankaltaisia kuin kulttuurierot, joita suomalaisten ja brittien välillä on havaittu aiemmissa tutkimuksissa. Kielellisistä tilanteista vain kutsujen ja tarjousten esittämistä koskevat tilanteet olivat ristiriidassa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Opiskelijoille sattui kieliharjoittelussa kuitenkin myös ei-kielellisiä ongelmatilanteita, joista kerron seuraavaksi.

Ei-kielellinen viestintä: Erot eleissä

Vastaajista yksi kertoi kriittisen tilanteen, joka liittyi kulttuurienvälisiin eroihin eleissä:

Esimerkki 12:

- a. Skotlannissa jonkin aikaa vietettyäni havahtuin siihen, että toisensa tuntevat henkilöt (yleensä nuoremmat mieshenkilöt) saattavat tervehtiä toisiaan päätä nyökkäyttämällä. Tämä on mahdollista myös Suomessa, mutta täällä on yleisempää, että tervehtiminen tapahtuu päätä taaksepäin nyökkäyttämällä. Skotlannissa sen sijaan päätä nyökäytettiin sivulle eteenpäin (siihen suuntaan, jossa toinen henkilö on). Minulla kesti pitkän aikaa tottua tähän tapaan nyökätä ja aluksi jäin vain hölmistyneenä katselemaan minulle nyökännyttä henkilöä, kun luulin hänen tarkoittaneen jotain erityistä, vaikka minulla ei ollut aavistustakaan mitä. Nyökkääminen ei ollut mikään virallinen tai erityisen kohtelias tervehtimistapa, mutta välitön ja ystävällinen. Se vaihdettiin esimerkiksi työtovereiden kesken, jotka kohtasi vain muutaman kerran työpäivän aikana yleensä aamulla ensimmäistä kertaa tavattaessa, tai esimerkiksi tutun henkilön kävellessä vastaan kadulla.
Ajoin Isossa-Britanniassa paljon moottoripyörällä, ja huomasin tämän tervehtimistavan olevan yleinen myös moottoripyöräilijöiden kesken. Suomessa motoristit tervehtivät toisiaan yleensä vasenta kättä heilauttamalla. Ero saattaa johtua niinkin yksinkertaisesta syystä että Isossa-Britanniassa motoristit kohtaavat toisensa oikealta puolelta, eikä kaasukättä voi irrottaa ohjaustangosta.
- b. Pään nyökkäys näytti minusta oudolta. Se oli samanlainen jota suomalainen käyttäisi silloin, kun hän kantaa pähvilaitikkaa sylissään ja pyytää jotain siirtämään jonkin esineen pöydältä, jotta voisi asettaa pähvilaitikon pöydälle ("voisitko siirtää tuon lautasen? *nyökkäys*")
Pian kuitenkin oivalsin, että kyseessä on tervehdys. En kuitenkaan koskaan ehtinyt oppia tätä nyökkäystapaa tai kokenut sitä luontevaksi.
- c. Hämmästyneisyyttä ja huvittuneisuutta. Sain sen käsityksen, että nyökkäämällä tervehtiminen on enemmän tyypillistä alempien yhteiskuntaluokkien piirissä, mutta se ei juuri muuttanut käsitystäni brittikulttuurista. (V2:1)

Tilanteessa skotlantilaisten päännyökkäys hämmästytti suomalaista vastaajaa, vaikka Suomessakin on joskus tapana tervehtiä päätä nyökkäämällä. Vastaajan mukaan Skotlannissa päätä kuitenkin nyökätään eri suuntaan kuin Suomessa. Tilanne havainnollistaa osuvasti sitä, miten hyvinkin pienet kulttuurienväliset erot eleissä saattavat haitata viestin ymmärtämistä. Siitä huolimatta useinkaan ei ehkä tulla ajatelleeksi, että vieraan kielen taidon lisäksi toisten kulttuurien kanssa viestivät henkilöt tarvitsisivat tietoa myös näiden kulttuurien ei-kielellisestä viestinnästä. Erityisen tärkeää tällainen tieto olisi kulttuurienvälisen viestinnän asiantuntijoille, kuten kääntäjille ja tulkeille.

Kuten luvussa 2.3.1 todettiin, myös Kirran tutkimuksessa tuli esille kriittinen tilanne, joka liittyi suomalais-brittiläiseen viestintään ja eleisiin. Kyseisessä tilanteessa suomalainen matkustaja tilasi

British Airwaysin koneessa kaksi olutta ja yritti vahvistaa viestiään näyttämällä kahdella sormella V-merkin kämmenpuoli sisäänpäin – ele, joka Isossa-Britanniassa usein tulkitaan hävyttömäksi ja joka johtikin lentoemännän nuivaan suhtautumiseen. Jos käsimerkki olisi näytetty kämmenpuoli ulospäin, ongelmia ei ilmeisesti olisi syntynyt. (1999, 130.) Tässäkin tilanteessa kyse oli siis hyvin pienestä erosta eleissä, mutta erosta, jolla oli suuri vaikutus vuorovaikutuksen toiselle osapuolelle välittyneeseen viestiin.

Ei-kielellinen viestintä: Erot aikakäsityksissä

Kulttuurienväliset ei-kielelliset erot eivät rajoitu eroihin eleissä. Ei-kielellisen viestinnän erot näkyvät eleiden lisäksi muun muassa erilaisina aikakäsityksinä sekä erilaisina tapoina käyttää tilaa, pukeutua tai ilmaista tunteita (Salo-Lee 1996/1998b, 30). Tässä tutkimuksessa vastaajat raportoivat kaksi suomalaisten ja brittien aikakäsitysten eroihin liittyvää kriittistä tilannetta:

Esimerkki 13:

- a. Brittiläisten kämppisteni Rajin, Lauran ja Duncanin (kaikki 21-22 vuotiaita) asuessani huomasin, että he ymmärsivät käsitteet kuten "heti" tai "15 minuutin kuluttua" huomattavasti suurpiirteisemmin kuin minä. Oli sitten kyse luennolle, syömään tai palohälytyksen vuoksi vastapäisen talon seinustalle siirtymisestä, brittiystävilläni ei poikkeuksetta näyttänyt olevan kiire minnekään vielä siinä vaiheessa kun itse etenin jo puolijuoksua.
- b. Aikakäsitysten ero ei sinänsä aiheuttanut vakavia konflikteja missään vaiheessa, pahin seuraus niistä oli lähinnä, että näytin itse hieman hölmöltä tärhistessäni aina lähtökuopissa noin varttia ennen kaikkia muita, ikään kuin kämppikseni olisivat yhteisestä päätöksestä siirtäneet lähtöaikaa minulle ilmoittamatta.
- c. Tunnettuani muutaman kuukauden jatkuvaa epävarmuutta siitä, missä ajassa ihmiset ympärilläni oikeastaan elivät, lopetin viimein laskemasta täsmällisyyden puutetta ystäväni henkilökohtaiseksi vajavaisuudeksi ja siirsin oman henkisen kelloni n. 15 min taaksepäin - väliäkö sillä, jos bussi ehtii mennä, kohta tulee varmasti seuraava. (V4:2)

Esimerkki 14:

- a. Aikakäsitykseen liittyvä erilaisuus: en muista yhtä tiettyä tapausta, mutta yleisesti ottaen myöhästely oli tavanomaista ystäväni ja isäntäperheen keskuudessa. Suomalaisena olin tottunut siihen, että klo 15 tarkoittaa tasan klo 15, kun taas ystäväni aikakäsitykset olivat hieman joustavampia. Jouduin usein odottamaan muita vähintään puolituntia. Olisin tietysti itekin voinut tulla myöhemmin paikalle, mutta jaksoin aina toivoa, että ystäväni kerrankin tulisivat ajoissa. Toivo oli tietysti turha.
- b. Asiaan ei sinänsä liittynyt mitään väärinkäsitystä, myöhästely vain oli hyväksyttävämpää tuttavapiirissäni, minkä huomasin kyllä pian. Itse olin kuitenkin oppinut, että sovittuun tapaamiseen tullaan ajoissa, ja halusin pitää tästä tavasta kiinni. Itse myös olisin ilmoittanut toiselle, jos tiedän myöhästävni puolituntia, mutta tällaista tapaa ei paikallisilla ollut, koska myöhästymisen oli

eräänlainen kirjoittamaton sääntö. Tunsinkin välillä itseni hieman hölmöksi, kun jatkuvasti menin ajoissa, vaikka tiesin että muut myöhästyvät. Asian vakavuuden arvioisin melko korkeaksi, sillä jatkuva odottelu ei pidemmän päälle ole mukavaa. Lisäksi en koskaan "testannut", mitä olisi tapahtunut, jos minä olisin tullut myöhässä tapaamiseen. En voinut luottaa siihen, että muut olisivat odottaneet vuorostaan minua. Opin kokemuksesta sen, että kannattaisi toimia niin kuin paikalliset toimivat. Oma varovaisuuteni vain esti minua tekemästä niin.

- c. Odottelu kävi kyllä välillä hermoilleni, ja välillä olisi kyllä tehnyt mieli asiasta huomauttaakin toiselle osapuolelle, mutta en sitä koskaan tehnyt. Olisi ollut liikaa vaadittu toista luopumaan elinikäisestä tavastaan, sillä enhän minäkään ollut valmis aloittamaan myöhästelyä, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus. Yritin suhtautua asiaan periaatteella "maassa maan tavalla". Asia ei vaikuttanut mielestäni käsityksiini maan kulttuurista, sillä olin tietoinen tästä eroavaisuudesta jo ennen kieliharjoittelua. (V13:1)

Molemmissa tilanteissa suomalainen vastaaja saapuu sovittuihin tapaamisiin täsmälleen sovittuun aikaan, mutta joutuu odottelemaan brittejä, jotka suomalaisesta näkökulmasta katsottuna myöhästyivät usein. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on huomattu brittien suhtautuvan aikaan suomalaisia joustavammin. Luvussa 2.4.1 todettiin, että sekä suomalaiset ja britit ovat yksiaikaisia eli molemmille aikataulujen noudattaminen on tärkeää, mutta Yli-Rengon tutkimuksen suomalaiset kuitenkin olivat brittejä täsmällisempiä. Lisäksi luvussa 2.3.1 mainittiin, että myös Kirran tutkimuksessa näkyivät erot suomalaisten ja brittien aikakäsityksissä. Kirran raportoimista kriittisistä tilanteista yhdessä suomalainen henkilö kutsui englantilaisen ystävänsä kotiinsa ja hämmästyi, kun tämä tuli aina noin puoli tuntia sovittua myöhemmin (1999, 175–176). Oma tutkimukseni tukee näissä aiemmissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja eroista suomalaisten ja brittien aikakäsityksissä: molemmissa kulttuureissa ollaan usein moniaikaisiin kulttuureihin verrattuna täsmällisiä, mutta suomalaiset ovat monissa tilanteissa vielä brittejä täsmällisempiä.

Ei-kielellinen viestintä: Erot tavoissa ja käytännöissä

Tutkimukseni vastaajille oli sattunut myös tilanteita, joissa ongelma ei ollut suoranaisesti vuorovaikutuksellinen, vaan usein enemmänkin erilaisiin tapoihin tai käytäntöihin liittyvä. Osa näistä tilanteista ei välttämättä myöskään koskenut kulttuurieroja, vaan yksilöllisiä eroja. Monet

vastaajista kuitenkin pohtivat myös kulttuurikysymyksiä tilanteiden kohdalla ja pitivät kulttuurieroja mahdollisina syinä tilanteisiin. Seuraavissa kahdessa tilanteessa ongelmia aiheuttivat erilaiset käsitykset au pairin roolista ja tehtävistä:

Esimerkki 15:

- a. Pieni asia, mutta kerronpa kuitenkin. Tein kieliharjoitteluni olemalla au pairina manchesterilaisessa perheessä. Perhe asuu suhteellisen varakkaalla alueella, jossa on myös paljon juutalaisia (hekin olivat). Oikeastaan tällaisia pieniä tilanteita oli useita. Ne liittyivät työtehtäviini, jotka siis olivat lähinnä kodinhoitoon liittyviä. Minulla oli joskus ymmärtämistä vaikeuksia, ja se johtui luullakseni yksinkertaisesti siitä, että käytännöt kotitöissä nyt vain sattuvat olemaan erilaiset - voi olla että jossain muussa suomalaisessa perheessä kuin omassani kasvanut henkilö ei olisi kohdannut samoja ongelmia. Näin ollen en ole varma voiko näitä sinänsä laskea kulttuurienvälisiksi kriittisiksi tilanteiksi.
Kun siis minulta kysyttiin esimerkiksi osaanko viikata, johon vastaan kyllä ja menen tekemään hommia, ei se olekaan sama tapa jolla se on tehty isäntäperheessä. Perheen äiti saattoi olla hyvinkin kummissaan siitä ettei meillä päin tehdä jotain asiaa tietyllä tavalla. Perheessä ollessani opin esim. etteivät he olleet kuulleetkaan lakanoiden vetämisestä ja että tiskit huuhdotaan nimenomaan kylmällä vedellä.
- b. Väärinkäsitykset selvisivät onneksi melko nopeasti. Muilta au paireilta kuulemieni kommenttien mukaan perheiden välillä oli aikamoista vaihtelua sen suhteen, mitä au pairilta odotettiin.
- c. Tilanteet olivat usein hieman turhauttavia. En luultavasti osannut ottaa korjausneuvoja rakentavasti, mutta siltikin tuntui että myös toinen osapuoli saisi olettaa vähemmän. (V5:1)

Esimerkki 16:

- a. Aupair-perhe ei mielestäni ollut tarpeeksi selvästi ilmaissut minulle työaikojani tai työtehtäviäni. Pari ensimmäistä oleskeluviikkoa arvailin, mitä minun haluttiin tekevän. Samaten en tiennyt voinko lähteä milloin ulos, kun en tiennyt olinko milloin töissä ja milloin en. Sitten rohkaistuin keskustelemaan isäntäperheen äidin kanssa ja ilmaisin, että en tiedä mitä minulta odotetaan ja että jos tehtäväni ja työaikani määriteltäisiin tarkemmin. Tein sen mielestäni ihan sivistyneellä tavalla, mutta hän taisi ottaa sen henkilökohtaisesti, koska illalla perheen isä otti asian puheeksi ja sanoi, että rouva oli kertonut että välillämme on jännitteitä.
- b. Luulen että perheellä oli alun perin väärä käsitys aupairin roolista. Omasta mielestäni olin lapsille ensisijaisesti luottohenkilö ja hoitaja, mutta aikuisille ensisijaisesti työntekijä, joka tekee mitä pyydetään, ei mitä itse katsoo parhaaksi. Tosin perhe ei ollut mitenkään kovin tasapainoinen muutenkaan, äiti kärsi masennuksesta ja hänellä oli ongelmia pitää huolta perheestä ja talosta. Välillä tuntui, että minut oli palkattu "korjaamaan" tilannetta, mihin en tietenkään pystynyt. Muutamia muitakin vastaavanlaisia tapauksia tapahtui, joissa en tiennyt mitä minulta odotettiin, ja sitten perhe pettyi kun saivat mitä olivat pyytäneet, eivät sitä mitä olisivat tahtoneet. Tapaus tosin näytti, mitä tuleman pitää, ja tiesin tulevaisuudessa varoa moisia tilanteita.
- c. Tapaus sai kyllä suojamuurin pystyyn, yritin varoa tekemisiäni ja sanomisiani. Oli hämmäntävää, että perhe reagoi kielteisesti siihen, että otin jonkin ihan yksinkertaisen käytännön asian puheeksi. Aupair-toimisto nimenomaan oli kehottanut keskustelemaan perheen kanssa työtehtävistä ja -ajoista. En tiedä, johtuiko nämä ongelmat kuitenkaan kulttuurieroista vai vaan perheen (ja minun) ominaisuuksista. Ajattelin kyllä, että näinkö Englannissa toimitaan, että mistään ei puhuta, vaan tehdään mitä sattuu ja toivotaan että menee edes suunnilleen oikein. (T3:1)

Molemmat vastaajista kokivat, että tilanteisiin saattoivat vaikuttaa yksilölliset erot, mutta miettivät myös kulttuurierojen mahdollisuutta. Kummallekaan ei siis ollut koskaan täysin selvinnyt, mistä tilanteet johtuivat. Toisella vastaajalla (T3) tilanne oli myös ainakin hetkellisesti vaikuttanut

käsitykseen brittikulttuurista: ”Ajattelin kyllä, että näinkö Englannissa toimitaan, että mistään ei puhuta, vaan tehdään mitä sattuu ja toivotaan että menee edes suunnilleen oikein”. Johdannossa todettiin, että ihmisillä on usein taipumus tulkita kulttuurieroista johtuvat ongelmat vuorovaikutuksen toisen osapuolen persoonallisuudesta johtuviksi ongelmiksi. Edellisten tilanteiden perusteella näyttäisi kuitenkin myös siltä, että mahdollisesti yksilölliset piirteet saatetaan joskus tulkita koko kulttuuria koskeviksi piirteiksi ja että rajanveto yksilöllisten ja kulttuurierojen välillä on ylipäänsä hankalaa. Niinpä tämänkaltaisia opiskelijoille sattuneita tilanteita kannattaisikin ehkä analysoida yhdessä opiskelijoiden kanssa kääntäjien koulutuksen aikana, jotta opiskelijoille ei jäisi tilanteista epäselvyyksiä, mahdollisia väärinkäsityksiä tai toista kulttuuria koskevia haitallisia yleistyksiä.

Seuraavassa tilanteessa ongelmia aiheuttivat erilaiset siivouskäytännöt:

Esimerkki 17:

- a. Frank, 40-50-vuotias hovimestari (ymmärtämän mukaan entinen brittiarmeijan mörkö) piipahteli työsuhdeasunnossani, jonka eteisessä säilöttiin mm. maaleja, pari-kolme kertaa kun en ollut siellä asiasta ilmoittamatta ja kuittaili paikan siisteydestä sekä kaljatölkkien määrästä. Ilmeisesti olisi pitänyt olla häpeissään kodinhuollosta, mutta itse otin asian tungettelen kannalta.
Sama herra kielsi ajamasta autoa krapulapäivänä tuossa elontilassa, mikä kyllä sopi senhetkiseen fiilikseen, mutta oli sekin tulkittavissa kuittailuksi ja olisi harmittanut jos olisi ollut mielessä lähteä johonkin.
- b. Tilanne johtui luultavasti ennemminkin vastaosapuolen nipoudesta kuin varsinaisesta kulttuurisyytä, tosin ehkä taustalla saattoi möllöttää syvään iskostunut palvelusväen aseman ylläpitäminen ja sopivuuden haku porhojen seurassa liikkumisessa (paikka oli maaseudulla, kalliimman hintaluokan kalastus/metsästystilus, jossa pyöri melko yläluokkaista väkeä.)
Tämänkaltaisia vastakkainpitäviä tapahtui kuitenkin melko harvakseltaan, eivätkä tapaukset hiertäneet kaiken kaikkiaan kovinkaan paljon, varsinkin kun F. kohteli koko henkilökuntaa samalla tavalla ja muut työtoverit olivat varsin rentoja.
Tapauksen väärinkäsitys oli ehkä siivoustiheyden harvuuden aiheuttama ruokaoluthylsyjen ylenmääräinen kertyminen olohuoneen pöydälle, joka saattoi harjaantumattomaan silmään näyttää kaappijuopottelulta. Alkoholikulttuurien ero Suomessa ja GB:ssä?
- c. Kuten edellä: tunsin että kotirauhaa häiritään tms. Koska en tuntenut vielä Frankia kovinkaan hyvin, mielikuva hänestä muotoutui melko paljon näiden tapausten kautta, muttei kuitenkaan kokonaan. Koko kulttuurin kuvaan ei tullut erikoisempaa kolhua. (T2:1)

Tämänkin tilanteen kertoneella vastaajalla oli vaikeuksia vetää rajaa kulttuuristen erojen ja yksilöllisten erojen välille: toisaalta vastaaja miettii vuorovaikutuskumppanin persoonan vaikutusta,

toisaalta taas brittiläisen luokkayhteiskunnan vaikutusta ja maiden alkoholikulttuurien eroja.

Tilanteen syyt ovat jääneet vastaajalle epäselviksi, mutta tilanne vaikutti hänen käsitykseensä toisen osapuolen persoonasta. Kuten edellä, myös tämän tilanteen kohdalla tilanteen analysoimisesta yhdessä käännöstieteen englannin opettajien ja muiden opiskelijoiden kanssa voisi olla hyötyä.

Kahdessa seuraavassa tilanteessa vastaajilla oli Isossa-Britanniassa vaikeuksia pankkiasioiden hoitamisessa:

Esimerkki 18:

- a. Työstä saamani palkan maksu oli muodostua ongelmaksi. Minulle ehdotettiin mm. shekillä tai käteisellä maksua tai että avaisin tilin Isossa-Britanniassa. Minä selitin työnantajalleni, että kaikkien osapuolien kannalta helpoin vaihtoehto olisi IBAN-pankkisiirto suoraan omalle tililleni. Tämä verkkopankin yksinkertainen toiminto tuntui kuitenkin työpaikkani omistajan sihteeristä (n. 60-vuotias naishenkilö) ylitsepääsemättömän vaikealta.
Palkanmaksuni viivästyi ja menin pankkiin avatakseni tilin Isossa-Britanniassa. Tämä osoittautui kuitenkin täysin mahdottomaksi. Voidakseni avata tilin minun tuli kyetä osoittamaan, että minulla on säännöllisiä tuloja Isossa-Britanniassa vähintään puolen vuoden ajalta. Tähän tarkoitukseen olisi käynyt esimerkiksi palkkakuitti(!). Esitin työnantajani minulle kirjoittaman todistuksen työsuhteestani. Pankkivirkailija kuitenkin totesi ongelmani liian monimutkaiseksi ja ohjasi minut pankinjohtajan (tai johtavan virkailijan) puheille. Hänelle yritin parhaani mukaan selittää tilanteeni: olen töissä Skotlannissa tilapäisesti, minulla on työlupa ja "national insurance number", tarvitsen tilin palkanmaksua varten, sillä brittiläisen shekin lunastaminen Suomessa maksaa n. 60 e/kpl. Vastaukseksi sain pitkäjänteisiä selvityksiä siitä, kuinka säännöt ovat sääntöjä ja että näillä säännöillä pyritään ehkäisemään rahanpesua ja terrorismia ja että turvallisuus on minunkin etuni. Tilanne tuntui epätodelliselta. Minä kiitin kohteliaasti ja poistuin koittaakseni onneani toisessa pankissa. Siellä kuitenkin toistui edellisen kaltainen selitysten ja hallinnollisten sääntöjen tulva.
Sain yksiselitteisen käsityksen, että EU-kansalaisen on miltei mahdotonta avata pankkitiliä Skotlannissa omin neuvoin. Ongelma palkanmaksusta ratkesi kuitenkin lopulta, kun sain työnantajani sihteerin lukuisten selvitysten jälkeen vakuutettua siitä, että pankkisiirto Suomeen internet-päätteen avulla on paitsi helppo ja turvallinen, myös edullinen keino maksaa minun palkkani.
- b. Oletin, että Isossa-Britanniassa käytetään tili- ja pankkisiirtoja sekä nettipankkia yhtä luontevasti kuin Suomessa, mutta olin pahasti väärässä. Laskuja maksetaan vielä yleisesti shekillä, mitä Suomessa ei ole tehty enää viiteentoista vuoteen. Opin, että Iso-Britannia on vielä kaukana toimivasta tietoyhteiskunnasta ja joiltain osin jopa kaksi vuosikymmentä Suomea jäljessä.
- c. Turhautumista ja ärtymystä. En olisi etukäteen voinut kuvitella, että Iso-Britannia on niinkin takapajuinen maa kuin se on. Pankissa turhauduin virkailijoiden byrokraattiseen, sääntöihin nojaavaan ja hieman ylimieliseen asenteeseen. Asiakaspalvelu ei heitä kiinnostanut, vaikka toiminta olikin ulkoisesti hyvin kohteliaasta. Tilanne ei varsinaisesti muuttanut käsitystäni brittikulttuurista, sillä minulla ei vastaavasta ollut aikaisempia kokemuksia, mutta tämä tilanne teki edellä kuvailemani tekijät hyvin konkreettisiksi. (V2:3)

Esimerkki 19:

- a. En valitettavasti muista enää kovin yksityiskohtaisesti tällaisia tapahtumia, mutta sen muistan, että ihmisten kohteliaisuus, ystävällisyys ja avuliaisuus teki vaikutuksen. Suoritin kieliharjoitteluni Lontoossa, ja vuorovaikutustilanteita oli useita: hain mm. töitä kiertämällä Oxford Streetia CV kourassa, siivosin yläluokan brittien hienostoasuntoja australialaisen joogin alaisena ja tutustutin perinteiseen pubimeininkiin itä-Lontoon Bethnal Greenissä. Tapasin muutamia brittejä, mutta yhtä paljon myös muualta (usein englanninkielisestä) maailmasta Lontooseen muuttaneita ihmisiä.
Yhden vaikean tilanteen muistan: yritin avata pankkitiliä ilman työpaikkaa tai

sosiaaliturvatunnusta. Useat pankkivirkailijat suhtautuivat reppumatkaajan näköiseen tyttöseen kylmästi ja halveksuvasti: eräässä pankissa minua ei juurikaan palveltu vaan todettiin kylmästi, ettei tiliä tipu. Pankkivirkailija oli noin 35-vuotias mies.

- b. Tilanteeseen saattoi liittyä väärinkäsityksiä, mukanani olevat suomalaiset pankkidokumentit eivät kai olleet riittävän virallisia. Niin tai näin, oletan että sosiaalinen statukseni ei sopinut ko. pankin asiakaskuntaan.
- c. Raivoissani olin: löysin lopulta töitä, mutta pankkitiliä en saanut lyhyen oleskeluni aikana avattua. Tapaus oli kuitenkin harvinainen, muutoin olin lähinnä positiivisesti yllättynyt brittien (tai pikemminkin lontoolaisten) ystävällisyydestä. (V16:1)

Molemmissa tilanteissa vastaajat olisivat halunneet avata pankkitilin, mutta eivät siihen pystyneet.

Molemmat vastaajat myös kokivat, että pankkivirkailijat olivat kohdelleet heitä tyylisti tai ylimielisesti. Tilanteet saattavat liittyä kulttuurieroihin siinä mielessä, että jotkin kulttuurit ovat byrokraattisempia kuin toiset, jolloin niissä myös pankkitilin avaaminen saattaa tuntua totuttua hankalammalta. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että pankkitilin avaaminen saattaa olla hankalaa myös ulkomaalaisille Suomessa. Niin tai näin, tilanteet aiheuttivat vastaajissa voimakkaita reaktioita: turhautumista, ärtymystä ja raivoa. Edellisen tilanteen kertoneella vastaajalla palkanmaksun hankaluus myös vaikutti hänen käsitykseensä Isosta-Britanniasta ja johti negatiiviseen arvottamiseen: ”En olisi etukäteen voinut kuvitella, että Iso-Britannia on niinkin takapajuinen maa kuin se on”.

Tässä tutkimuksessa vastaajien raportoimat ei-kielelliset ongelmatilanteet liittyivät siis eroihin eleissä, aikakäsityksissä sekä tavoissa ja käytännöissä. Eleisiin ja aikakäsityksiin liittyvät kriittiset tilanteet saivat tukea aiemmista suomalaista ja brittiläistä kulttuuria vertaileista tutkimuksista. Ylipäänsä vastaajille oli sattunut sekä kielellisiä että ei-kielellisiä kriittisiä tilanteita, mikä tukee johdannossa esitettyä hypoteesia. Kaikkia kriittisiä tilanteita koskevia hypoteeseja ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan voitu vahvistaa eikä kumota. Vastaajien antamien taustatietojen vaikutuksesta kriittisissä tilanteissa kuvailtujen kulttuurierojen syvyyteen ei tutkimuksen aineiston perusteella voitu tehdä päätelmiä, sillä aineisto oli melko pieni, eikä siinä esille tulleita

kulttuurieroja pystytty selvästi luokittelemaan syviksi tai pinnallisiksi.

Luvussa 2.3.1 esiteltiin Kirran tutkimukseen verrattuna tässä tutkimuksessa tuli esille monia samankaltaisia kriittisiä tilanteita: mm. erot kohteliaisuudessa, eleissä ja aikakäsityksissä johtivat kriittisiin tilanteisiin sekä Kirran tutkittavien että oman tutkimukseni vastaajien kohdalla. Oman tutkimukseni tulokset kuitenkin myös erosivat Kirran tutkimuksen tuloksista. Kuten luvussa 2.3.1 mainittiin, Kirran tutkimuksessa suomalaisilla oli erityisen paljon hankaluuksia brittien kanssa keskustelunhallintaan liittyvissä tilanteissa: suomalaisilla oli brittien seurassa vaikeuksia saada suunvuoroa, he tulivat puhuessaan keskeytetyiksi ja heistä tuntui, että britit yllättyivät heidän vähäpuheisuudestaan. Oman tutkimukseni vastaajat eivät kuitenkaan raportoineet kuin yhden tilanteen (V15:3), joka liittyi osittain keskustelunhallintaan. Tämä saattaa johtua aineistoni pienuudesta: käännöstieteen englannin opiskelijoille on saattanut Isossa-Britanniassa sattua keskustelunhallintaan liittyviä tilanteita, mutta he eivät raportoineet niitä tutkimuksessani. Toisaalta on myös mahdollista, että keskustelunhallinta suomalais-brittiläisessä vuorovaikutuksessa tuottaa vähemmän ongelmia englannin kieltä yliopistossa opiskelleille käännöstieteen opiskelijoille kuin muiden alojen opiskelijoille.

Huomionarvoista tutkimuksessani kerätyissä ongelmatilanteissa on myös se, että näinkin pienessä aineistossa samankaltaiset sekä kielelliset että ei-kielelliset tilanteet toistuivat useiden vastaajien vastauksissa. Tuloksia ei voida yleistää koskemaan käännöstieteen englannin opiskelijoiden kokemia kriittisiä tilanteita, mutta tilanteet antanevat jonkinlaisen viitteen siitä, millaisia kriittisiä tilanteita käännöstieteen opiskelijoille usein sattuu heidän ollessaan kieliharjoittelussa Isossa-Britanniassa ja millaisia tilanteita ja niiden takana vaikuttavia kulttuurieroja käännöstieteen englannin koulutuksessa siis ainakin kannattaisi käsitellä. On kuitenkin mahdollista ja jopa

todennäköistä, että käännöstieteen opiskelijoille sattuu Isossa-Britanniassa myös muunlaisia kriittisiä tilanteita, joita tämän tutkimuksen aineistossa ei esiintynyt.

5.3 Käännöstieteen englannin koulutus

Tutkimuskyselyni osassa C vastaajilta kysyttiin yhdeksän käännöstieteen englannin koulutusta käsittelevää kysymystä (kysymykset 16–24). Tässä luvussa käsittelen näihin kysymyksiin saamiani vastauksia kysymys kysymykseltä.

Kysymyksillä 16 ja 17 selvitettiin sitä, olivatko vastaajat käsitelleet mahdollisissa kieliharjoitteluraporteissaan kokemiaan kriittisiä tilanteita eli liittyikö jo itse kieliharjoittelun suorittamiseen kriittisten tilanteiden analyysia. Vastaajista suurin osa (15 vastaajaa) oli kirjoittanut kieliharjoittelustaan raportin, neljä vastaajaa taas ei ollut. Kaikista vastaajista kuitenkin vain kaksi (T3 ja V2) oli raportissaan käsitellyt kriittisten tilanteiden kaltaisia tilanteita. Niinpä tämän aineiston perusteella näyttäisi siltä, ettei itse kieliharjoittelun suorittamiseen useinkaan liity harjoittelussa koettujen kriittisten tilanteiden analyysia.

Kysymyksessä 18 vastaajilta kysyttiin kurseista, joilla heitä käännöstieteen englannin koulutuksessa oli mahdollisesti valmennettu kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita:

18. Muistatko käännöstieteen englannin koulutuksesta kurseja, jotka olisivat valmentaneet sinua kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Jos muistat, niin mitä kursseja?

Millaista valmennusta sait näillä kursseilla?

Vastaajista suurin osa (11 vastaajaa) kertoi muistavansa kysymyksessä kuvaillun kaltaisia kursseja. Viisi vastaajaa taas ei muistanut tällaisia kursseja ja kolme vastaajaa ei osannut sanoa, muistiko. Ne vastaajat, jotka kertoivat muistavansa kursseja, mainitsivat tällaisina kursseina lähinnä käännöstieteen englannin perusopintoihin kuuluvia kursseja. Luvussa 3.2.3 todettiin, että käännöstieteen englannin opetussuunnitelmissa kulttuurienväliseen viestintään liittyvät asiat näkyvät erityisesti juuri perusopintojen kohdalla.

Vastaajien kyselyssä mainitsemista kursseista eniten mainintoja saivat kurssit *PP2B Johdatus brittienglantiin* (seitsemän mainintaa) ja *PP2G Maantuntemus GB* (samoin seitsemän mainintaa), joihin viitattiin seuraavasti (kursivoinnit lisätty)¹²:

Esimerkki 1:

- a. *British English -kurssi, British Culture and Society -kurssi* (T3)
- b. *British English, Maantuntemus GB*. (V1)
- c. *Ison-Britannian maantuntemus, Johdatus brittienglantiin* (V2)
- d. *British Culture and Society (tjsp) ja British English (tjsp)* (V4)
- e. käännöskursseilla on usein tullut kulttuurieroja esille, samoin kuin tietenkin kulttuurintuntemuskursseilla (*intro to US/British/Irish society and culture*) (V5)
- f. *MAANTUNTEMUS GB, ENGLANNINKIELINEN KIRJALLISUUS, JOHDATUS BRITTIENGLANTIIN* (V9)
- g. *PP2G Maantuntemus GB, PP2B Johdatus brittienglantiin, PP2F Maantuntemus IRL* (V11)
- h. Jotakin saatettiin mainita perusopintojen *britti-* ja *amerikanenglantikursseilla* (V14)

Vastaajat kertoivat saaneensa edellä mainituilla kursseilla seuraavanlaista valmennusta:

¹² Esimerkin vastauksista on poistettu kurssien opettajien nimet.

Esimerkki 2:

- a. Näillä kursseilla opin ennen kaikkea, miten britit itse suhtautuvat luokkaeroihin (jotka heijastuvat murre-eroissa) ja muihin ilmiöihin, jotka ovat brittikulttuurin arkipäivää. (T3)
- b. British English virkisti muistia britti- ja amerikanenglannin eroavaisuuksien osalta, maantuntemuskurssilla tuli perustietoa maantiedosta ja kulttuurista. (V1)
- c. En koe saaneeni varsinaista valmennusta, vaan mahdolliset toimintamallit rakentuvat kursseilla saamani asiantiedon pohjalta tekemiini omiin johtopäätöksiini. (V2)
- d. Lähinnä tietoa brittiläisen vuorovaikutuksen eroista puheen tasolla, sekä syväänjuurtuneiden instituutioiden ja arvojärjestysten yms vaikutuksesta ihmisten arkeen ja arvoihin. (V4)
- e. yleiskatsausta vieraisiin kulttuureihin, ja varsinkin käännöskursseilla eroja suomeen verrattuna (V5)
- f. konkreettisia esimerkkejä suomalaisen ja brittiläisen kulttuurin eroista ja laajempaa tuntemusta brittiläisestä kulttuurista. (V9)
- g. Kursseilla selvitettiin brittiläistä elämäntapaa ja kielenkäyttöä, ja niistä sai hyvät pohjatiedot briteissä opiskelua varten. Enemmän olisi kuitenkin ollut mukava kuulla, mutta olisiko siellä kuitenkaan oppinut samalla tavalla kuin maassa itse olemalla? (Vaikkakaan en kyllä ollut kauan briteissä). (V11)
- h. Joitakin sekaannusta usein aiheuttavia sanoja ja rakenteita saatettiin mainita. (V14)
- i. En oikein osaa sanoa erityisesti, koska kaikki asiat olivat niin täysin tuttuja jo itselleni, joten en varsinaisesti niitä huomannut. (T1)

Osa vastaajista (esim. V5 ja V9) tuntuu siis saaneen kursseilla hyvinkin kattavaa brittikulttuuria tai kulttuurienvälistä viestintää koskevaa valmennusta, kun taas osa vastaajista (esim. V2 ja V14) näyttää saaneen melko suppeaa valmennusta tai ei lainkaan varsinaista valmennusta. Opiskelijoista kaksi (V5 ja V9) mainitsi, että brittikulttuuria oli käsitelty muun muassa vertaamalla sitä opiskelijoiden omaan kulttuuriin, mikä noudattaa luvussa 3.1 kuvattua Ammannin suositusta. Yksi opiskelija (V11) taas olisi toivonut enemmänkin valmennusta, mutta epäili, että parhaiten oppii kuitenkin kohdemaassa oleskelemalla. Toinen (T1) taas koki tunteneensa jo kursseilla kerrotut asiat, luultavasti koska hän oli opiskellut Isossa-Britanniassa useita vuosia ennen kuin aloitti käännöstieteen englannin opinnot.

Edellä mainittujen kurssien lisäksi muut kurssit saivat vastaajien vastauksissa vain muutamia mainintoja. Käännöskurssit ja kurssi *PP2F Maantuntemus IRL* saivat molemmat vastaajilta (V5, V6, V11) kaksi mainintaa. Yhden maininnan taas saivat kurssit *PP2D Maantuntemus US* (V5), *PP3A Puhevalmius I* (V12), *PP2A Johdatus amerikanenglantiin* (V14) ja ”englanninkielinen kirjallisuus” (V9), joka saattaa viitata esimerkiksi kursseihin *AV6C Kirjallisuus Iso-Britannia ja Irlanti I* tai *AV6D Kirjallisuus Iso-Britannia ja Irlanti II* tai koko opintokokonaisuuteen *A6*

Englanninkielinen kirjallisuus. Suurin osa edellä mainituilla kursseilla saadusta valmennuksesta käsiteltiin jo edellä muiden kurssien yhteydessä. Jäljelle jäävistä kahdesta vastaajasta toinen (V6) ei täsmentänyt, millaista valmennusta oli saanut. Toinen vastaaja (V12) taas kertoi, että kurssilla *PP3A Puhevalmius I* oli harjoiteltu ”erilaisia keskustelutilanteita ja esimerkiksi brittiläisiä tapoja puhelimeen puhuttaessa”.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että vastaajat kertoivat saaneensa kursseilla puhetilanteisiin, britti- ja amerikanenglannin eroihin, brittien arkielämään, arvoihin, luokkaeroihin ja yleisemmin brittikulttuuriin sekä vieraisiin kulttuureihin liittyvää valmennusta sekä suomalaista ja brittikulttuuria vertailevaa valmennusta. Opiskelijoista kolme (T1, V2 ja V6) ei kuitenkaan joko kokenut saaneensa valmennusta tai täsmentänyt tarkasti, millaista valmennusta oli saanut.

Niistä viidestä opiskelijasta, jotka eivät muistaneet saaneensa suomalais-brittiläisiin vuorovaikutustilanteisiin liittyvää valmennusta käännöstieteen englannin kursseilla, kaksi (V3 ja V15) kommentoi asiaa kyselyssä. Samoin teki yksi vastaaja (V10), joka ei osannut sanoa, muistiko kurseja. He kommentoivat asiaa näin:

Esimerkki 3:

- a. Olisi ehdottoman tärkeää opettaa kulttuurienväliseen viestintään liittyviä asioita käännöstieteen englannin opiskelijoille ainakin brittien ja amerikkalaisten osalta. Mainostamme olevamme ”kulttuurien välisen viestinnän asiantuntijoita”, mutta taidamme olla sitä vain kirjallisen viestinnän osalta. (V3)
- b. Kursseilla saatu yleistieto on varmasti auttanut kulttuurissa toimimista, mutta millään kurssilla ei ole erityisesti mielestäni kiinnitetty asioihin huomiota. Ehkä käymistäni kursseista tulkkauksen johdantokurssilla on saatettu jostain puhua. (V10)
- c. Kääntäjien koulutuksessa olen saanut lähinnä brittien murteita, brittien kirjallista viestintää ja yhteiskunnan rakenteita koskevaa tietoa, en paljonkaan tietoa briteistä vuorovaikutustilanteissa. (V15)

Nämä vastaajat eivät siis muistaneet saaneensa juurikaan nimenomaan vuorovaikutukseen liittyvää valmennusta. Vastaajista kaksi (V3 ja V15) arveli sen sijaan saaneensa tietoa brittien kirjallisesta viestinnästä. Luvussa 3.2.3 mainittiinkin, että käännöstieteen englannin opetus suunnitelmassa

monikulttuurista viestintää käsitellään erityisesti tekstien tulkinnan ja laatimisen sekä yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden näkökulmasta. Toinen vastaajista (V15) arvelikin saaneensa tietoa myös Ison-Britannian yhteiskunnan rakenteista ja brittien eri murteista. Toinen taas (V3) näki entistä laajemman kulttuurienvälisen viestinnän valmennuksen erittäin tärkeänä. On kuitenkin vaikeaa sanoa, miten eri vastaajat ovat ymmärtäneet sen, mitä vuorovaikutustilanteisiin liittyvällä valmennuksella tarkoitettiin, ja miten tämä on vaikuttanut heidän vastauksiinsa.

Yhteenvedona voidaan siis sanoa, että vastaajista 11 muisti kurssija, joilla oli saanut suomalais-brittiläiseen vuorovaikutukseen liittyvää valmennusta. Heistä yksi (V2) ei kuitenkaan kokenut saaneensa varsinaista valmennusta, vaan tehneensä omia johtopäätöksiään, yksi (V14) oli saanut melko suppeaa valmennusta ja kaksi (T1 ja V6) ei osannut tai halunnut täsmentää, millaista valmennusta oli saanut. Viisi vastaajaa ei muistanut saaneensa valmennusta ja kolme ei osannut sanoa, muistiko. Näistä kolmesta yksi kuitenkin täsmensi, ettei millään kurssilla hänen mielestään oltu erityisesti annettu kuvattun kaltaista valmennusta. Niinpä voidaankin todeta, että vastaajien muistikuvat saadusta valmennuksesta vaihtelivat suuresti: osa vastaajista muisti saaneensa perusopintovaiheessa kattavaa valmennusta suomalais-brittiläisiin vuorovaikutustilanteisiin liittyen, osa taas ei muistanut saaneensa juuri minkäänlaista valmennusta asiassa. Analyysissä käännöstieteen opintojen aloitusvuoden tai muiden taustatietojen ei todettu vaikuttavan vastaajien muistikuviiin saadusta valmennuksesta. On kuitenkin muistettava, että aineiston pienuuden vuoksi taustatietojen vaikutuksesta on hankala tehdä johtopäätöksiä.

Kysymyksissä 19 ja 20 vastaajia pyydettiin arvioimaan käännöstieteen englannin koulutuksessa saatua suomalais-brittiläisiin vuorovaikutustilanteisiin liittyvää valmennusta ja sen määrän sopivuutta:

19. Miten käännöstieteen englannin koulutus yleensä on mielestäsi valmentanut sinua kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

valitse

20. Kuinka paljon toivoisit käännöstieteen englannin koulutuksessa käsiteltävän suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

- Enemmän kuin on käsitelty
- Saman verran kuin on käsitelty
- Vähemmän kuin on käsitelty
- En osaa sanoa

Kysymyksen 19 vastausvaihtoehdot olivat seuraavat: ”Erittäin hyvin”, ”Melko hyvin”, ”Keskinertaisesti”, ”Melko huonosti”, ”Erittäin huonosti” ja ”En osaa sanoa”. Vastaajista suurin osa valitsi joko vaihtoehdon ”Melko hyvin” (seitsemän vastaajaa) tai ”Keskinertaisesti” (kuusi vastaajaa). Kaksi vastaajaa taas valitsi vaihtoehdon ”Melko huonosti” ja yksi vaihtoehdon ”Erittäin hyvin”. Testikyselyssä kysymys oli jaoteltu koskemaan erikseen kieliharjoittelua edeltävää ja sen jälkeistä koulutusta. Kieliharjoittelua edeltävän koulutuksen kohdalla testivastaajat valitsivat vaihtoehdot ”En osaa sanoa” (kyseinen vastaaja ei ollut aloittanut opintojaan ennen kieliharjoitteluaan), ”Keskinertaisesti” ja ”Melko hyvin”. Kieliharjoittelun jälkeisen koulutuksen kohdalla he taas valitsivat vaihtoehdot ”En osaa sanoa”, ”En osaa sanoa” ja ”Melko huonosti”. Kaikista vastaajista muita positiivisemmin koulutusta arvioivat vastaajat, jotka olivat suorittaneet vastaushetkellä perusopinnot ja osan aineopinnoista: heistä neljä kuudesta arvioi koulutuksessa saadun valmennuksen melko hyväksi (lopun kaksi olivat testivastaajia).

Kaikista vastaajista suurin osa (11 vastaajaa) toivoi, että käännöstieteen englannin koulutuksessa käsiteltäisiin suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita saman verran kuin on käsitelty. Viisi vastaajaa taas toivoi, että asiaa käsiteltäisiin enemmän. Kolme vastaajaa valitsi vaihtoehdon ”En osaa sanoa”. Vastausten jakauma noudattelee siis kysymykseen 18 saatujen vastausten jakaumaa:

11 vastaajaa muisti kursseja, joilla oli saanut suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita koskevaa valmennusta ja 11 vastaajaa toivoi asiaa käsiteltävän saman verran kuin on käsitelty, viisi vastaajaa ei muistanut kursseja ja viisi vastaajaa toivoi asiaa käsiteltävän enemmän kuin on käsitelty ja kolme vastaajaa ei osannut vastata kumpaankaan kysymykseen. On kuitenkin huomattava, että esimerkiksi kysymykseen 18 vastanneet, kursseja muistaneet 11 vastaajaa eivät ole samat 11 vastaajaa, jotka toivoivat kysymyksessä 20 suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita käsiteltävän saman verran kuin on käsitelty. Kaksi vastaajaa, jotka muistivat kursseja, toivoivat asiaa käsiteltävän enemmän, yksi taas ei osannut sanoa. Kaksi vastaajaa, jotka eivät osanneet sanoa, muistivatko kursseja, toivoivat asiaa käsiteltävän saman verran. Vastaajista, jotka eivät muistaneet kursseja, yksi toivoi asiaa käsiteltävän saman verran ja yksi ei osannut sanoa.

Kysymyksen 20 kohdalla vastaamishetkellä perusopinnot ja osan aineopinnoista suorittaneet vastaajat toivoivat muita useammin asiaa käsiteltävän saman verran kuin on käsitelty: heistä viisi kuudesta toivoi asiaa käsiteltävän saman verran ja yksi ei osannut sanoa. Sekä kysymyksen 19 että kysymyksen 20 kohdalla vain perusopinnot ja osan aineopinnoista suorittaneet vastaajat siis arvioivat koulutustaan positiivisemmin kuin enemmän opintoja suorittaneet vastaajat.

Kysymykset 21–23 käsitelivät erikseen sitä, mihin aiheisiin liittyvää kulttuurienvälisen viestinnän valmennusta vastaajat kokivat saaneensa:

21. Kuinka paljon tietoa olet käänöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten suomalaiset yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin (esim. suomalaisten arvoista, viestintätyylistä, keskustelukulttuurista, kohteliaisuuden ilmaisemisesta, ei-kielellisestä viestinnästä, aika- ja tilakäsityksestä, sukupuolirooleista tms.)?

22. Kuinka paljon tietoa olet käänöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten britit yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin (esim. brittien arvoista, viestintätyylistä, keskustelukulttuurista, kohteliaisuuden ilmaisemisesta, ei-kielellisestä viestinnästä, aika- ja tilakäsityksestä, sukupuolirooleista tms.)?

23. Kuinka paljon tietoa olet käänöstieteen englannin koulutuksessa saanut kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä (esim. kulttuurin määrittelystä, viestinnän tyyleistä, ei-kielellisestä viestinnästä, stereotyyppioista, vuorovaikutustilanteiden havainnoinnista ja tulkinnasta, kulttuurienvälisistä arvoeroista, sukupuolirooleista, konfliktinratkaisusta tms.) ?

Kaikkien kolmen kysymyksen vastausvaihtoehdot kuuluivat seuraavasti: ”paljon”, ”melko paljon”, ”jonkin verran”, ”melko vähän”, ”vähän”, ”en lainkaan” ja ”en osaa sanoa”. Kysymyksiin saadut vastaukset on esitetty taulukossa 7.

Taulukko 7. Käänöstieteen englannin koulutuksessa saadun suomalaisten ja brittien vuorovaikutuskäyttäytymistä ja kulttuurienvälisiä vuorovaikutustilanteita yleensä koskevan tiedon määrä (kysymykset 21–23).

Suomalaisten vuorovaikutuskäyttäytymistä koskevan tiedon määrä						
paljon	melko paljon	jonkin verran	melko vähän	vähän	en lainkaan	en osaa sanoa
–	1	7	7	4	–	–
Brittien vuorovaikutuskäyttäytymistä koskevan tiedon määrä						
paljon	melko paljon	jonkin verran	melko vähän	vähän	en lainkaan	en osaa sanoa
–	5	8	3	3	–	–
Kulttuurienvälisiä vuorovaikutustilanteita yleensä koskevan tiedon määrä						
paljon	melko paljon	jonkin verran	melko vähän	vähän	en lainkaan	en osaa sanoa
2	4	4	6	2	1	–

Suurin osa vastaajista kertoi saaneensa jonkin verran tai melko vähän tietoa siitä, miten suomalaiset

yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin. Brittien vuorovaikutuskäyttäytymisestä koettiin saadun hieman enemmän tietoa: kahdeksan vastaajaa koki saaneensa jonkin verran tietoa ja viisi melko paljon tietoa. Arviot siitä, miten paljon tietoa kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä oli saatu, vaihtelivat suuresti. Yleisimmät vastaukset olivat kuitenkin melko vähän (kuusi vastaajaa), jonkin verran (neljä vastaajaa) ja melko paljon (neljä vastaajaa). Kaikkien kysymysten kohdalla yleisin vastaus oli siis ”melko vähän” tai ”jonkin verran”.

Kysymysten 21–23 kohdalla mielenkiintoista oli se, että vastaamishetkellä perusopinnot ja osan aineopinnoista suorittaneet opiskelijat kokivat saaneensa keskimäärin vähemmän tietoa kuin heitä enemmän opintoja suorittaneet opiskelijat, vaikka he olivat aiempien kysymysten kohdalla tyytyväisimpiä opintoihinsa. Tämä saattaa johtua siitä, että nämä vastaajat olivat saattaneet saada kulttuurienväliseen viestintään liittyvää valmennusta erityisesti juuri perusopinnoissaan ja kuvittelivat saavansa samassa määrin tietoa myöhemmissä opinnoissaankin, kun taas enemmän opintoja suorittaneet vastaajat olivat havainneet, ettei kulttuurienväliseen viestintään liittyviä asioita ollut juurikaan käsitelty aineopinnoissa tai syventävissä opinnoissa. Toisaalta sattuman vaikutusta näihin tuloksiin ei kuitenkaan voida täysin sulkea pois näin pienen aineiston kohdalla.

Mielenkiintoista oli myös se, että kolme vastaajaa kertoi kysymyksissä 21–23 saaneensa vähän tietoa kaikista aiheista ja kaksi vähän tai jonkin verran, mutta kysymyksessä 20 he toivoivat suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita käsiteltävän saman verran kuin on käsitelty. Tämä saattaa johtua siitä, että he ovat saaneet riittävästi tietoa muualta kuin käännytieteen englannin koulutuksesta, joskin he eivät kysymyksen 24 kohdalla kertoneet saaneensa enemmän tietoa muualta kuin muutkaan vastaajat. Toisaalta saattaa olla, että nämä vastaajat kokivat suomalaisen ja

brittiläisen kulttuurin niin samankaltaisiksi (kuten luvussa 5.2.1 ehdotettiin), etteivät he uskoneet tarvitsevansa paljonkaan tietoa kysymyksissä 21–23 käsitellyistä aiheista.

C-osan viimeinen kysymys (kysymys 24) kuului seuraavasti:

24. Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa välttyäksesi ongelmilta vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa?

- Tietoni ovat riittävät lähes kaikissa tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät useimmissa tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät joissakin tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät harvoissa tilanteissa
- Tietoni eivät ole riittävät lähes missään tilanteissa
- En osaa sanoa

Mistä arvioit saaneesi mahdolliset tietosi (esim. kääntäjien koulutuksesta, yliopiston muilta kursseilta, televisiosta, lehdistä, Internetistä, tuttavilta, kouluaikojen kieltenopetuksesta, matkoilta Isoon-Britanniaan tms.)?

Jos sinulla ei mielestäsi ole riittävästi tietoa useimpia tai lähes kaikkia tilanteita ajatellen, millaista tietoa tarvitsisit? Vastatessasi voit käyttää apuna kysymyksissä 21-23 lueteltuja esimerkkejä tai kertoa muunlaisesta tiedosta, jota tarvitsisit.

Vastaajista suurin osa (13 vastaajaa) arvioi, että heidän tietonsa olivat riittävät useimmissa tilanteissa. Lisäksi viisi vastaajaa arvioi, että heidän tietonsa olivat riittävät lähes kaikissa tilanteissa. Vain yksi vastaaja uskoi, että hänen tietonsa olivat riittävät joissakin tilanteissa. Tämän kysymyksen kohdalla vastaajien arviot olivat siis hyvin positiivisia, ja he kokivat osaavansa välttää ongelmia vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa. Tämä tulos on sopusoinnussa luvussa 5.2.1 todettujen tulosten kanssa: suurin osa vastaajista ei muistanut vakavia ongelmatilanteita kieliharjoitteluajaltaan.

Mistä vastaajat sitten kysymyksen 24 kohdalla arvioivat saaneensa suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita koskevat tietonsa? Yleisin vastaus oli televisio, jonka mainitsi yhteensä 14 vastaajaa. Heistä yksi (V9) kuitenkin totesi television ja lehtien antavan epäluotettavinta tietoa, ja toinen (V15) taas kertoi televisiosta saadun tiedon tuntuvan ”sellaiselta alitajuiselta tai tiedostamattomalta tiedolta”. Jälkimmäisen vastaajan kommentissa televisiosta saatu tieto ei siis kuvasta sellaista tiedostettua kulttuurintuntemusta, jonka tärkeyttä Witte painottaa (ks. luku 3.1). Edellä mainittujen 14 vastaajan lisäksi kolme vastaajaa mainitsi median tai tiedotusvälineet yleensä, joilla he saattoivat viitata myös televisioon.

Kääntäjien koulutuksen tiedonlähteenä mainitsi vain seitsemän vastaajaa, joista kaksi mainitsi erikseen myös kieliharjoittelun. Heidän lisäksi kieliharjoittelun mainitsi vielä kaksi vastaajaa. Niinpä kääntäjien koulutuksesta, johon kieliharjoittelu kuuluu, tietoa kertoi saaneensa yhteensä yhdeksän vastaajaa eli noin puolet vastaajista. Toisaalta kolme vastaajaa kuitenkin kertoivat saaneensa tietoa ”koulutuksesta”, ”osittain koulutuksesta” ja ”yliopiston ja peruskoulun sekä lukion oppimateriaaleista”, joilla he saattoivat viitata myös käännöstieteen englannin koulutukseen. Tämän tutkimuksen aineisto viittaa siis siihen, että käännöstieteen englannin opiskelijat saavat suomalais-brittiläistä vuorovaikutusta koskevat tietonsa etupäässä televisiosta ja koulutuksestaan. On kuitenkin huomattava, että vastaajien saattoi olla hyvin hankala eritellä, mistä eri lähteistä he ovat tietoa saaneet.

Useita mainintoja tiedonlähteinä saivat myös matkat Isoon-Britanniaan (seitsemän mainintaa), jotka opiskelijat mainitsivat monikossa. Näillä matkoilla saatettiin tietenkin viitata myös kieliharjoitteluun ja siten käännöstieteen englannin koulutukseen, mutta matkat maininneista

vastaajista vain yksi ei lisäksi erikseen maininnut käännöstieteen englannin koulutusta tai kieliharjoittelua.

Vastaajista kuusi kertoi lisäksi saaneensa tietoa suoraan brittituttaviltaan, brittiläiseltä poikaystävältään tai sukulaisiltaan Isossa-Britanniassa. Neljä vastaajaa mainitsi yliopistoa edeltäneet kouluajat ja yksi vastaaja yliopiston kielikeskuksen Intercultural Communication Studies -opintokokonaisuuden. Neljä vastaajaa koki saaneensa tietoa lehdistä, kolme Internetistä ja kaksi kirjoista. Lisäksi kaksi vastaajaa oli saanut tietoa asumalla Isossa-Britanniassa useita vuosia, kaksi tuttaviltaan ja yksi ”yleisestä kokemuksesta”. Kaksi vastaajaa myös katsoi saaneensa tietoa kaikista kysymyksessä 24 luetelluista esimerkeistä ja yksi kaikista luetelluista esimerkeistä, paitsi Internetistä. Yleisimmin mainittuja tietolähteitä olivat siis televisio, kääntäjien koulutus ja kieliharjoittelu, matkat ja brittituttavat, kun taas muut tietolähteet saivat vain hajanaisia mainintoja.

Kysymyksen 24 viimeiseen osaan vastasi vain kolme vastaajaa, sillä kysymys oli suunnattu lähinnä vastaajille, jotka eivät kokeneet, että heillä oli riittävästi tietoa useimpia tai lähes kaikkia suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita ajatellen. Vastaaja (V3), joka koki, että hänellä oli riittävästi tietoa joitakin tilanteita ajatellen, kertoi, että häntä ”kiinnostaisi valtavasti kaikki kohdissa 21–23 luetellut esimerkit!” ja lisäsi olevan ”sääli, ettei aiheita ole käsitelty koulutuksessamme”. Lisäksi kaksi opiskelijaa, jotka arvioivat itsellään olevan riittävästi tietoa useimpia tilanteita ajatellen, kommentoivat lisätiedon tarvettaan seuraavasti:

Esimerkki 4:

- a. Tarvitsisin tietoa työelämän kommunikaatiotilanteista, esim. kokouskäytännöistä ja niiden eroista Suomen ja Ison-Britannian välillä. (V2)
- b. suomalaisten ja brittien arvoista, keskustelukulttuurista, kohteliaisuudesta, sukupuolirooleista (V13)

Vastaajat V3 ja V13 kertoivat siis tarvitsevansa monenlaista suomalais-brittiläiseen viestintään

yleensä liittyvää tietoa ja käyttivät vastatessaan apunaan kysymyksissä 21–23 annettuja valmiita esimerkkejä tiedon lajeista, kun taas vastaaja V2 kertoi tarvitsevänsä nimenomaan työelämän tilanteisiin liittyvää tietoa. Muiltakin vastaajilta olisi ollut mielenkiintoista saada vastaus tähän kysymykseen, joka olisikin ehkä kannattanut muotoilla muotoon ”Jos mielestäsi tarvitsisit lisää tietoa, millaista tietoa tarvitsisit?” sen sijaan, että kysymys linkitettiin kysymykseen siitä, oliko vastaajilla mielestään riittävästi tietoa välttyäkseen ongelmilta vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa.

5.4 Muut kommentit

Tutkimuskyselyni viimeisessä osassa vastaajille annettiin mahdollisuus esittää omia kommenttejaan, joille ei muualla kyselyssä ollut varattu tilaa. Vastaajista yhteensä kuusi käytti tätä mahdollisuutta hyväkseen. Heidän kommenttejaan olen osittain käsitellyt jo edellä muiden asioiden yhteydessä, mutta tässä luvussa käsittelen kommentteja vielä kokonaisuudessaan.

Vastaajat esittivät seuraavanlaisia kommentteja:

Esimerkki 1:

- a. Voi olla, että brittikulttuurin tuttuus loi kesällä 2003 illuusion asioiden mutkattomuudesta ja helppoudesta. Vaikka kuinka mietin, ei mieleeni tullut ainuttakaan tilannetta, jossa kulttuurien törmäys olisi aiheuttanut mitään ongelmia tai ihmetystä. Jälkeenpäin ajatellen tuo tuntuu lähes mahdottomalta. Aika on luultavasti kullannut muistot tai sitten koulutus ja omat taustatiedot olivat todellakin tehneet tehtävänsä.
On myös huomautettava, että vain vuoden espanjanopintojen jälkeen espanjalaisessa yliopistossa opiskelleena voisin luetella loputtoman määrän kieli- ja kulttuurisidonnaisia ongelmia, joita oleskeluaikani kohtasin. Kulttuurintuntemus puuttui ja sen kyllä huomasi, niin kielen kuin ihmissuhdetasolla. Kenties englantia ja Britannia ovat monelle suomalaiselle ja etenkin käännöstieteen (englanti) opiskelijalle jo niin "verissä" että kulttuurishokkikin jää kokematta. (V1)
- b. Sain Skotlannissa suorittamani kieliharjoittelun aikana useaan otteeseen sen vaikutelman, että Pohjois-Skotlannin kulttuuri ja ihmiset ovat lähempänä pohjoismaiden kulttuuria ja ihmisiä kuin muun Ison-Britannian. Tämä vaikutelma korostui niin kommunikaatiotilanteissa, aatemaailmassa, luonnossa kuin ruokavaliossakin. Tämän lisäksi Shetlannilla ja Orkneyllä on omat pohjoismaiden mallin mukaiset ristilippunsa ja Shetlanti on useaan otteeseen ilmaissut halukkuutensa kuulua Ison-Britannian asemesta Norjaan (ymmärrettävistä syistä). (V2)
- c. Olisi ehdottoman tärkeää opettaa kulttuurienväliseen viestintään liittyviä asioita käännöstieteen

- englannin opiskelijoille ainakin brittien ja amerikkalaisten osalta. Mainostamme olevamme "kulttuurien välisen viestinnän asiantuntijoita", mutta taidamme olla sitä vain kirjallisen viestinnän osalta. (V3)
- d. En muista, että vuorovaikutustilanteissa olisi ollut vaihdon aikana mitään ongelmia, enemmän tuli ihmeteltyä muita kulttuuriin liittyviä asioita (kokolattiamatot, vesihanat, pubikulttuuri, ruoka, luokkaerot jne.). Toki huomasin eroja brittien viestintätavolissa verrattuna suomalaiseen (mm. kohteliaisuuden suhteen), mutta ehkäpä kielitaito ja se että oli tietoinen mahdollisista eroista auttoivat välttämään hämmäntäviä tilanteita. (V6)
- e. En osannut vastata tutkimuksen kysymyksiin 14-15, koska en muista nimenomaan vuorovaikutukseen liittyviä hankalia tilanteita. Joskus muistan tietenkin unohtaneeni sanan tai kyselleeni suoraan erilaisuuksista esim. tervehtimisessä, mutta en mitään, missä lyhyt selitys ei olisi selvittänyt asiaa. Suurimmat hankaluudet tai hämmästyksen aiheet eivät niinkään liittyneet ihmisiin, vaan erilaisiin esineisiin ja käytäntöihin (kokolattiamatto kylpyhuoneessa, kaupassa hedelmät punnitaan vasta kassalla).
 Todellisista hankaluuksista sen verran, että tein kolmen kuukauden harjoittelun aikana töitä kahdessa eri B&B -paikassa, joista ensimmäisestä sain noin kahden kuukauden jälkeen lähtöpassin ylimääräisenä, kun edellinen siivooja päätti palata töihin lomalta kotoaan Etelä-Afrikasta, ja toisessa en saanut tarjoilijan paikkaa viikon koeajan jälkeen taidon puutteen vuoksi. Tällainen nopea palkkaaminen ja erottaminen tuntuu olevan siellä yleisempää kuin Suomessa - mutta on vaikea sanoa näin jälkempäin, oliko minulla vain huono tuuri ensimmäisen paikan kanssa, vai onko käytäntö niin yleinen että siitä kannattaisi opiskelijoita etukäteen varoittaa. Ongelma ei kuitenkaan ollut tilanteen ymmärtämisessä!
 Toki oleskeluni oli varsin lyhyt, mutta silti yleiskuvaksi Iso-Britanniasta on jäänyt se, että ihmiset ovat varsin samanlaisia kuin Suomessa, paitsi hieman puheliaampia vieraiden kanssa. (V7)
- f. Olen opiskellut käännöstiede (englanti) -oppiainetta n. 10 ov: suomi-enkku II -kurssin, suomi-enkku III -kurssin ja syventävien suomi-enkku-suomi-käännösseminaarin. Aloitin englantilaisen filologian opinnot v. 2000. (V16)

Suurin osa kysymykseen 25 vastanneista vastaajista (V1, V2, V6, ja V7) siis halusi vastauksissaan täsmentää, miten ongelmattomalta ja tutulta kulttuurilta Ison-Britannian kulttuuri heistä oli tuntunut. Lisäksi yksi vastaaja (V3) halusi painottaa kulttuurienväliseen viestintään liittyvien asioiden tärkeyttä osana käännöstieteen koulutusta.

6 LOPUKSI

Tämä tutkimus oli suomalaisen käännöstieteellisen tutkimuksen alalla tietääkseni ensimmäinen, jossa tutkimuskohteena olivat kulttuurienväliset kriittiset tilanteet. Tavoitteena oli selvittää, ovatko Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijat kokeneet kriittisiä tilanteita kieliharjoittelussaan Isossa-Britanniassa vuoden 2000 jälkeen ja millaiset kulttuurieroihin liittyvät asiat ovat mahdollisesti osoittautuneet heille ongelmallisiksi kieliharjoittelun aikana. Tutkimuksessa pyrittiin myös tarkastelemaan, miten Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin koulutus on valmistanut opiskelijoita kohtaamaan kriittisiä tilanteita Isossa-Britanniassa. Näitä asioita selvitettiin käännöstieteen englannin opiskelijoille suunnatulla kyselyllä, johon vastasi 19 opiskelijaa.

Tutkimus osoitti, että kyselyyn vastanneista opiskelijoista hieman yli puolet muisti kieliharjoittelustaan jonkin ongelmatilanteen. Yllättävän monet vastaajat eivät kuitenkaan muistaneet mitään tiettyä ongelmatilannetta. Pääsääntöisesti koettuja ongelmia ei myöskään pidetty vakavina ja ongelmatilanteita koettiin tapahtuneen harvoin. Vaikka 19 opiskelijan vastausten perusteella ei voi tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoiden kokemuksista yleensä, edellä mainitsemieni tutkimustulosten perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että Ison-Britannian kulttuuri on opiskelijoille verrattain helpolta ja tutulta tuntuva ympäristö, jossa vakavilta ongelmatilanteilta usein vältytään.

On kuitenkin mahdollista, että tutkimuksen vastaajat olivat kieliharjoittelussaan kokeneet vähemmän vakavia kriittisiä tilanteita, joita he eivät niiden vähäpätöisyyden vuoksi muistaneet enää

tutkimuksen teon aikaan. Tämän tutkimuksen rajoituksena saattoi siis olla luvussa 2.3.2 kuvattu ongelma: kriittisten tilanteiden muistaminen on sitä epävarmempaa, mitä enemmän aikaa tilanteista on kulunut. Opiskelijat, jotka kertoivat tutkimuksessa tilanteita, kuvailivat tilanteita kuitenkin melko yksityiskohtaisesti, joten ei liene syytä epäillä heiltä saatujen tilanteita koskevien tietojen luotettavuutta. Mikäli tietoa vielä haluttaisiin myös opiskelijoille sattuneista vähäpätöisemmistä ongelmista, kannattaisi jatkotutkimuksissa kriittisiä tilanteita koskevaa tietoa kerätä vaikkapa päiväkirjamenetelmällä jo kieliharjoittelun suorittamisen yhteydessä. Koska vain harvat opiskelijat lähtevät vuosittain kieliharjoitteluun juuri Isoon-Britanniaan, täytyisi tällaisessa tutkimuksessa tietenkin joko keskittyä hyvin pieneen opiskelijamäärään (jotka kuitenkin saattaisivat raportoida useita tilanteita) tai ulottaa tutkimus koskemaan useampia vuosia.

Johdannossa kuvatun hypoteesin mukaisesti vastaajat olivat kieliharjoittelussaan kokeneet sekä kielellisiä että ei-kielellisiä ongelmatilanteita. Erityisen usein ongelmallisiksi osoittautuivat kulttuurienväliset erot kohteliaisuuden ilmaisemisessa ja sanojen totuusarvossa sekä erot tavoissa ja käytännöissä, mutta lisäksi ongelmia olivat aiheuttaneet myös opiskelijoiden puutteellinen kielitaito sekä kulttuurienväliset erot eleissä ja aikakäsityksissä. Aineiston pienuudesta huolimatta aineistossa toistuivat usein samankaltaiset tilanteet, mikä viittaisi paitsi vastaajien tilanteista antamien tietojen luotettavuuteen, myös siihen, että monet tutkimuksessa todetuista ongelmista saattavat olla yleisiä Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opiskelijoiden Isossa-Britanniassa kohtaamia ongelmia. Tämä ei tietenkään tarkoita, että opiskelijoiden kieliharjoittelussaan kohtaamat ongelmat rajoittuisivat tässä tutkimuksessa kuvattujen kaltaisiin ongelmiin.

Tässä tutkimuksessa havaituista ongelmatilanteista kaikkia ei voitu luokitella kriittisiksi tilanteiksi, sillä osassa tilanteista saattoivat vaikuttaa myös yksilölliset erot, tilannetekijät tai muut kuin

vuorovaikutukseen liittyvät erot. Kulttuurienvälisiä eroja käsittelevien tutkimusten yksi ongelma onkin se, miten erottaa kulttuurierot yksilöllisistä eroista. Tämän ongelman kohtasivat myös tutkimuksen vastaajat kieliharjoittelussaan sekä tutkija analyysinsä aikana. Siitä huolimatta uskon tässä tutkimuksessa esille tulleiden kriittisten tilanteiden kertovan melko luotettavasti juuri kulttuurieroista, sillä tutkimuksessa havaitut erot saivat usein tukea aiemmista suomalaisia ja brittejä vertailevista tutkimuksista.

Kutsujen esittämistä koskevat kriittiset tilanteet toivat kuitenkin ristiriitaista tietoa aikaisempaan Kirran tekemään tutkimukseen nähden. Ristiriita saattaa johtua yksilöllisistä tai tilanteellisista eroista, jotka ovat vaikuttaneet näissä tutkimuksissa kuvailuissa tilanteissa. Kutsujen esittämistä koskeva suomalaisia ja brittejä vertaileva jatkotutkimus olisi tarpeen, jotta suomalais-brittiläisiä kriittisiä tilanteita voitaisiin tällä alueella ymmärtää entistä paremmin. Tutkimuksissa ilmi tullut ristiriita kuvaa hyvin myös sitä, miten tärkeää kulttuurienvälistä tutkimusta olisi tehdä yhä enemmän erilaiset tilannetekijät huomioon ottaen, jotta tutkimukset eivät entisestään vahvistaisi eri kulttuureja koskevia stereotypioita. Tässäkin tutkimuksessa havaittuja tutkimustuloksia ei siis pidä yleistää koskemaan suomalais-brittiläistä vuorovaikutusta yleensä, vaikka jotkin tutkimuksessa havaitut kulttuurierot saattavatkin heijastua monissa suomalais-brittiläisissä vuorovaikutustilanteissa.

Tässä tutkimuksessa suomalais-brittiläisiä tilanteita myös tulkittiin ainoastaan suomalaisesta näkökulmasta, ja kuten luvussa 2.3.2 todettiin, jo vastaajien kertomus oli tulkinta tilanteesta – niinpä tutkijan tulkinta oli tulkinnan tulkintaa. Mielenkiintoista olisi kuitenkin saada lisää tietoa myös siitä, miten britit tulkitsisivat samankaltaisia tilanteita tai millaisia muita kriittisiä tilanteita britit usein havaitsevat vuorovaikutuksessaan suomalaisten kanssa (nämä tilanteethan saattavat

jäädä suomalaisilta täysin huomaamatta). Tällainen tieto olisi arvokasta myös kulttuurienvälisen viestinnän alalla toimiville kääntäjille ja tulkeille, joiden tarpeet huomioon ottaen aihetta voitaisiin jatkossa tutkia käännöstieteen alalla. Ihanteellinen tapa tutkia kulttuurieroja olisikin se, että tutkijat edustaisivat molempia tutkittavia kulttuureja.

Osa tämän tutkimuksen hypoteeseista koski opiskelijoita ja heidän kieliharjoittelunsa olosuhteita koskevien taustatietojen vaikutusta havaittujen kriittisten tilanteiden syvyyteen. Näitä hypoteeseja tutkimuksessa ei kuitenkaan voitu vahvistaa tai kumota, sillä vastaajien raportoimien ongelmatilanteiden luokittelu syvällisiä ja vähemmän syvällisiä kulttuurieroja koskeviksi tilanteiksi osoittautui ongelmalliseksi ja hyvin subjektiiviseksi. Lisäksi vastaajien pienehkö määrä vaikeutti ylipäänsä taustatietojen vaikutuksen tarkastelua koettuihin tilanteisiin ja koulutusta koskeviin mielipiteisiin nähden, sillä taustatiedot jakoivat usein vastaajat vain muutamia opiskelijoita käsittäviin luokkiin, joita vertailemalla ei voitu päästä luotettaviin tuloksiin.

Yhden tutkimushypoteesini mukaan Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin koulutus ei ole riittävästi valmentanut opiskelijoita kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita. Tämä hypoteesi ei kuitenkaan tutkimuksessa saanut tukea, sillä lähes kaikki vastaajat kokivat, että heidän tietonsa ovat riittävät useimmissa tai lähes kaikissa vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa. Ei ole kuitenkaan selvää, kuinka paljolti tämä on käännöstieteen englannin oppiaineessa annetun opetuksen ansiota. On ensinnäkin mahdollista, että suomalainen ja brittiläinen kulttuuri ovat niin samankaltaisia, ettei vakavia ongelmia suomalaisten ja brittien välillä juurikaan esiinny. Toisaalta opiskelijat voivat saada kulttuureja koskevaa tietoa myös muualta kuin käännöstieteen englannin koulutuksesta. Tähän suuntaan viittaisi myös se, että tämän tutkimuksen vastaajat kertoivat hypoteesini mukaisesti saaneensa tietoa myös muualta kuin koulutuksestaan. Erityisen usein tietoa

oli saatu televisiosta, joka mainittiin tietolähteenä hieman käännöstieteen englannin koulutusta useammin.

Tutkimuksessa havaittiin, että itse kieliharjoittelun suorittamiseen ei vastaajilla pääsääntöisesti ollut kuulunut kriittisten tilanteiden analyysiä. Koko koulutuksen osalta tutkimustuloksissa löytyi suuria eroja vastaajien mielipiteissä siinä, muistivatko he saaneensa koulutuksessaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita koskevaa valmennusta ja millaista tämä valmennus oli ollut. Osa opiskelijoista muisti saaneensa kattavaa valmennusta, kun taas osa ei muistanut saaneensa valmennusta lainkaan. Mielenkiintoista kyllä nekin opiskelijat, jotka eivät muistaneet saaneensa paljonkaan valmennusta, kokivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta, että heidän tietonsa olivat riittävät useimmissa tai lähes kaikissa vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa. Tämä saattaa selittyä esimerkiksi sillä, että vastaajat ovat kokeneet saaneensa riittävästi tietoa koulutuksensa ulkopuolelta.

Koulutuksessa saadun valmennuksen osalta erot vastaajien mielipiteissä taas saattavat johtua siitä, että koulutuksen sisällöt ovat voineet vaihdella eri vuosina. On myös mahdollista, että osa opiskelijoista on saanut valmennusta, mutta ei enää vuosia myöhemmin muista tai osaa kuvailla sitä. Se, että osa vastaajista ei muistanut saaneensa lainkaan valmennusta, viittaisi kuitenkin siihen, ettei mahdollinen valmennus ole ehkä ollut kovin selkeästi esitettyä tai systemaattista.

Käännöstieteen englannin koulutuksessa voisikin olla tarvetta sellaiselle kulttuurienvälisen viestinnän valmennukselle, joka esitettäisiin entistä selkeämmin omana kokonaisuutenaan.

Vastaajat kertoivat, että he olivat saaneet suomalais-brittiläisten vuorovaikutustilanteiden osalta enemmän tietoa brittien kuin suomalaisten viestintäkäyttäytymisestä tai kulttuurienvälisestä

viestinnästä yleensä. Kuten luvussa 3.1 mainittiin, tietoisuus omasta kulttuurista on Witten mukaan kuitenkin kääntäjän kulttuurikompetenssin perusta, jonka varassa kääntäjä voi tutustua muihin kulttuureihin. Johdannossa taas todettiin, että erityisen tärkeää kulttuurienvälisen viestinnän taitojen opetuksessa olisi opetettavien oman kulttuurin huomioiminen. Käännöstieteen englannin opetuksessa luonteva paikka opiskelijoiden oman kulttuurin käsittelemiselle olisi esimerkiksi kurssi *PP2C Maantuntemus SF*, jota tämän tutkimuksen vastaajat eivät kuitenkaan maininneet suomalais-brittiläistä vuorovaikutusta koskevan valmennuksensa lähteenä. On silti mahdollista, että käännöstieteen englannin opiskelijat saavat tietoa omasta kulttuuristaan pakollisen sivuaineensa käännöstieteen suomen kursseilla, jolloin aiheen käsittely ei ole tarpeen käännöstieteen englannin oppiaineessa. Siitä, tapahtuuko näin, ei itselläni ole tietoa.

Käännöstieteen englannin oppiaineessa vastaajat raportoivat suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita käsitellyn lähinnä perusopintojen kursseilla, erityisesti kursseilla *PP2G Maantuntemus GB* ja *PP2B Johdatus brittienglantiin*. Tämä saattaa selittää myös sitä, miksi vasta perusopinnot ja osan aineopintoja suorittaneet vastaajat arvioivat koulutustaan myönteisemmin kuin opintojensa myöhemmässä vaiheessa olleet vastaajat: perusopintojen kursseilla käsitellyt kulttuureihin liittyvät asiat saattavat olla edellisellä ryhmällä vielä paremmin muistissa. Toisaalta kyse voi olla myös siitä, että valmistumisen kynnyksellä vastaajat saattoivat arvioida koulutustaan kriittisemmin, sillä he olivat huomanneet, ettei kulttuuritekijöitä perusopintojen jälkeen juurikaan ollut käsitelty, tai miettivät mahdollisesti muita enemmän tulevassa työelämässä tarvittavia taitojen ja koulutuksen tarjoamien valmiuksien suhdetta. Myöskään sattuman vaikutusta näihin tuloksiin ei voida näin pienen aineiston kohdalla täysin rajata pois.

Ylipäänsä vastaajat kuitenkin katsoivat käännöstieteen englannin koulutuksen valmentaneen heitä

keskinkertaisesti tai melko hyvin kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita. Suurin osa vastaajista myös toivoi asiaa käsiteltävän koulutuksessa saman verran kuin on käsitelty. Toisaalta useat vastaajat kuitenkin olisivat toivoneet saaneensa enemmän valmennusta aiheessa ja monille vastaajille oli jäänyt heidän kokemistaan ongelmatilanteista luvussa 5.2.2 kuvattuja epäselvyyksiä, väärinkäsityksiä ja liiallisia yleistyksiä. Käännöstieteen englannin koulutusta Tampereen yliopistossa voitaisiinkin suomalais-brittiläisten vuorovaikutuksellisten asioiden opettamisen osalta parantaa entisestään, vaikka tulosten perusteella näyttäisikin siltä, että monet opiskelijat saattavat arvioida koulutustaan tältä osin melko positiivisesti.

Mikäli käännöstieteen englannin koulutuksessa jatkossa haluttaisiin kiinnittää entistä enemmän huomiota suomalais-brittiläiseen kulttuurienväliseen viestintään, voitaisiin tässä hyödyntää opiskelijoiden kokemia kriittisiä tilanteita, joiden hyvistä puolista koulutuksen apuvälineinä kerrottiin luvussa 2.3.3. Kokemukseni mukaan näin ei kuitenkaan tällä hetkellä tehdä. Luonteva paikka kriittisten tilanteiden analyysille voisi olla esimerkiksi kieliharjoitteluraportti, jonka avulla tai päiväkirjamenetelmällä opiskelijoiden kokemia kriittisiä tilanteita voitaisiin myös kerätä yhteen.

Uskon kuitenkin, että kirjallista analyysiä hedelmällisempää olisi keskustella koetuista kriittisistä tilanteista yhdessä opetushenkilökunnan ja muiden opiskelijoiden kanssa. Luvussa 2.3.3 todettiin, että kulttuurienvälisen viestinnän opetuksessa kriittisiä tilanteita hyödynnetään muun muassa tällaisia ryhmäkeskusteluja sisältävässä ohjauksessa. En näe syytä, miksei samankaltainen valmennus voisi sopia myös käännöstieteen opiskelijoille. Koulutuksessa opiskelijoita voitaisiin esimerkiksi pyytää ensin analysoimaan kokemiaan kriittisiä tilanteita kieliharjoitteluraporteissaan, jonka jälkeen kyseisiä tilanteita voitaisiin opiskelijoiden luvalla käyttää myös muun koulutuksen osana vaikkapa ryhmäkeskustelujen pohjana. Näin saatettaisiin voida vähentää luvussa 5.2.2

kuvailtuja epäselvyyksiä, väärinkäsityksiä ja liiallisia yleistyksiä, joita opiskelijoille saattaa kokemistaan kriittisistä tilanteista jäädä. Erityisen hyvin opiskelijoille saattaisi sopia luvussa 2.3.3 kuvailtuja, tiettyyn kulttuuripariin keskittyviä kulttuuriassimilaattoreita hyödyntävä valmennus, joka mahdollistaisi keskittymisen opiskelijoiden työkielten määräämiin kulttuurialueisiin ja niiden vertaamisen opiskelijoiden omaan kulttuuriin. Edellä kuvatun valmennuksen sopivuutta opiskelijoille voitaisiin testata jatkotutkimuksissa.

Opetusta voidaan tietenkin kehittää monella eri tavalla, ja kehittämistyössä on otettava huomioon myös oppiaineen resurssit. Toivon kuitenkin tämän tutkimuksen tuloksista olevan hyötyä tässä käytännön kehittämistyössä, vaikka tulevaisuudessa koulutuksen muututtua uudet koulutusta koskevat tutkimukset ovatkin taas tarpeen. Toivon myös, että jatkossa käännöstieteen alalla hyödynnetään aikaisempaa enemmän kulttuurienvälisen viestinnän alalla jo tutuksi tulleita kriittisiä tilanteita. Vaikka kulttuurienvälisiä ongelmatilanteita ei varmastikaan koskaan pystytä täysin välttämään, uskon kriittisiin tilanteisiin ja kulttuurienvälisen viestinnän alalla tehtyihin tutkimuksiin tutustumisen auttavan väärinkäsityksien vähentämisessä ja mahdollisten ongelmatilanteiden tunnistamisessa ja ratkaisemisessa. Erityisen tärkeää kulttuurienvälisen viestinnän tuntemus on kääntäjille ja tulkeille, jotka työkseen rakentavat siltoja eri kulttuurien välille.

LÄHTEET

Ailinpieti, Kristiina, Järvinen-Kinnunen Hilikka, Peltonen, Mari & Unger, Elisabeth. 1995. Small talk – tarua vai totta suomalaisessa yhteiskunnassa? Julkaisematon tutkimusraportti. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos. Tutkimusraporttiin viitattu artikkelissa Salo-Lee, Liisa. 1996/1998a. Kielellinen viestintä. Teoksessa Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg ja Raimo Halinoja. *Me ja muut: Kulttuurienvälinen viestintä*. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut, 36–57.

Ammann, Margret. 1989. "Landeskunde" in der Translationsausbildung. *TextconText* 4, 90–105.

Ammann, Margret. 1989/1990. *Grundlagen der modernen Translationstheorie – Ein Leitfaden für Studierende*. 2. painos. Heidelberg.

Arola, Nina. 1997. Suomalaisten vaihto-oppilaiden kokemuksia ja käsityksiä kanadalaisesta monikulttuurisesta kasvatuksesta. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja B14.

Bickmore, Timothy. 1999. *A Computational Model of Small Talk*. Massachusetts Institute of Technology. Luettu 28.4.2006. <http://web.media.mit.edu/~bickmore/Mas962b/>.

Brislin, Richard W., Cushner, Kenneth, Cherrie, Craig & Yong, Mahealani. 1986. *Intercultural Interactions. A Practical Guide*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.

Brown, Penelope & Levinson, Stephen. 1978/1988. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Carbaugh, Donal. 1995. "Are Americans Really Superficial?": Notes on Finnish and American Cultures in Linguistic Action. Teoksessa Liisa Salo-Lee (toim.) *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 53–60.

Chesterman, Andrew. 1997. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Dahl, Stephan. 2004. *Intercultural Research: The Current State of Knowledge*. Middlesex University Discussion Paper No. 26. Luettu 17.1.2006. <http://ssrn.com/abstract=658202>.

de Frankrijker, Hans. 1998. Cross-Cultural Learning from Incidents, the Critical Incident Method: Some applications concerning the practice of teacher education and parent support. *European Journal of Intercultural Studies* 9, 55–70.

Ehrenhaus, Peter. 1983. Culture and the Attribution Process. Barriers to Effective Communication. Teoksessa Gudykunst, William B. (toim.) *Intercultural Communication Theory: Current Perspectives*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc., 259–270.

Flanagan, John C. 1954. The Critical Incident Technique. *Psychological Bulletin* 51 (4), 327–358.

- Fox, Kate. 2004. *Watching the English: The Hidden Rules of English Behaviour*. Lontoo: Hodder & Stoughton.
- Gudykunst, William B. 1995. *Anxiety / Uncertainty Management (AUM) Theory: Current Status*. Teoksessa Richard L. Wiseman (toim.) *Intercultural Communication Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., 8–58.
- Gudykunst, William B. & Kim, Young Yun. 1984/1997. *Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. 3. painos. Boston, MA: McGraw-Hill Companies, Inc.
- Gumpertz, John J. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, Edward T. 1959/1967. *The Silent Language*. 9. painos. Greenwich, CT: Fawcett Publications, Inc.
- Hall, Edward T. & Hall, Mildred R. 1990. *Understanding Cultural Differences*. Yarmouth, ME: Intercultural Press, Inc.
- Hirsjärvi, Sirkka. 1997/2003. *Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät*. Teoksessa Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes & Paula Sajavaara. *Tutki ja kirjoita*. 6.–9. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 178–206.
- Hofstede, Geert. 1991. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Lontoo: McGraw-Hill International (UK) Limited.
- Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 1998–2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2000–2002. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2002–2004 ja 2004–2005. Tampereen yliopisto. Luettu 7.3.2006. <http://www.uta.fi/opiskelu/o-opas/hum/opas02-05/index.html>.
- Humanistisen tiedekunnan opinto-opas 2005–2007. Tampereen yliopisto. Luettu 7.3.2006. <http://www.uta.fi/opiskelu/o-opas/hum/>.
- Hyökki, Satu. 1992. *Käännöstoiminnan kieli- ja kulttuurisidonnaisuus: kääntäjän kieli- ja kulttuurikompetenssi*. Tampereen yliopisto. Käännöstieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Isotalus, Pekka. 1995. *Suomalaisessa puhe- ja kulttuurissa monikulttuurinen televisio*. Teoksessa Liisa Salo-Lee (toim.) *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 69–80.
- Jakobson, Roman. 1960. *Linguistics and Poetics*. Teoksessa Thomas A. Sebeok (toim.) *Style in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 350–377. Artikkeleihin viitattu artikkelissa Bickmore, Timothy. 1999. *A Computational Model of Small Talk*. Massachusetts Institute of Technology. Luettu 28.4.2006. <http://web.media.mit.edu/~bickmore/Mas962b/>.
- Jyrinki, Erkki. 1974. *Kysely ja haastattelu tutkimuksessa*. Hämeenlinna: Gaudeamus.

- Kirra, Kiira Maria. 1999. The Types of Problematic Phenomena Perceived by Finns in their Communication with Non-Finns: A Study of Critical Incidents. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Luettu 15.12.2005. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/f/kkirra.pdf>.
- Kroeber, Alfred L. & Kluckhohn, Clyde. 1952. Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions. Cambridge, MA: Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology.
- Ladau-Harjulin, Ulla. 1998. Cross-Cultural Factors in International Business Communication. Teoksessa W.R.Cooper (toim.) Compare or Contrast? Current Issues in Cross-Language Research. Tampere: Tampereen yliopisto, 255–268.
- Lehtonen, Jaakko. 1994. Vaikeneva kulttuuri ja vieraan kielen pelko. Miksi suomalainen vaikenee vieraallakin kielellä. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) Puheesta ja vuorovaikutuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 85–101.
- Lehtonen, Jaakko & Sajavaara, Kari. 1985. The Silent Finn. Teoksessa Deborah Tannen & Muriel Saville-Troike (toim.) Perspectives on Silence. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation, 193–201.
- Lett, James W. 1996. Emic/Etic Distinctions. Indian River Community College. Luettu 28.4.2006. <http://faculty.ircc.edu/faculty/jlett/Article%20on%20Emics%20and%20Etics.htm>.
- Lewis, Richard D. 2005. Finland, Cultural Lone Wolf. Yarmouth, ME: Intercultural Press, Inc.
- Lustig, Myron W. & Koester, Jolene. 1993. Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures. New York, NY: HarperCollins College Publishers.
- Mauranen, Anna. 2000. Kontrastiivinen retoriikka. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) Kieli, diskurssi ja yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus, 299–329.
- Pike, Kenneth L. 1954. Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior. Haag: Mouton. Teokseen viitattu artikkelissa Lett, James W. 1996. Emic/Etic Distinctions. Indian River Community College. Luettu 28.4.2006. <http://faculty.ircc.edu/faculty/jlett/Article%20on%20Emics%20and%20Etics.htm>.
- Reuter, Ewald, Schröder, Hartmut & Tiittula, Liisa. 1989. Johdanto. Teoksessa Liisa Tiittula (toim.) Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän viestinnässä. Väkiraportti. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-120, 15–18.
- Rusanen, Soile. 1993. Suomalainen kansainvälisessä viestintätilanteessa. Teoksessa Jaakko Lehtonen (toim.) Kulttuurien kohtaaminen. Näkökulmia kulttuurienväliseen kanssakäymiseen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 31–75.
- Sallinen, Aino. 1994. Suomalaisten kommunikoijakuva. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) Puheesta ja vuorovaikutuksesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 73–84.
- Sallinen-Kuparinen, Aino. 1986. Suomalaisten kommunikoijakuva. Kielikeskusuutisia 8.

Artikkeliin viitattu artikkelissa Isotalus, Pekka. 1995. Suomalaisessa puhekulttuurissa monikulttuurinen televisio. Teoksessa Liisa Salo-Lee (toim.) *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 69–80.

Salo-Lee, Liisa. 1993. ”Teillä on kaunis nappi” – Small talk: tyhjänpuhumista vai mielekästä viestintää? Teoksessa Jaakko Lehtonen (toim.) *Kulttuurien kohtaaminen. Näkökulmia kulttuurienväliseen kanssakäymiseen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 77–90.

Salo-Lee, Liisa. 1994. Suomalaiset ja kiinalaiset viestijöinä: vahvuuksia ja ongelma-alueita. Teoksessa Pekka Isotalus (toim.) *Puheesta ja vuorovaikutuksesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 103–112.

Salo-Lee, Liisa. 1996/1998a. Kielellinen viestintä. Teoksessa Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg ja Raimo Halinoja. *Me ja muut: Kulttuurienväläinen viestintä*. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut, 36–57.

Salo-Lee, Liisa. 1996/1998b. Kieli, kulttuuri ja viestintä. Teoksessa Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg ja Raimo Halinoja. *Me ja muut: Kulttuurienväläinen viestintä*. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut, 6–35.

Salo-Lee, Liisa. 1996/1998c. Lukijalle. Teoksessa Liisa Salo-Lee, Raija Malmberg ja Raimo Halinoja. *Me ja muut: Kulttuurienväläinen viestintä*. 2. painos. Helsinki: Yle-opetuspalvelut, 4–5.

Salo-Lee, Liisa & Winter-Tarvainen, Annette. 1995. Kriittiset tilanteet kulttuurien kohtaamisessa: suomalaisten ja saksalaisten opiskelijoiden näkökulma. Teoksessa Liisa Salo-Lee (toim.) *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 81–107.

Samovar, Larry A. & Porter, Richard E. 1972/1991a. *Basic Principles of Intercultural Communication*. Teoksessa Larry A. Samovar & Richard E. Porter (toim.) *Intercultural Communication: A Reader*. 6. painos. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 5–22.

Samovar, Larry A. & Porter, Richard E. 1972/1991b. *Intercultural Communication: An Introduction*. Teoksessa Larry A. Samovar & Richard E. Porter (toim.) *Intercultural Communication: A Reader*. 6. painos. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company, 1–2.

Sassi, Nina. 2002. *Critical Incidents as a Training Tool for Finnish Exchange Students Going to the United States*. Jyväskylän yliopisto. Englannin kielen laitos. Pro gradu -tutkielma. Luettu 5.12.2005. <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/h/ninsassi.pdf>.

Schröder, Hartmut. 1989. Der Forschungsbereich ”Interkulturelle Kommunikation”. Teoksessa Hartmut Schröder (toim.) *Deutsch-Finnische Kulturunterschiede in der Wirtschaftskommunikation*. Väiliraportti. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-120, 74–79.

Scollon, Ron & Scollon, Suzanne W. 1995. *Intercultural Communication. A Discourse Approach*. Oxford: Blackwell.

Siren, Jouni. 1993. *Kääntäjän kulttuurikompetenssi*. Tampereen yliopisto. Käännöstieteen laitos.

Pro gradu -tutkielma.

Spencer-Oatey, Helen. 2000. *Culturally speaking: Managing rapport through talk across cultures*. Lontoo: Continuum. Teokseen viitattu artikkelissa Dahl, Stephan. 2004. *Intercultural Research: The Current State of Knowledge*. Middlesex University Discussion Paper No. 26. Luettu 17.1.2006. <http://ssrn.com/abstract=658202>.

Storhammar, Marja-Terttu & Ailinpieti, Kristiina. 1995. Englannin kieli ja englanninkielisten kulttuurien edustajat lukion toisluokkalaisten silmissä. Teoksessa Liisa Salo-Lee (toim.) *Kieli & kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, 21–51.

Tiittula Liisa. 1993. Kulttuurit kohtaavat. Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän näkökulmasta. Helsinki: Helsingin Kauppakorkeakoulun julkaisuja D-190.

Tiittula, Liisa. 1998a. Kulttuurien välinen viestintä. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) *Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen*. Helsinki: Oy Edita Ab, 1.–2. painos, 33–51.

Tiittula, Liisa. 1998b. Kulttuurien välinen viestintä – olennainen osa vieraan kielen opetusta. *Tempus: Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry:n jäsenlehti* 7, 10–12.

Tiusanen, Riikka. 1995. *Kääntäjien koulutus ja translatorinen ammattikompetenssi*. Tampereen yliopisto. Käännöstieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Trompenaars, Fons & Hampden-Turner, Charles. 1998. *Riding the Waves of Culture. Understanding Cultural Diversity in Global Business*. 2. painos. New York, NY: McGraw-Hill Companies, Inc.

Yli-Renko, Kaarina. 1993. *Intercultural Communication in Foreign Language Education*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A-168.

Vermeer, Hans J. 1986. *Voraussetzungen für eine Translationstheorie: einige Kapitel Kultur- und Sprachtheorie*. Heidelberg.

Widén, Pertti. 1991. *Cross-cultural communication*. Kirjoituksia kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta. 2. painos. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja.

Witte, Heidrun. 1987. *Die Kulturkompetenz des Translators – Theoretisch-abstrakter Begriff oder realisierbares Konzept?* *TextconText* 2, 109–136.

Witte, Heidrun. 1989. *Zur didaktischen Vermittlung translatorischer Kultur- und Sprachkompetenz – Ein kontrastives Modell*. *TextconText* 4, 205–231.

LIITTEET

Liite 1

Suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita

Vastaa tähän kyselyyn vain, jos olet käännöstieteen englannin pääaineopiskelija Tampereen yliopistosta ja olet suorittanut kieliharjoittelun Isossa-Britanniassa vuonna 2000 tai sen jälkeen. Isolla-Britannialla tässä viitataan Englannin, Skotlannin ja Walesin lisäksi myös Pohjois-Irlantiin. Kieliharjoittelun suorittamisella tarkoitetaan sitä, että olet oleskellut Isossa-Britanniassa ja olet kirjoittanut tai aiot kirjoittaa oleskelustasi kieliharjoitteluraportin. Vuosien 2002-2005 opinto-oppaassa kieliharjoittelu on opintojakso AP3A ja vuosien 2005-2007 oppaassa jakso TRENAK8.

Lue kysymykset huolellisesti ja vastaa kaikkiin kysymyksiin.

A) Taustatietoja

1. Sukupuoli:

- Nainen
 Mies

2. Syntymävuosi:

3. Tampereen yliopiston käännöstieteen englannin opintojen aloitusvuosi:

4. Minä vuonna tai vuosina suoritit kieliharjoittelusi Isossa-Britanniassa?

5. Missä suoritit kieliharjoittelusi? Jos asuit monessa paikassa, voit valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

- Englannissa
 Skotlannissa
 Walesissä
 Pohjois-Irlannissa

6. Kauanko kieliharjoittelusi kesti?

7. Mitä pääasiassa teit kieliharjoittelusi aikana?

Opiskelin

Tein oman alani töitä

Tein muita töitä

Muuta, mitä?

8. Kuinka paljon brittituttavia sinulla oli kieliharjoittelusi aikana?

valitse

9. Keitä nämä tuttavat olivat? Voit valita niin monta vaihtoehtoa kuin haluat.

Minulla ei ollut brittituttavia

Isäntäperhettä.

Ystäviä

Työtovereita

Opiskelutovereita

Opettajia

Asuinkumppaneita

Muita tuttavia, keitä?

10. Mitä käännöstieteen englannin opintoja olit suorittanut, kun lähdit kieliharjoitteluun?

valitse

11. Mitä käännöstieteen englannin opintoja olet tähän päivään mennessä suorittanut?

valitse

12. Olitko oleskellut Isossa-Britanniassa ennen kieliharjoittelusi alkua?

Kyllä

En

Jos olit, niin kuinka kauan yhteensä?

13. Olitko ollut tekemisissä brittien kanssa jossain muualla ennen kieliharjoittelusi alkua (esim. Suomessa)?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Jos olit, niin missä yhteydessä?

B) Vuorovaikutustilanteita

14. Eri kulttuurien kohdatessa saattaa sattua vuorovaikutustilanteita, jotka jäävät mieleen erikoisina, hämmentävinä, ärsyttävinä tai jopa huvittavina. Nämä tilanteet saattavat herättää kysymyksiä, kuten "mitähän sanoin tai tein väärin?" ja "oliko tässä jotakin kummallista?" Tilanteet voivat olla kielellisiä tai ei-kielellisiä, ja niissä voivat heijastua monenlaiset kulttuuritekijät: esimerkiksi kohteliaisuuteen, kielenkäyttöön, keskustelukulttuuriin, tunteiden näyttämiseen, valtasuhteisiin, rooliodotuksiin, aikakäsitykseen, tilakäsitykseen, pukeutumiseen tai kehonkieleen liittyvät asiat. Muistatko kieliharjoittelusi ajalta tällaisia tilanteita itsesi ja brittien välillä?

Kyllä

En

En osaa sanoa

Kysymykset 15a, 15b ja 15c käsittelevät edellä mainitun kaltaisia tilanteita. Kysymyksessä 15a pyydän sinua kuvailemaan kokemiasi vuorovaikutustilanteita ja kysymyksissä 15b ja 15c analysoimaan tilanteita ja niiden vaikutuksia.

15a. Jos muistat kieliharjoittelusi ajalta edellä mainitun kaltaisia vuorovaikutustilanteita, kuvaile yksityiskohtaisesti tapahtumien kulku. Vastaa kuvailussasi seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä sanottiin tai tehtiin?
- Milloin?
- Missä?
- Kuka?
- Kuinka?
- Miksi?

Kerro, mitä tiedät tai pystyit päättämään tilanteeseen osallistuneiden henkilöiden taustasta (esim. "nuori, noin 25-vuotias englantilainen nainen"). Vältä kuvailussasi yleistyksiä (esim. "britit yleensä..."). Yksilöi sen sijaan tilannetta tarkemmin (esim. "Ollessani ruokakaupassa 23-vuotiaan skotlantilaisen ystäväni Lucyn kanssa, tapasimme erään hänen tuttavansa, noin 30-vuotiaan skotlantilaismiehen, joka kysyi minulta...").

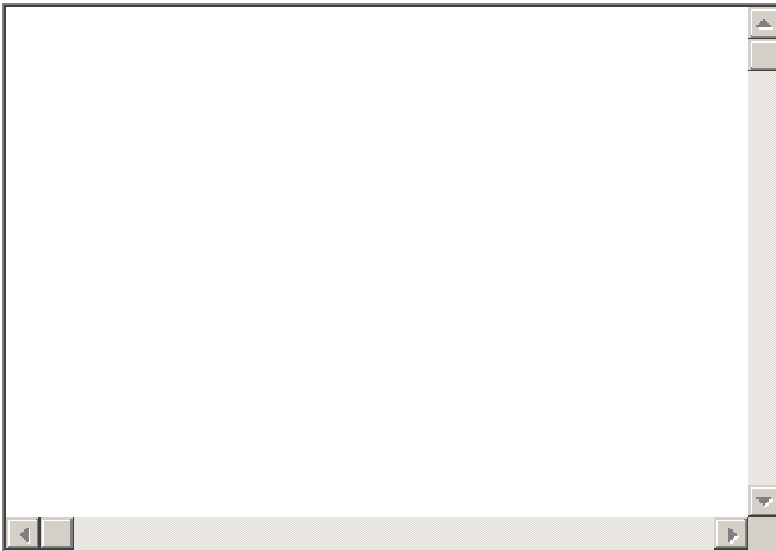
Kuvaile tähän yksi tai useampi kokemasi vuorovaikutustilanne. Jos kuvaillet useamman tilanteen, erota ne selvästi toisistaan numeroimalla ne.

15b. Analysoi edellisen kysymyksen tilannetta/tilanteita ja kerro mahdollisuuksien mukaan:

- Liittyikö tilanteeseen jokin väärinkäsitys? Jos liittyi, mistä luulet sen johtuneen?
- Selvisikö väärinkäsitys koskaan? Miten se selvisi? Kuinka vakavana pidät väärinkäsitystä tilanteen osapuolten välisten suhteiden kannalta?
- Jäikö sinulle jotakin epäselväksi?
- Mitä opit kokemuksesta?

Tilanteen analyysissä voit yleistääkin, jos olet esimerkiksi huomannut tiettyjen piirteiden toistumista (esim. "Tällaista käyttäytymistä huomasin kieliharjoitteluni aikana usein muulloinkin. Etenkin nuoret tuntuivat...").

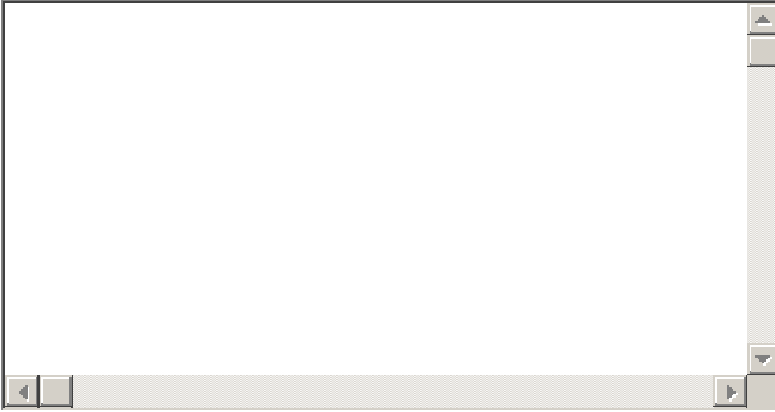
Jos kuvailit edellä useamman tilanteen, erota ne analyysissäkin selvästi toisistaan numeroimalla ne.

15c. Vastaa vielä seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia tunteita tai reaktioita tilanne sinussa aiheutti?
- Muuttiko tilanne käsitystäsi jostakin tilanteeseen osallistuneesta henkilöstä? Jos, niin miten?
- Muuttiko tilanne käsitystäsi brittikulttuurista? Jos, niin miten?

Jos kuvailit edellä useamman tilanteen, erota ne edelleen selvästi toisistaan numeroimalla ne.

C) Käännöstieteen englannin koulutus

16. Oletko kirjoittanut kieliharjoittelustasi raportin?

- Kyllä
 En

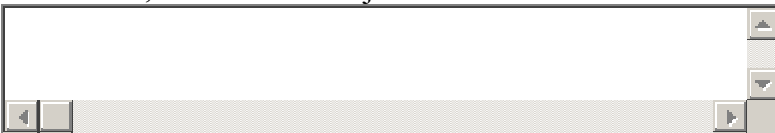
17. Jos olet kirjoittanut raportin, käsittelitkö raportissasi tässä kyselyssä mainittujen vuorovaikutustilanteiden kaltaisia tilanteita?

- En ole kirjoittanut raporttia
 Kyllä
 En
 En osaa sanoa

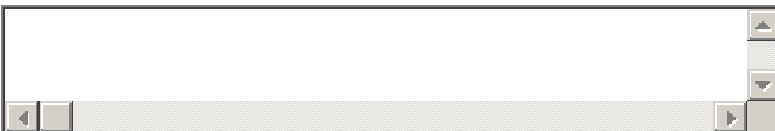
18. Muistatko käännöstieteen englannin koulutuksesta kursseja, jotka olisivat valmentaneet sinua kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

Jos muistat, niin mitä kursseja?

Millaista valmennusta sait näillä kursseilla?

19. Miten käännöstieteen englannin koulutus yleensä on mielestäsi valmentanut sinua kohtaamaan suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

20. Kuinka paljon toivoisit käännöstieteen englannin koulutuksessa käsiteltävän suomalais-brittiläisiä vuorovaikutustilanteita?

- Enemmän kuin on käsitelty
- Saman verran kuin on käsitelty
- Vähemmän kuin on käsitelty
- En osaa sanoa

21. Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten suomalaiset yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin (esim. suomalaisten arvoista, viestintätyylistä, keskustelukulttuurista, kohteliaisuuden ilmaisemisesta, ei-kielellisestä viestinnästä, aika- ja tilakäsityksestä, sukupuolirooleista tms.)?

22. Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen englannin koulutuksessa saanut siitä, miten britit yleensä käyttäytyvät vuorovaikutustilanteissa verrattuna muihin kulttuureihin (esim. brittien arvoista, viestintätyylistä, keskustelukulttuurista, kohteliaisuuden ilmaisemisesta, ei-kielellisestä viestinnästä, aika- ja tilakäsityksestä, sukupuolirooleista tms.)?

23. Kuinka paljon tietoa olet käännöstieteen englannin koulutuksessa saanut kulttuurienvälisistä vuorovaikutustilanteista yleensä (esim. kulttuurin määrittelystä, viestinnän tyyleistä, ei-kielellisestä viestinnästä, stereotyyppioista, vuorovaikutustilanteiden havainnoinnista ja tulkinnasta, kulttuurienvälisistä arvoeroista, sukupuolirooleista, konfliktinratkaisusta tms.)?

24. Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa välttyäksesi ongelmilta vuorovaikutustilanteissa brittien kanssa?

- Tietoni ovat riittävät lähes kaikissa tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät useimmissa tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät joissakin tilanteissa
- Tietoni ovat riittävät harvoissa tilanteissa
- Tietoni eivät ole riittävät lähes missään tilanteissa
- En osaa sanoa

Mistä arvioit saaneesi mahdolliset tietosi (esim. kääntäjien koulutuksesta, yliopiston muilta kursseilta, televisiosta, lehdistä, Internetistä, tuttavilta, kouluaikojen kielenopetuksesta, matkoilta Isoon-Britanniaan tms.)?

Jos sinulla ei mielestäsi ole riittävästi tietoa useimpia tai lähes kaikkia tilanteita ajatellen, millaista tietoa tarvitsisit? Vastatessasi voit käyttää apuna kysymyksissä 21-23 lueteltuja esimerkkejä tai kertoa muunlaisesta tiedosta, jota tarvitsisit.

D) Muut kommentit

25. Onko sinulla muita kommentteja tutkimuksen aiheeseen tai tähän kyselyyn liittyen?

26. Jos haluat osallistua elokuvalippujen arvontaan, täytä vielä tähän sähköpostiosoitteesi:

Kiitos ajastasi!

Lähetä

Liite 2

Päiväys: Wed, 22 Feb 2006 11:50:25 +0200 [22.02.2006 11:50:25 EEST]

Lähettiläjä: Eija Narvanen <Eija.Narvanen@uta.fi>

Vastaanottaja: translalista@uta.fi

Otsikko: Olitko kieliharjoittelussa Isossa-Britanniassa? Vastaa kyselyyn ja voita leffalippu!

Hei!

Oletko käännöstieteen englannin pääaineopiskelija ja suorittanut kieliharjoittelusi Isossa-Britanniassa vuonna 2000 tai sen jälkeen? Muistatko kieliharjoittelusi ajalta itsesi ja brittien välisiä tilanteita, joissa heijastuivat maiden väliset kulttuurierot? Nämä tilanteet ovat saattaneet jäädä mieleen kummallisina, hämmentävinä tai jopa huvittavina. Ne ovat saattaneet herättää erilaisia kysymyksiä, kuten "Mitähän sanoin tai tein väärin?" tai "Oliko tässä nyt jotain kummallista?" Jos muistat tällaisia tilanteita, toivoisin, että kertoisit niistä pro gradu -tutkimustani varten.

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millaisia vuorovaikutustilanteita käännöstieteen englannin opiskelijat ovat kokeneet kieliharjoittelussaan Isossa-Britanniassa. Tutkin myös, miten käännöstieteen englannin koulutus on valmistanut opiskelijoita näihin tilanteisiin. Pyytäisinkin sinua osallistumaan tutkimukseeni vastaamalla nettisivuillani olevaan kyselylomakkeeseen. Lomakkeen osiossa B kerrotaan tarkempia esimerkkejä tutkittavista vuorovaikutustilanteista. Lomakkeen täyttämiseen kuluu noin 15-20 minuuttia, ja sen täyttäneiden kesken arvotaan 2 Finnkinon elokuvalippua. Osallistuaksesi arvontaan sinun täytyy täyttää lomakkeeseen sähköpostiosoitteesi. Muussa tapauksessa voit täyttää lomakkeen anonyyminä.

Kertynyttä aineistoa käytetään vain tutkimustarkoituksiin ja sitä säilytetään luottamuksellisesti. Tutkimuksen raporteista eivät käy ilmi vastaajien henkilöllisyys tai muut yksityiskohdat, jotka voitaisiin yhdistää heihin. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua viimeistään syksyllä 2006, jonka jälkeen sen tulokset ovat nähtävissä Internetissä Tampereen yliopiston tutkielmatietokannassa.

Osallistumisesi on tutkimuksen teon kannalta ensiarvoisen tärkeää. Osallistumalla paitsi autat tutkimustani, olet myös mukana tuottamassa mielenkiintoista, kulttuurienvälistä viestintää ja kääntäjien koulutusta koskevaa tietoa. Tutkimuksen tuloksista on myös hyötyä Isoon-Britanniaan lähteville opiskelijoille, ja niiden avulla voidaan kehittää käännöstieteen englannin koulutusta.

Toivon, että kävisit vastaamassa kyselylomakkeeseen viimeistään 5.3.2006 osoitteessa <http://www.uta.fi/~en70069/>.

Etukäteen lämpimästi kiittäen,
Eija Närvänen
käännöstieteen englannin opiskelija
Tampereen yliopisto
S-posti: eija.narvanen@uta.fi
Puh: 040 744 6103

Liite 3

T1:1

- a. Noin 20-vuotias ystäväni Gemma piti minua aluksi kovin epäkohteliaana, kun äänekkäässä baarissa jouduin huutamaan melun yli tilaukseni baarimikolle. Kuulemma erityisen epäkohteliaaksi tilanteen teki sanan "please" poisjättäminen. Itse olin siihen asti kyllä uskollisesti käyttänyt kyseistä sanaa, mutta ajattelin että kun baarissa muutenkin oli niin kova melu niin halusin pitää sanomani selvänä ja vähäsanaisena. Silly me :D
- b. Tilanne johtui yksinkertaisesti suomalaisesta tavasta kommunikoida. Mahdollisimman lyhyitä lauseita hankalassa tilanteessa. Britit taas odottavat kohteliaisuutta ja monisanaisuutta kaikissa tilanteissa. Tämän jälkeen visusti käytin aina sanaa "please" jokaisessa yhteydessä ja se yletön kohteliaisuus on kyllä jäänyt päälle ja edelleenkin "vaivaa". Väärinkäsitystä ei jäänyt, ystäväni muistelee asiaa vain ensimmäisinä ja ainoina kömmähdyksinä, mitä brittiläiseen kulttuuriin tutustuessani tein.
- c. Ensimmäiseksi tilanne sai aikaan itsessäni ärtymystä siitä, että pakkoko sitä on jokaisessa tilanteessa olla niin äärettömän kohtelias. Myöhemmin kuitenkin ymmärsin tällä pienellä sananvalinnalla paljastaneeni oman taustani suomalaisen kulttuurin jäsenenä ja hyväksyin asian varsin avoimesti. Tilanne ei muuttanut erityisesti käsitystäni brittikulttuurista, mutta vahvisti sen normien merkitystä itselleni.

T2:1

- a. Frank, 40-50-vuotias hovimestari (ymmärtämän mukaan entinen brittiarmeijan mörkö) piipahteli työsuhteasunnossani, jonka eteisessä säilöttiin mm. maaleja, pari-kolme kertaa kun en ollut siellä asiasta ilmoittamatta ja kuittaili paikan siisteydestä sekä kaljatölkkien määrästä. Ilmeisesti olisi pitänyt olla häpeissään kodinhuollosta, mutta itse otin asian tungettelun kannalta.
Sama herra kielsi ajamasta autoa krapulapäivänä tuossa elontilassa, mikä kyllä sopi senhetkiseen fiilikseen, mutta oli sekin tulkittavissa kuittailuksi ja olisi harmittanut jos olisi ollut mielessä lähteä johonkin.
- b. Tilanne johtui luultavasti ennemminkin vastaosapuolen nipoudesta kuin varsinaisesta kulttuurisyytä, tosin ehkä taustalla saattoi möllöttää syvään iskostunut palvelusväen aseman ylläpitäminen ja sopivuuden haku porhojen seurassa liikkumisessa (paikka oli maaseudulla, kalliimman hintaluokan kalastus/metsästystilus, jossa pyöri melko yläluokkaista väkeä.)
Tämänkaltaisia vastakkainapituksia tapahtui kuitenkin melko harvakseltaan, eivätkä tapaukset hiertäneet kaiken kaikkiaan kovinkaan paljon, varsinkin kun F. kohteli koko henkilökuntaa samalla tavalla ja muut työtoverit olivat varsin rentoja.
Tapauksen väärinkäsitys oli ehkä siivoustiheyden harvuuden aiheuttama ruokaoluthylsyjen ylenmääräinen kertyminen olohuoneen pöydälle, joka saattoi harjaantumattomaan silmään näyttää kaappijuoppotelulta. Alkoholikulttuurien ero Suomessa ja GB:ssä?
- c. Kuten edellä: tunsin että kotirauhaa häiritään tms. Koska en tuntenut vielä Frankia kovinkaan hyvin, mielikuva hänestä muotoutui melko paljon näiden tapausten kautta, muttei kuitenkaan kokonaan. Koko kulttuurin kuvaan ei tullut erikoisempaa kolhua.

T3:1

- a. Aupair-perhe ei mielestäni ollut tarpeeksi selvästi ilmaissut minulle työaikojani tai työtehtäviäni. Pari ensimmäistä oleskeluviikkoa arvailin, mitä minun haluttiin tekevän. Samaten en tiennyt voinko lähteä milloin ulos, kun en tiennyt olinko milloin töissä ja milloin en. Sitten rohkaistuini keskustelemaan isäntäperheen äidin kanssa ja ilmaisin, että en tiedä mitä minulta odotetaan ja että jos tehtäväni ja työaikani määriteltäisiin tarkemmin. Tein sen mielestäni ihan sivistyneellä tavalla, mutta hän taisi ottaa sen henkilökohtaisesti, koska illalla perheen isä otti asian puheeksi ja sanoi, että rouva oli kertonut että välillämme on jännitteitä.
- b. Luulen että perheellä oli alun perin väärä käsitys aupairin roolista. Omasta mielestäni olin lapsille ensisijaisesti luottohenkilö ja hoitaja, mutta aikuisille ensisijaisesti työntekijä, joka tekee mitä pyydetään, ei mitä itse katsoo parhaaksi. Tosin perhe ei ollut mitenkään kovin tasapainoinen muutenkaan, äiti kärsi masennuksesta ja hänellä oli ongelmia pitää huolta perheestä ja talosta. Välillä tuntui, että minut oli palkattu "korjaamaan" tilannetta, mihin en tietenkään pystynyt. Muutamia muitakin vastaavanlaisia tapauksia tapahtui, joissa en tiennyt mitä minulta odotettiin, ja sitten perhe pettyi kun saivat mitä olivat pyytäneet, eivät sitä mitä olisivat tahtoneet. Tapaus tosin näytti, mitä tuleman pitää, ja tiesin tulevaisuudessa varoa moisia tilanteita.
- c. Tapaus sai kyllä suojamuurin pystyyn, yritin varoa tekemisiäni ja sanomiani. Oli hämmentävää, että perhe reagoi kielteisesti siihen, että otin jonkin ihan yksinkertaisen käytännön asian puheeksi. Aupair-toimisto nimenomaan oli kehottanut keskustelemaan perheen kanssa työtehtävistä ja -ajoista. En tiedä, johtuiko nämä ongelmat kuitenkaan kulttuurieroista vai vaan perheen (ja minun) ominaisuuksista. Ajattelin kyllä, että näinkö Englannissa toimitaan, että mistään ei puhuta, vaan tehdään mitä sattuu ja toivotaan että menee edes suunnilleen oikein.

V1

- a. –
- b. –
- c. –

V2:1

- a. Skotlannissa jonkin aikaa vietettyäni havahduin siihen, että toisensa tuntevat henkilöt (yleensä nuoremmat mieshenkilöt) saattavat tervehtiä toisiaan päätä nyökäyttämällä. Tämä on mahdollista myös Suomessa, mutta täällä on yleisempää, että tervehtiminen tapahtuu päätä taaksepäin nyökäyttämällä. Skotlannissa sen sijaan päätä nyökäytettiin sivulle eteenpäin (siihen suuntaan, jossa toinen henkilö on). Minulla kesti pitkän aikaa tottua tähän tapaan nyökätä ja aluksi jäin vain hölmistyneenä katselemaan minulle nyökännyttä henkilöä, kun luulin hänen tarkoittaneen jotain erityistä, vaikka minulla ei ollut aavistustakaan mitä. Nyökkääminen ei ollut mikään virallinen tai erityisen kohtelias tervehtimistapa, mutta välitön ja ystävällinen. Se vaihdettiin esimerkiksi työtovereiden kesken, jotka kohtasi vain muutaman kerran työpäivän aikana yleensä aamulla ensimmäistä kertaa tavattaessa, tai esimerkiksi tutun henkilön kävellessä vastaan kadulla.
- Ajoin Isossa-Britanniassa paljon moottoripyörällä, ja huomasin tämän tervehtimistavan olevan yleinen myös moottoripyöräilijöiden kesken. Suomessa motoristit tervehtivät toisiaan yleensä vasenta kättä heilauttamalla. Ero saattaa johtua niinkin yksinkertaisesta syystä että Isossa-Britanniassa motoristit kohtaavat toisensa oikealta puolelta, eikä kaasukättä voi irrottaa ohjaustangosta.
- b. Pään nyökkäys näytti minusta oudolta. Se oli samanlainen jota suomalainen käyttäisi silloin, kun hän kantaa pahvilaatikkoa sylissään ja pyytää jotain siirtämään jonkin esineen pöydältä, jotta voisi asettaa pahvilaatikon pöydälle ("voisitko siirtää tuon lautasen? *nyökkäys*")
- Pian kuitenkin oivalsin, että kyseessä on tervehdys. En kuitenkaan koskaan ehtinyt oppia tätä nyökkäystapaa tai kokenut sitä luontevaksi.
- c. Hämmentyneisyyttä ja huvittuneisuutta. Sain sen käsityksen, että nyökkäämällä tervehtiminen on enemmän tyyppillistä alempien yhteiskuntaluokkien piirissä, mutta se ei juuri muuttanut käsitystäni brittikulttuurista.

V2:2

- a. Toinen työpaikkani omistajista oli n. 60-vuotias liikemies, Sandhurstin käynyt majuri evp. ja ylemmän yhteiskuntaluokan edustaja. Tavatessani tämän esimieheni ensimmäistä kertaa kättelimme ja esittäydymme, minkä jälkeen hän totesi "well done". Jäin hieman hölmistyneenä odottamaan jatkoa tai selvitystä siitä, mitä nyt olin tehnyt erityisen hyvin. Vasta myöhemmin minulle selvisi, että tämä "well done" on kyseisen herran maneerit, jota hän toistaa puheessaan hyvin usein. Varsinkin hänen puheenvuoronsa lähestyessä loppuaan tapasi miltei kaikki olla "well done", vaikka asiat olisivatkin sujuneet täysin normaalisti. Muut eivät tuntuneet kiinnostavan tähän maneeriin sen suurempaa huomiota, mutta myönsivät kyllä sen olevan merkillepantava ja huvittavakin puheenparsi kun heille asiasta mainitsin.
- b. Luulin omistajan tarkoittaneen minua ja minun työpanostani, vaikka kyseessä oli miltei tyhjä hokema. Opin, että sujuvaan englanninkieliseen puheenparteen tottuminen vie aikaa. Opin myös sen, että ei kannata turhaan jännittää kommunikaatiotilanteita, vaikka ne tapahtuisivat vieraalla kielellä tai esimiehen kanssa. Jännittäminen vain pahentaa asiaa: tässä nimenomaisessa tilanteessa se luultavasti esti minua kysymästä "what do you mean, sir?" ja näin selvittämästä asiaa kerralla.
- c. Hämmentyneisyyttä, huvittuneisuutta ja ihmetystä. Minulle oli suuri ihmetyksen ja riemun aihe todeta se aksentti, jolla omistaja ja hänen vieraansa puhuivat. Se oli suoraan BBC:n laatusarjojen yläluokan puheen kaltaista. Olin jonkin aikaa epäuskon vallassa, kunnes hyväksyin että nämä ihmiset todellakin puhuvat tähän tapaan ja että tämä ei ole näytelmää vaan totisinta totta.

V2:3

- a. Työstä saamani palkan maksu oli muodostua ongelmaksi. Minulle ehdotettiin mm. shekillä tai käteisellä maksua tai että avaisin tilin Isossa-Britanniassa. Minä selitin työnantajalleni, että kaikkien osapuolien kannalta helpoin vaihtoehto olisi IBAN-pankkisiirto suoraan omalle tililleni. Tämä verkkopankin yksinkertainen toiminto tuntui kuitenkin työpaikkani omistajan sihteeristä (n. 60-vuotias naishenkilö) ylitsepääsemättömän vaikealta.
- Palkanmaksuni viivästy ja menin pankkiin avatakseni tilin Isossa-Britanniassa. Tämä osoittautui kuitenkin täysin mahdottomaksi. Voidakseni avata tilin minun tuli kyetä osoittamaan, että minulla on säännöllisiä tuloja Isossa-Britanniassa vähintään puolen vuoden ajalta. Tähän tarkoitukseen olisi käynyt esimerkiksi palkkakuitti(!). Esitin työnantajani minulle kirjoittaman todistuksen työsuhteestani. Pankkivirkailija kuitenkin totesi ongelmani liian monimutkaiseksi ja ohjasi minut pankinjohtajan (tai johtavan virkailijan) puolelle. Hänelle yritin parhaani mukaan selittää tilanteeni: olen töissä Skotlannissa tilapäisesti, minulla on työlupa ja

"national insurance number", tarvitsen tilin palkanmaksua varten, sillä brittiläisen shekin lunastaminen Suomessa maksaa n. 60 e/kpl. Vastaukseksi sain pitkälistaisia selvityksiä siitä, kuinka säännöt ovat sääntöjä ja että näillä säännöillä pyritään ehkäisemään rahanpesua ja terrorismia ja että turvallisuus on minunkin etuni. Tilanne tuntui epätodelliselta. Minä kiitin kohteliaasti ja poistuin koittaakseni onneani toisessa pankissa. Siellä kuitenkin toistui edellisen kaltainen selitysten ja hallinnollisten sääntöjen tulva.

Sain yksiselitteisen käsityksen, että EU-kansalaisen on miltei mahdotonta avata pankkitiliä Skotlannissa omin neuvoin. Ongelma palkanmaksusta ratkesi kuitenkin lopulta, kun sain työnantajani sihteerin lukuisten selvitysten jälkeen vakuutettua siitä, että pankkisiirto Suomeen internet-päätteen avulla on paitsi helppo ja turvallinen, myös edullinen keino maksaa minun palkkani.

- b. Oletin, että Isossa-Britanniassa käytetään tili- ja pankkisiirtoja sekä nettipankkia yhtä luontevasti kuin Suomessa, mutta olin pahasti väärässä. Laskuja maksetaan vielä yleisesti shekillä, mitä Suomessa ei ole tehty enää viiteentoista vuoteen. Opin, että Iso-Britannia on vielä kaukana toimivasta tietoyhteiskunnasta ja joiltain osin jopa kaksi vuosikymmentä Suomea jäljessä.
- c. Turhautumista ja ärtymystä. En olisi etukäteen voinut kuvitella, että Iso-Britannia on niinkin takapajuinen maa kuin se on. Pankissa turhauduin virkailijoiden byrokraattiseen, sääntöihin nojaavaan ja hieman ylimieliseen asenteeseen. Asiakaspalvelu ei heitä kiinnostanut, vaikka toiminta olikin ulkoisesti hyvin kohteliaista. Tilanne ei varsinaisesti muuttanut käsitystäni brittikulttuurista, sillä minulla ei vastaavasta ollut aikaisempia kokemuksia, mutta tämä tilanne teki edellä kuvailemani tekijät hyvin konkreettisiksi.

V3:1

- a. Kesäkuussa 2003 olin englantilaisen poikaystäväni veljen perheen luona kyläilemässä (noin 30-35-vuotias pariskunta, jolla oli kaksi pientä lasta). Paikalla olivat myös poikaystäväni vanhemmat ja hänen siskonsa perheineen. Istuimme omakotitalon pihalla syömässä, juomassa ja jutustelemassa. Poikaystäväni veljen vaimo alkoi kysellä minulta viettämästäni ajasta Englannissa: missä paikoissa olin käynyt ja niin edelleen. Luetteloin muutamia englantilaisia kaupunkeja ja sanoin vierailleen muun muassa Yorkissa. Veljen vaimo innostui asiasta, sillä hän oli opiskellut Yorkissa. Hän teki paljon jatkokysymyksiä ja kyseli missä kaikkialla olin Yorkin vierailuni aikana käynyt ja mitä olin kaupungista pitänyt. Tämän jälkeen aloimme keskustella muiden paikalla olevien kanssa joistakin muista aiheista. Noin 10 minuuttia York-keskustelun jälkeen mainitsin Yorkin uudelleen. Veljen vaimo hihkaisi innoissaan: "Ihanko totta! Oletko käynyt Yorkissa?"
- b. En usko, että tilanteeseen liittyi sen kummempaa väärinkäsitystä. Mitään varsinaisesti epäselvääkään ei jäänyt, lukuun ottamatta sitä, että ihmettelin kovasti, miten veljen vaimo pystyi kyselemään sujuvasti York-aiheisia tarkkojakin kysymyksiä (esim. olinko käynyt katsomassa jotain tiettyä nähtävyyttä), ja sitten unohtamaan koko keskustelun tyystin. En koe oppineeni kokemuksesta sen kummemmin mitään: kyseessä oli ääriesimerkki pinnallisesta, automatisoituneesta small talkista, jota en itse haluakaan oppia kovin hyvin.
- c. Tunsin itseni hölmöksi: kuvittelin, että veljen vaimo oli ollut tosissaan kiinnostunut Yorkin vierailustani, mutta hän ei tuntunut rekisteröineen keskusteluamme lainkaan. Olin ehkä hieman loukkaantunutkin, mutta ennen kaikkea olin hämmästynyt - miten on mahdollista unohtaa 10 minuutissa kokonaan, että olin ylipäätään käynyt Yorkissa! Ennen tapahtunutta olin pitänyt veljen vaimoa todella herttaisena ja vilpittömänä ihmisenä. Tapaus muutti käsitystäni hänestä ainakin hetkellisesti. Jälkeenpäin aloin miettiä, että ehkä hän on vain todella harjaantunut small talkiin, ehkä tilanne ei johtunutkaan siitä, että hän olisi pitänyt minun juttujani niin mitättöminä ja tylsinä, että ne menivät toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Haluaisin välttää brittikulttuuria koskevia yleistyksiä, mutta tilanne vahvisti käsitystäni siitä, että brittikulttuuriin kuuluu olennaisesti jokapäiväinen merkityksetön jutustelu, jonka pääasiallinen funktio on kohteliaisuuden osoittaminen. Oma käsitykseni kohteliaisuudesta on kuitenkin toisenlainen - on kohteliaista ottaa toinen huomioon ja kuunnella, mitä toinen sanoo. Englannissa myös kysellään päivän aikana toisen vointia parhaimmillaan kymmeniä kertoja, mutta ainoa oikea vastaus on "alright". En kuitenkaan usko, että britit olisivat välinpitämättömiä ihmisiä. Luulen, että britit (nyt se yleistys sitten tulee) turvautuvat tuttavuuden alussa pinnallisempaan small talkiin ja päästävät uudet ihmiset lähelleen vasta pidemmän ajan kuluttua. Ehkä veljen vaimo keskittyi niin paljon omaan suoritukseensa, että rekisteröi vastaukseni vain siksi hetkeksi, että hän keksi niihin sopivat jatkokysymykset. Ehkä hän halusi vain hoitaa emännän roolinsa sulavan kohteliaasti ja ystävällisesti. Joka tapauksessa Suomessa en ole koskaan törmännyt vastaavaan: toki mekin jutustelemme niitä näitä, mutta harva varmaan pyyhkii toisen sanomiset täydellisesti mielestään seuraavan 10 minuutin aikana.

V4:1

- a. Ensimmäisen päivänä Lontooseen ja oppilaitokseeni saapuessani sain asuntotoimistosta ohjeet kääntyä asuntokohteeni vastaanottoimiston puoleen, jotta voisin kirjoittautua sisään. Löysinkin toimistorakennuksen ohjeiden ja kartan perusteella, ja sen kummemmin asiaa miettimättä painelin sisään ensimmäisestä mahdollisesta ovesta (joka kaiken lisäksi oli avoimena suoraan kadulle). Toimistossa sisällä minua oli vastassa pari hämmästyneen näköistä, noin kolmekymppistä virkailijaa joiden kysymyksen "Can I help you?" tulkitin

poikkeukselliseksi avuliaisuudeksi, varsinkin kun ei selvästi ollut vielä minun vuoroni (peremmällä oli pitkä jono muita sisäänkirjoittautujia). Kieltäydyin hilpeästi tästä avuntarjouksesta, liityin sivuovesta vastaanottotiskin taakse jonon jatkoksi odottamaan vuoroani ja päätin paremman selityksen puutteessa jättää huomiotta selkeästi närkästyneiden ja toisiinsa vilkuilevien virkailijoiden ilmeet.

- b. Myöhemmin, joitakin päiviä asutokohteessani asuttuani ja toimistossa asioituani ymmärsin, että tavallisilla asukkailla ei missään olosuhteissa ollut asiaa toimistossa olevan vastaanottotiskin 'väärälle' puolelle. Varsinaisen sivuovesta varsinaisen toimiston puolelle ja sieltä ulos kadulle kulkivat vain ja ainoastaan henkilökunnan edustajat ja se että olin marssinut sisään kiellettyä reittiä (joka oli kyseisenä päivänä auki vain tuuletussyistä) täytyi olla huomattava rikkomus, ainakin joidenkin työntekijöiden mielestä. Ymmärsin samalla, että 'can I help you?' olikin vain toimiston työntekijöiden kohteliaan mahdollinen tapa herätellä minut tajuamaan tekemäni rike ja saada minut luikkimaan omalle reviirilleni ASAP.
- c. Olen yhä sitä mieltä, että 'can I help you' on harhaanjohtavan lievä ilmaisu, jos varsinainen viesti on 'ulos täältä ja sassiin!', mutta tilanteen ymmärtäminen oli terveellinen oppitunti siitä, mitä brittiläisellä kohteliaisuuskäsitteellä tarkoitetaan.

V4:2

- a. Brittiläisten kämppisteni Rajin, Lauran ja Duncanin (kaikki 21-22-vuotiaita) asuessani huomasin, että he ymmärsivät käsitteet kuten "heti" tai "15 minuutin kuluttua" huomattavasti suurpiirteisemmin kuin minä. Oli sitten kyse luennolle, syömään tai palohälytyksen vuoksi vastapäisen talon seinustalle siirtymisestä, brittiystävälläni ei poikkeuksetta näyttänyt olevan kiire minnekään vielä siinä vaiheessa kun itse etenin jo puolijuoksua.
- b. Aikakäsitysten ero ei sinänsä aiheuttanut vakavia konflikteja missään vaiheessa, pahin seuraus niistä oli lähinnä, että näytin itse hieman hölmöltä täristessäni aina lähtökuopissa noin varttia ennen kaikkia muita, ikään kuin kämppikseni olisivat yhteisestä päätöksestä siirtäneet lähtöaikaa minulle ilmoittamatta.
- c. Tunnettuani muutaman kuukauden jatkuvaa epävarmuutta siitä, missä ajassa ihmiset ympärilläni oikeastaan elivät, lopetin viimein laskemasta täsmällisyyden puutetta ystäväni henkilökohtaiseksi vajavaisuudeksi ja siirsin oman henkisen kelloni n. 15 min taaksepäin - väliäkö sillä, jos bussi ehtii mennä, kohta tulee varmasti seuraava.

V5:1

- a. Pieni asia, mutta kerronpa kuitenkin. Tein kieliharjoitteluni olemalla au pairina manchesterilaisessa perheessä. Perhe asuu suhteellisen varakkaalla alueella, jossa on myös paljon juutalaisia (hekin olivat). Oikeastaan tällaisia pieniä tilanteita oli useita. Ne liittyivät työtehtäviini, jotka siis olivat lähinnä kodinhoitoon liittyviä. Minulla oli joskus ymmärtämisvaikeuksia, ja se johtui luullakseni yksinkertaisesti siitä, että käytännöt kotitöissä nyt vain sattuivat olemaan erilaiset - voi olla että jossain muussa suomalaisessa perheessä kuin omassani kasvanut henkilö ei olisi kohdannut samoja ongelmia. Näin ollen en ole varma voiko näitä sinänsä laskea kulttuurienvälisiksi kriittisiksi tilanteiksi.
- Kun siis minulta kysyttiin esimerkiksi osaanko viikata, johon vastaan kyllä ja menen tekemään hommia, ei se olekaan sama tapa jolla se on tehty isäntäperheessä. Perheen äiti saattoi olla hyvinkin kummissaan siitä ettei meillä päin tehdä jotain asiaa tietyllä tavalla. Perheessä ollessani opin esim. etteivät he olleet kuulleetkaan lakanoiden vetämisestä ja että tiskit huuhdotaan nimenomaan kylmällä vedellä.
- b. Väärinkäsitykset selvisivät onneksi melko nopeasti. Muilta au paireilta kuulemiini kommenttien mukaan perheiden välillä oli aikamoista vaihtelua sen suhteen, mitä au pairilta odotettiin.
- c. Tilanteet olivat usein hieman turhauttavia. En luultavasti osannut ottaa korjausneuvoja rakentavasti, mutta siltikin tuntui että myös toinen osapuoli saisi olettaa vähemmän.

V6

- a. -
- b. -
- c. -

V7

- a. -
- b. -
- c. -

V8

- a. -
- b. -

c. –

V9

a. –

b. –

c. –

V10:1

- a. Työpaikallani keittiössä työskentelevä noin 20-vuotias keittiöpoika hermostui kun en sanonut jonkun pyytämäni asian perään "please". Tätä varmaankin tapahtui alussa, ennen kuin totuin kyseisen sanan käyttöön, paljonkin, mutta kukaan muu ei huomautellut asiasta. Keittiöpoika oli nyt vaan muuten hankala. Tapaus toisaalta herätti minut ajattelemaan että olisi ehkä hyvä kiinnittää huomiota asiaan, etten vaan tahattomasti kuulosta hirvittävän tylyltä paikallisten korviin.
- b. Tilanne johtui vain eroista kielellisissä konventioissa. Suomessa sanalle "please" ei ole oikein vastinetta, ellei sitten halua käyttää sanaa "kiitos" esittämänsä pyynnön loppuun (mikä muuten jäi suomenkieliseen kielenkäyttöönkin Englannissa vietetyn ajan jälkeen, ihan hyvä juttu mielestäni). Vakavia tilanteita "pleasettomuuteni" johdosta tuskin syntyi, mutta voi olla että jotkut ovat pitäneet minua hieman tylyhkönä, kun pieni mutta tärkeä sana on jäänyt joskus puuttumaan. Epäselvyyksiä ei jäänyt, ja opin tarkkailemaan pieniä juttuja kielenkäytössäni.
- c. Tilanteessa minua lähinnä ärsytti keittiöpojan yleinen käytös, eikä tilanne aiheuttanut muutosta käsitykseeni hänestä. Hän oli yleensäkin ärsyttävä. Toisaalta taas, hän varmasti myös huomautti aiheesta - ehkäpä meitä suomalaistytöjä oli pidetty tylyinä - ja sai minut entistä enemmän huomaamaan kivojen pikku sanojen käytön tärkeiden Englannissa (please, sorry, thanks, honey..)

V11

a. –

b. –

c. –

V12

a. –

b. –

c. –

V13:1

- a. Aikakäsitykseen liittyvä erilaisuus: en muista yhtä tiettyä tapausta, mutta yleisesti ottaen myöhästely oli tavanomaista ystäväni ja isäntäperheeni keskuudessa. Suomalaisena olin tottunut siihen, että klo 15 tarkoittaa tasan klo 15, kun taas ystäväni aikakäsitykset olivat hieman joustavampia. Jouduin usein odottamaan muita vähintään puolituntia. Olisin tietysti itsekkin voinut tulla myöhemmin paikalle, mutta jaksoin aina toivoa, että ystäväni kerrankin tulisivat ajoissa. Toivo oli tietysti turha.
- b. Asiaan ei sinänsä liittynyt mitään väärinkäsitystä, myöhästely vain oli hyväksyttävämpää tuttavapiirissäni, minkä huomasin kyllä pian. Itse olin kuitenkin oppinut, että sovittuun tapaamiseen tullaan ajoissa, ja halusin pitää tästä tavasta kiinni. Itse myös olisin ilmoittanut toiselle, jos tiedän myöhästävänä puolituntia, mutta tällaista tapaa ei paikallisilla ollut, koska myöhästymisen oli eräänlainen kirjoittamaton sääntö. Tunsinkin välillä itseni hieman hölmöksi, kun jatkuvasti menin ajoissa, vaikka tiesin että muut myöhästävät. Asian vakavuuden arvioisin melko korkeaksi, sillä jatkuva odottelu ei pidemmän päälle ole mukavaa. Lisäksi en koskaan "testannut", mitä olisi tapahtunut, jos minä olisin tullut myöhässä tapaamiseen. En voinut luottaa siihen, että muut olisivat odottaneet vuorostaan minua. Opin kokemuksesta sen, että kannattaisi toimia niin kuin paikalliset toimivat. Oma varovaisuuteni vain esti minua tekemästä niin.
- c. Odottelu kävi kyllä välillä hermoilleni, ja välillä olisi kyllä tehnyt mieli asiasta huomauttaakin toiselle osapuolelle, mutta en sitä koskaan tehnyt. Olisi ollut liikaa vaadittu toista luopumaan elinikäisestä tavastaan, sillä enhän minäkään ollut valmis aloittamaan myöhästelyä, vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus. Yritin suhtautua asiaan periaatteella "maassa maan tavalla". Asia ei vaikuttanut mielestäni käsityksiini maan kulttuurista, sillä olin tietoinen tästä eroavaisuudesta jo ennen kieliharjoittelua.

V13:2

- a. Kohteliaisuuteen liittyvä ero: isäntäperheeni kutsui minut uutena vuotena mukaan ystäviensä juhliin. He kysyivät oliko minulla muita suunnitelmia ja kun vastasin ei, he kutsuivat minut mukaan. Myöhemmin kuitenkin kävi ilmi, että he olivat tavallaan kutsuneet minut vain kohteliaisuudesta, ja minun olisi siinä

tapauksessa pitänyt ymmärtää kieltäytyä kutsusta.

- b. Väärinkäsitykseni johtui kaikesta siitä, että Suomessa olin tottunut siihen, että kutsua ei esitetä, jos sitä ei oikeasti tarkoiteta. Olin siis tottunut siihen, että ihminen tarkoittaa mitä sanoo. Kun ymmärsin, että kohteliaisuuskäsityksemme oli hieman erilainen, olin hetken aikaa hämilläni enkä tiennyt miten tilanteen voisi hoitaa. Ensin ajattelin, että mitäs kutsuivat minut, jos kerran eivät oikeasti tarkoita sitä, mutta sitten tajusin, että näkemyksissämme kohteliaisuudesta on varmasti kulttuurisesti suuri ero. Isäntävanhempani olivat varmasti asiasta aivan yhtä hämillään, kun meninkin hyväksymään kutsun, vaikka minun olisi kuulunut kieltäytyä. Emme koskaan kuitenkaan puhuneet asiasta suoraan, ja tilanne ratkesi ajan kanssa. Tämä oli varmasti yksi tärkeimmistä "läksyistä" mitä opin kieliharjoittelussa: opin olemaan luottamatta siihen, mitä ihmiset sanovat, ja opin myös vastaamaan tällaisissa tilanteissa jotakin ympäröivästä. Yleensä aika sitten näytti, oliko toinen ollut tosissaan vai ei. Vakavuudeltaan asia oli minusta erittäin korkealla, koska sillä on mahdollisuus aiheuttaa todella noloja tilanteita molemmille osapuolille.
- c. Tapauksen jälkeen olin närkästynyt, koska olin tottunut siihen, että pitää tarkoittaa sitä mitä sanoo. Ajan kanssa sain kuitenkin perspektiiviä asiaan, ja ymmärsin että tässä oli taas kyse kulttuurisesta erosta, ei siitä että isäntäperheeni olisi halunnut olla töykeä minua kohtaan. Nolostuin myös itse tilanteesta, koska ajattelin, että "nyt ne varmasti pitävät minua ihan tyhmänä". Näin jälkikäteen ajateltuna olisi ollut hyvä, että olisimme voineet keskustella asiasta, mutta aihe tuntui vaikeasti lähestyttävältä eikä kukaan meistä tehnyt aloitetta keskustelulle. Tapaus aiheutti minussa sen reaktion, että aloin arvostaa yhä enemmän suomalaista suorapuheisuutta. Toisaalta opin kuitenkin myös suhtautumaan oikein paikalliseen kohteliaisuuteen enkä ottanut kaikkien sanoja enää niin vakavasti.

V14:1

- a. Tämä tilanne ei ollut minun itseni ja britin välillä, vaan erään ranskalaisen tytön ja skotlantilaisen tytön välillä, mutta olin vieressä kuuntelemassa. Skotlantilainen tyttö oli alle 20-vuotias 1. vuoden yliopisto-opiskelija ja kämpäkaverini, ja ranskalainen tyttö oli myös opiskelija, parikymppinen ja erään toisen kämpäkaverini vieraana asunnossa.
- Ranskalainen tyttö oli vieraana joutumassa nukkumaan lattialla. Vaikuttaakseen ystävälliseltä skottityttö tarjosi tälle sänkyään ja sanoi itse voivansa nukkua lattialla erään kolmannen tytön huoneessa. Hän odotti toisen kieltäytyvän tarjouksesta, ja ranskalainen tyttö sanoikin, ettei voisi ottaa toisen sänkyä. Brittien kohteliaisuuskäsityksen mukaisesti skottityttö kuitenkin toisti vielä uudelleen, että ei kun ihan totta, ota vaan sänky, odottaen edelleen, että tarjouksesta kieltäydytään. Ranskalainen kuitenkin tulkitsi tilanteen niin, että koska tarjous toistettiin, se oli tehty tosissaan, ja otti sänkyä vastaan. Skottityttö nukkui yönsä lattialla ja kiroili ranskalaisen tytön selän takana epäkohteliaita ulkomaalaisia.
- b. Tilanne johtui siitä, että Britanniassa todellakin pitää toistella moneen, moneen kertaan, että oletko varma, ettet halua vaatteita päältäni, ihan totta, ota ne nyt vaan, no oletko nyt aivan varma...no hyvä on, ei sitten. Henkilön, jolle tarjous tehdään, täytyy tajuta kieltäytyä loppuun saakka. Sekä suomalaisen että nähtävästi ranskalaisen on joskus vaikea tulkita tilannetta oikein, sillä meidänkin maissamme kyllä tehdään toisinaan tarjouksia pelkästä kohteliaisuudesta odottamatta, että niihin tartutaan, mutta jos tarjousta toistetaan useamman kerran, se on meille signaali siitä, että tarjous tulee pian hyväksyä ollakseen olematta epäkohtelias - eli täysin päinvastoin kuin briteillä. Itselleni tuotti joskus myös vaikeuksia muistaa tarjota asioita tarpeeksi moneen kertaan ja muistaa, että joku saattaa ensin kieltäytyä pari kolmekin kertaa kohteliaisuudesta, vaikka aikookin todellisuuksessa hyväksyä.
- c. No, tilanne aiheutti lähinnä huvittuneisuutta. Maassa maan tavalla. Kyseinen skottityttö ei tosin selvästikään ollut kovin kansainvälisesti kokenut henkilö, sillä hän ei selvästikään ymmärtänyt, ettei ranskalainen ollut tahallaan epäkohtelias.

V15:1

- a. Kieliharjoitteluni alussa minulla oli paljon kielellisiä ongelmia brittien kanssa, vaikka olin kuvitellut osaavani englantia hyvin. Unohdin helposti sanoa "please", vaikka tiesinkin, että se pitäisi muistaa. Pienen kaupungin paikallisbussissa ostaessani lippua en tiennyt, mitä minun pitäisi sanoa, eikä mieleeni olisi tullut sanoa "return, please" tai "single, please" ennen kuin kuulin paikallisten sanovan niin. Työpaikalla taas en tiennyt, milloin minun haluttiin tulevan töihin, jos kellonajaksi mainittiin "half seven" - en tiennyt, tarkoittiko se 7.30 vai 6.30. Lisäksi olin ihmeissäni, kun noin 60-vuotias miespuolinen englantilainen työnantajani kutsui minua sanalla "love".
- b. Kaikkiin kielellisiin ongelmiini ei liittynyt suoranaista väärinkäsitystä, mutta sanan "love" käytön käsitin aluksi väärin, kun en tiennyt, että sitä käytetään Englannissa niin yleisesti. Kuvittelin aluksi, että pomoni suhtautui minuun sovinnistisen alentuvasti, kun käytti sanaa "love". Sittemmin huomasin, että myös muut työkaverini käyttivät samaa sanaa, ja käsitin, että se on Englannissa tapana.
- c. Pomoani pidin aluksi sovinnistisenä ja ihmettelin, että onko Englannissa näin sovinnistinen työkuulttuuri. Olin

myös kiukkuinen, koska tunsin, ettei minua otettu töissä vakavasti. Myöhemmin tilanne vain nauratti, kun tajusin oman väärinkäsitykseni. Loppujen lopuksi brittien tapa käyttää usein sanoja "love" ja "mate" on minusta aika herttainen. Muut kielelliset ongelmani koin turhauttavina, koska tuntui, että en osaa käyttäytyä edes yksinkertaisissa arkipäivän tilanteissa, kuten bussilipun ostamisessa, vaikka osasin mielestäni englantia hyvin.

V15:2

- Minun oli vaikea tottua siihen, miten usein britit kysyvät "How are you?" tai "Are you alright?" Aluksi myös ymmärsin kysymyksen "Are you alright?" niin, että olin näyttänyt siltä, etten olisi kunnossa. Ihmettelin, että mikä ilmeessäni on vikana, kun kaikki koko ajan kyselevät, olenko kunnossa. Myöhemminkään en hyvien brittiystävieni kanssa aina tiennyt, halusivatko he todella tietää, mitä minulle kuuluu, vai halusivatko he vain tervehtiä.
- Tilanteeseen liittynyt väärinkäsitys oli lähinnä se, että kuvittelin ensin brittien ajattelevan, että minulla ei ole kaikki kunnossa, vaikka he eivät sitten niin ajatelleetkaan. "Are you alright?"-kysymyksen toistuttua riittävän monta kertaa kaikkien kohdalla tajusin, mistä oli kysymys. Silti minusta tuntui vaikealta aina vastata, että "I'm fine, thanks" tai "I'm good, thanks". Joskus vastasinkin rehellisemmin "I'm ok, thanks", jolla en kuitenkaan tarkoittanut, että minulla menisi erityisen huonostikaan. Britit kuitenkin tuntuivat tulkitsevan sen niin, että jotakin on todella vialla, koska he olettivat, että muuten olisin sanonut "I'm fine" tms.
- Tiesin kyllä, että briteille "How are you?" on usein vain tervehdys, mutta minun oli hankala tottua sen käyttöön. Tuntui turhalta luetella joka kerta samat vuorosanat, joilla ei ollut mitään sen kummempaa sisällöllistä merkitystä. Jossain vaiheessa tapa alkoi ärsyttää. Toisaalta joskus siitä taas oli hyötyä, jos vaikka hississä törmäsin johonkin puolittuun, enkä olisi keksinyt sanottavaa. Tällöin molemminpuolinen "how are you?"-rimpsu kattoi mukavasti koko hissimatkan, eikä tarvinnut varsinaisesti keksiä sanottavaa. Parhaan brittiystäväni kanssa minun oli kuitenkin vaikea tietää, koska hän oikeasti halusi tietää, mitä minulle kuuluu, sillä oletin, että häntä kuulumiseni kiinnostivat. Joskus kysyinkin häneltä suoraan, haluaako hän rehellisen vastauksen vai tahtooko hän vain tervehtiä. Saman henkilön kanssa kulttuurieroja oli muutenkin helppo selvittää.

V15:3

- Suurimpia ongelmia minulle Englannissa oli se, että tunsin itseni usein epäkohteliaaksi tai epäsosiaaliseksi, kun käyttäydyin niin kuin Suomessa on tapana. Kun opin vastaamaan teen tarjoamiseen "yes, please", hyvä 28-vuotias brittiystäväni huomautti, että olisin voinut vastata myös "yes, please, that would be wonderful, thank you". Usein olin itse britteihin verrattuna hiljaa, en jaksanut aina tekopirteää small talkia ja minusta tuntui, että puheeni kuulosti monotoniselta brittien korviin.
- Väärinkäsitys oli ehkä se, että brittituttavat saattoivat saada minusta epäkohteliaan tai epäsosiaalisen kuvan, vaikka mielestäni en ole kumpaakaan. Tosin uskon, että hyvät tuttavat näkivät minut suurin piirtein sellaisena kuin todella olenkin. Englannista myös tarttui mukaan kohteliaisuusfraseja, joita nykyään käytän Suomessakin suomeksi käännettyinä.
- Minua harmitti, että britit saattoivat saada minusta väärän käsityksen. En halunnut vaikuttaa epäkohteliaalta, mutta välillä vaikutin siltä vahingossa. Parhaimmalle brittiystävälleni kerroin kuitenkin heti tuttavuutemme alussa, että saatan unohtaa sanoa "please", koska suomessa ei ole vastaavaa sanaa, mutta tarkoitukseni ei ole olla epäkohtelias. Hän ei ollut tullut ajatelleeksikaan, ettei jossakin kielessä olisi vastaavaa sanaa, mutta jatkossa häntä vain nauratti, jos unohdin sanoa "please".

V16:1

- En valitettavasti muista enää kovin yksityiskohtaisesti tällaisia tapahtumia, mutta sen muistan, että ihmisten kohteliaisuus, ystävällisyys ja avuliaisuus teki vaikutuksen. Suoritin kieliharjoitteluni Lontoossa, ja vuorovaikutustilanteita oli useita: hain mm. töitä kiertämällä Oxford Streetia CV kourassa, siivosin yläluokan brittien hienostoasuntoja australialaisen joogin alaisena ja tutustutin perinteiseen pubimeininkiin Itä-Lontoon Bethnal Greenissä. Tapasin muutamia brittejä, mutta yhtä paljon myös muualta (usein englanninkielisestä) maailmasta Lontooseen muuttaneita ihmisiä.
Yhden vaikean tilanteen muistan: uritin avata pankkitiliä ilman työpaikkaa tai sosiaaliturvatunnusta. Useat pankkivirkailijat suhtautuivat reppumatkaajan näköiseen tyttöseen kylmästi ja halveksuvasti: eräässä pankissa minua ei juurikaan palveltu vaan todettiin kylmästi, ettei tiliä tipu. Pankkivirkailija oli noin 35-vuotias mies.
- Tilanteeseen saattoi liittyä väärinkäsityksiä, mukanani olevat suomalaiset pankkidokumentit eivät kai olleet riittävän virallisia. Niin tai näin, oletan että sosiaalinen statukseni ei sopinut ko. pankin asiakaskuntaan.
- Raivoissani olin: löysin lopulta töitä, mutta pankkitiliä en saanut lyhyen oleskeluni aikana avattua. Tapaus oli kuitenkin harvinainen, muutoin olin lähinnä positiivisesti yllätynyt brittien (tai pikemminkin lontoolaisten) ystävällisyydestä.

English Summary

Critical Incidents Experienced by Translation Studies Students during Their Language Residency in the UK

The students of Translation Studies (English) at Tampere University are required to complete a language residency in an English-speaking country, such as the UK. During their stay in the UK, they naturally interact with the representatives of the local culture. To be able to do so, they need a good command of English. However, even a good knowledge of the foreign language will not erase all communication problems, because different cultures follow different rules in their communication. These rules affect what people are expected to say and the way in which they are expected to behave in certain situations. If the students of Translation Studies (English) are not aware of these rules that govern communication in the UK and in their own culture, they may experience what in the field of intercultural communication are called ‘critical incidents’.

According to Salo-Lee and Winter-Tarvainen, critical incidents are situations that the interacting parties have somehow found problematic, confusing or even amusing. They are incidents that have stuck in one’s mind, perhaps giving rise to questions such as ‘I wonder what I did or said wrong?’ or ‘Was there something strange about this?’ (1995, 82.) They occur in intercultural communication, because different cultures are governed by different rules and norms (Salo-Lee 1996/1998b, 21). People tend to interpret the behaviour of others from the point of view of their own culture and do not notice the rules governing their own communication before someone deviates from them (Reuter, Schöder & Tiittula 1989, 17).

The aim of this study is to find out if the students of Translation Studies (English) at Tampere

University have experienced critical incidents during their language residency in the UK and if so, what kinds of cultural differences lay behind these incidents. Another aim is to examine if the studies of Translation Studies (English) have prepared the students enough for these kinds of incidents. The study is qualitative in nature.

Theoretical Framework

The theoretical framework of this study can be divided into two parts: research carried out in the field of intercultural communication and theories put forward in the field of translation studies. The first part begins with the definitions of culture and intercultural communication. In this study, the definition of culture is based on the views of Hall (1959/1967), Hall and Hall (1990), Hofstede (1991), and Trompenaars and Hampden-Turner (1998). The definition of intercultural communication is borrowed from Porter and Samovar (1972/1991).

The study also deals with critical incidents and the ways in which they are used in research and training. In the past, Finnish research on intercultural critical incidents has been carried out at Jyväskylä University, where the subject has been studied by Salo-Lee and Winter-Tarvainen (1995), Kirra (1999) and Sassi (2002). However, this study is the first to focus on Finnish-British critical incidents. Other studies that have concentrated on the cultural similarities and differences between the Finnish and the British (but have not taken advantage of critical incidents) include studies by Yli-Renko (1993) and Ladau-Harjulin (1998). The Finnish and the British have also been compared to other nationalities by many others, such as Hall (1959/1967), Lehtonen and Sajavaara (1985), Hofstede (1991), Widén (1991), and Carbaugh (1995).

The second part of the theoretical framework mainly consists of the views on translators' cultural competence put forward by Ammann, Witte and Vermeer, who stress the importance of translators' conscious knowledge on their own culture, their work cultures and intercultural communication in general (Ammann 1989, 1989/1990; Witte 1987; Vermeer 1986). The part also deals with the aims of teaching Translation Studies at Tampere University. It is noted that cultural issues are present in these aims, and that the students of Translation Studies are expected to become experts in intercultural communication.

Material and Method

Since this study focuses on the students' experiences, the students themselves make the best informants. To elicit information from them, an online questionnaire was designed. The questionnaire contained 26 questions and was divided into four parts. The first part was used to elicit necessary background information concerning the respondents and their stay in the UK. The second part dealt with the critical incidents the respondents had experienced. In the third part, the respondents were asked to answer questions concerning their education, and in the final part they were given the chance to express any other comments they had on the subject of the study or the questionnaire.

The questionnaire was first tested on three pilot respondents. After the pilot round, data for the study was solicited via two translation students' e-mail lists: the Transla list and the Etran list. An initial posting together with an introductory note and two reminder postings were sent to both lists. Altogether 16 students filled in the questionnaire. Thus, the final number of respondents in this study was 19.

Critical Incidents Experienced by the Respondents

The responses to the questionnaire revealed that most of the respondents had not experienced any serious critical incidents during their stay in the UK. Many respondents said that the British culture felt like a familiar and easy environment to adjust to. However, 12 students did report altogether 18 incidents. In the analysis, the incidents were classified into the following categories:

Verbal communication:

- Lack of language skills (1 incident)
- Differences in the expression of politeness (4 incidents)
- Differences in the truth value put on words (5 incidents)

Non-verbal communication:

- Differences in gestures (1 incident)
- Differences in time orientation (2 incidents)
- Differences in customs (5 incidents)

Thus, the results confirmed the hypothesis according to which students experience both verbal and non-verbal critical incidents in the UK. Many respondents had experienced incidents that were caused by cultural differences in the expression politeness and the truth value put on words as well as differences in customs. Even in data as small as this, similar incidents were found to be recurring. Based on this data, one cannot draw solid conclusions about the types of critical incidents the students of Translation Studies (English) experience, but the results may give some indication of what kind of critical incidents the students often encounter in the UK and what kind of cultural differences should perhaps be addressed in their education.

The results concerning cultural differences received support from earlier studies on communication between the Finnish and the British (e.g. Yli-Renko 1993, Ladau-Harjulin 1998) as well as between the Finnish and other nationalities (e.g. Hall 1959/1967, Carbaugh 1995, Kirra 1999). However, in

Kirra's study on critical incidents between Finns and non-Finns, it was found that conversation management was particularly problematic between the Finnish and the British: Finns often had difficulties in taking turns in conversation and felt that the British interrupted them and that the British were surprised by their extensive silence (1999, 103–118). Based on the current study, conversation management does not seem to be as problematic to the students of Translation Studies (English) at Tampere University. The data of this study is, again, too small for drawing any solid conclusions, but it is possible that the translation students who have studied English in a university are better prepared for conversations with the British than students in other fields.

Some of the hypotheses of this study concerned the effects of the length of the respondents' education and the type and length of their stay in the UK on the types of critical incidents they had experienced and on their views on the education they had received. However, these hypotheses could neither be confirmed nor disproved, because the small number of respondents made it difficult to evaluate the effects of the background information provided.

Respondents' Views on Their Education

The respondents' opinions concerning their education varied considerably. Some respondents felt they had received extensive training concerning the interaction between the Finnish and the British, whereas others felt they had not received such training at all. This may mean that the students that have started their studies in different years have received a different kind of training or that some students have just forgotten that they have received training concerning the interaction between the Finnish and the British. However, the fact that some respondents did not remember receiving any such training might suggest that the training in their cases has perhaps not been very systematic or

clearly presented.

Still, most respondents felt the training had been average or fairly good. All but one respondent believed that their knowledge on Finnish-British communication was adequate in most or nearly all interactions with the British. The respondents reported that they had received their knowledge from many different sources, most commonly from their education and from television. In their studies of Translation Studies (English), they had received more information concerning the British communicational style than the Finnish way of communicating or intercultural communication in general.

When it came to information concerning Finnish-British interaction, most respondents thought they would like to receive the same amount of information in their studies as they had received.

However, many also wished they had received more information on the subject. Several described critical incidents that they still did not fully understand or that they overgeneralised. Thus, it seems that the intercultural training of the students of Translation Studies (English) at Tampere University could be further improved, even though the students may already evaluate their education in rather positive terms.

Suggestions for the Future

If the intercultural training was to be improved in the future, this could be done, for example, by taking advantage of the critical incidents the students encounter in the UK during their language residency. In my experience, this is not done at the moment. The respondents of this study also reported that they had not analysed the critical incidents they had experienced in the report they had

written about their language residency. However, in my opinion, the language residency report would present a suitable place for this kind of analysis. The reports could also be used to gather together the critical incidents experienced by students, so that they could be useful to other students, too. With students' permission, critical incidents could be used as a basis for group discussions and analysis in a similar manner as they are already used in the field of intercultural communication training (for the advantages of this kind of training, see Brislin, Cushner, Cherrie & Yong 1986). This way, it might be possible to reduce the misunderstandings and overgeneralisations that sometimes are the result of the critical incidents that students experience.

Of course, the training can be improved in many different ways, and the available resources must always be taken into consideration. However, I hope that the results of this study will be useful for the developers of the training, even though future studies on the subject will be needed as the training changes. I also hope that in the field of translation studies more attention will be paid to critical incidents, which are already incorporated into training in the field of intercultural communication. Even if one can never completely avoid problems in intercultural encounters, I believe learning about critical incidents and intercultural communication will help in minimising misunderstandings, recognising possible problematic situations and solving these situations. This kind of knowledge is particularly important for translators and interpreters, because it is their job to build bridges between different cultures.